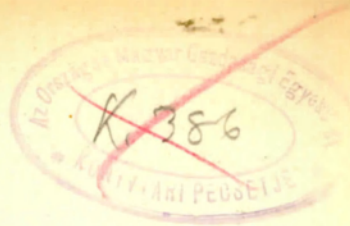


PC

8180

W. J. H.



AZ 1907. ÉVI SZEPTEMBER HÓ 1. ÉS 2. NAPJAIN
PÉCSETT MEGTARTOTT

ELSŐ ORSZÁGOS TEJGAZDASÁGI KONGRESSZUS

NAPLÓJA.

SZERKESZTETTE:

SOMSSICH BÉLA,

GAZD. AKAD. SEGÉDTANÁR,
A BARANYAVÁRMEGYEI TEJSZÖVETKEZETEK SZÖVETSÉGÉNEK
IGAZGATÓJA.



Csak helyben
használatra



148070

PÉCS, 1908.

NYOMATOTT TAIJS JÓZSEF KÖNYVNYOMDÁJÁBAN.



Rev. 1960 VII.



REFLEXIÓK.

A tejgazdasági vállalatoknak közgazdasági jelentőségét mi sem bizonyítja élénkebben, mint azon rendkívül előnyös befolyás, melyet ezen vállalatok a mezőgazdaság szolgálatában álló természeti erőknél tökéletesebb kihasználásával kapcsolatban a mezőgazdasági üzem jövedelemzöbbé alakulására gyakorolnak.

A tejgazdasági vállalatoknak ezen áldásos hatása legfeltűnőbben jelentkezik a földmiveléssel foglalkozó kisebb existenciák gazdasági életében s bátran kimondhatjuk, hogy a hol a nép között élő intelligens elemek buzgólkodása folytán életképes tejszövetkezetek alakultak, ott a kisgazdák boldogulásának titka ezzel fel is fedeztetett, mert ott a nyomort rövid idő alatt a legteljesebb jólét váltotta fel.

A tejgazdaságnak a magángazdaságok fejlődésére gyakorolt eme kiválóan értékes hatásán kívül tekintve még, hogy a tejgazdasági vállalatok a közéletmezés és ezzel kapcsolatban a közegészségügy megjavítása szempontjából szintén nagyfontosságú szerepre vannak hivatva, és emellett figyelembe véve azon kiváló jelentőséget is, melyet ezen vállalatok a nemzeti jövedelem emelése szempontjából képviselnek, méltán lehetett reményleni, hogy ha szerveztetik egy kongresszus, mely a hazai tejgazdaságok fejlesztésének kérdéseivel lesz hivatva foglalkozni, az nemcsak azokat fogja érdekelni, akik tejgazdaságot üzve, annak anyagi előnyeit közvetlenül élvezik, hanem általában mindenkit, aki hazánk közgazdasági és közegészségügyi viszonyainak megjavulását óhajtja s annak érdekében közvetlenül, vagy közvetve tevékenységet is folytat.

A sors sajátos intézkedésének nevezhető, hogy az első orsz. tejgazdasági kongresszus tanácskozásainak éppen azon vármegye területén kelljen lefolynia, melyben az első szövetkezeti alapon szervezett tejgazdaság megalakult s a mely vármegye azóta is megtartotta a vezető szerepet a kisgazdák anyagi megerősödése szempontjából annyira fontos szövetkezeti tejgazdaságok terén. Arra, hogy az első országos tejgazdasági kongresszus Baranyavármegye székvárosában — Pécsen tartassék meg, a közvetlen okot az szolgáltatta, hogy az 1907. évben Pécsen országos ipari és mezőgazdasági kiállítás rendezett, mely nagy arányainál és érdekességénél fogva egyaránt vonzotta

a társadalom minden rétegét, minélfogva remélni lehetett, hogy ezen alkalmat az első országos tejjgazdasági kongresszus szervezésére felhasználva, az az érdekelt gazdaközönségnek olyan arányu részvételével fog lefolyni, hogy a kongresszusi határozatok az illetékes társadalmi osztálynak valódi óhajait fogják kifejezésre juttatni, minélfogva azok majd döntő sullyal is eshetnek mérlegbe azon intézkedéseknél, melyeket a tejjgazdaság ügyét szolgáló állami és társadalmi intézmények a hazai tejjgazdaságok fejlesztése érdekében a jövőben tenni fognak.

A Baranyavármegyei Tejszövetkezetek Szövetségének jutott a feladat, hogy a szervező bizottság irányítása mellett az első országos tejjgazdasági kongresszus szervezésének munkálatait végezze. Bármennyire éreztük is ezen feladat nehézségeit, az elől kitérni semmiesetre sem akartunk, mert hivatásunk teljesítése közben bő alkalmunk volt meggyőződni arról, hogy különösen a szövetkezeti tejjgazdaságok érdekében rendkívül fontos, miszerint a közvetlenül érdekelt gazdaközönség bevonásával és kívánságainak figyelembevételével állapittassanak meg azon irányelvek, melyeket a hazai tejjgazdaságok fejlesztésénél a jövőben követni kell, s éppen azért kötelességünknek is véltük csekély erőnkhez képest közreműködni abban, hogy az első országos tejjgazdasági kongresszus szervezése által alkalom nyujtassék a tejjgazdasággal foglalkozók bajainak és ezzel kapcsolatos óhajainak kifejtésére.

A kongresszus erkölcsi értékét nagy mértékben emelte azon körülmény, hogy a szervező-bizottságban való közreműködésüket a közéleti szereplésük révén nagy sullyal és tekintéllyel bíró férfiak voltak szivesek megígérni, akiknek neve éppen azért biztosítékul szolgálhatott arra nézve, hogy az első országos tejjgazdasági kongresszus szervezése komoly vállalkozás jellegével bír, mely a gazdatársadalom részéről feltétlen bizalmat érdemel.

Az első országos tejjgazdasági kongresszus szervező-bizottsága következőképen alakult meg:

Elnök:

Gróf Benyovszky Móricz,
Baranyavármegye főispánja.

Társelnökök:

<i>Hertelendy Ferencz,</i>	<i>Latinovics Géza,</i>
főrendiházi tag,	a „Bács-Bodrogvárm. Gazd. Egyesület“
a „Zalavárm. Tejszövetk. Szövetségé“-nek	elnöke.
elnöke.	

Alelnökök:

<i>Balogh József,</i>	<i>Ország Lajos,</i>
a „Baranyavm. Tejszövetk. Szövetségé“-nek	a „Baranyavm. Gazd. Egyesület“,
elnöke.	elnöke.

Ügyvezető alelnök :
Szily Tamás,
 országos tejgazdasági felügyelő.

Titkár :
Somssich Béla,
 gazd. akad. segédtanár,
 a „Baranyavárm. Tejszövetk. Szövetségé”-nek
 igazgatója.

Pénztáros :
Dr. Stein Lajos,
 földbirtokos.

A szervező-bizottságnak első ténykedése volt, hogy felkérte nagyméltóságu **Dr. Darányi Ignác**z val. belső titkos tanácsos, m. kir. földmivelésügyi Miniszter urat a kongresszus védnökségének elfogadására.

Nagy örömet keltett Miniszter ur önnagyméltóságának azon kegyes leirata, melyben arról értesíti a szervezőbizottságot, hogy — a kongresszus szervezési költségeinek fedezésére jelentékeny összeget engedélyezve — a kongresszus védnökségét elfogadja.

Miniszter ur Önnagyméltóságának ezen kegyes elhatározásával a kongresszus sorsa már el is dőlt. Az anyagi gondoktól megszabadulva, a siker biztos reményével bontottuk ki százlónkat, melynek letelejére a magyar gazdaközönség előtt annyira népszerű miniszter nevét irhattuk fel.

A szervezőbizottság most már teljes erővel hozzálát munkájához, melyet *Szily Tamás* orsz. tejg. felügyelő, ügyvezető alelnök igazi ügyszeretettel és szerencsés invenczióval irányított. A szervezőbizottság április hó 2-án tartott értekezletén megállapítja a kongresszus tárgyalásának anyagát, kijelöli az előadókat, megállapítja a kongresszus szervezeti szabályait, s azt a következő felhívás kapcsán bocsátja ki:

»Az ország tejgazdaságának fejlődése révén elért kedvező eredmények biztosítása és lehető fokozása céljából kiváló jelentőséggel bír, hogy az érdekelt gazdaközönségnek alkalom nyujtassék a tejgazdaságok tovább fejlesztésének módozatait s az azok védelmére szükséges intézkedéseket behatóan megvitatni.

Ezen okból folyó évi szeptember hó 1. és 2. napjain a pécsi országos ipari és mezőgazdasági kiállítással kapcsolatban az *első országos tejgazdasági kongresszus* megtartását határoztuk el.

Ugyanezen időben lesz rendezve a kiállítás területén az országos vaj- és sajtverseny, s ugyanerre az időre esik az időleges állatkiállítás is.

A földmivelésügyi miniszter ur Ő Nagyméltósága, méltányolva a tejgazdaságnak nagy jelentőségét, felkérésünkre a tejgazdaság előrehaladásának útját egyengető kongresszus védnökségét kegyesen elfogadta, s így az első tejgazdasági kongresszus **Dr. Darányi Ignác**z valóságos belső titkos tanácsos, m. kir. földmivelésügyi Miniszter Ur védnöksége alatt áll.

Könnyen belátható, hogy az érdekelt gazdaközönségnek minél nagyobb arányú közreműködésével folynak le a viták a kongresszus tárgyát képező nagy jelentőségű tejgazdasági kérdések fölött, annál nagyobb súllyal esik mérlegbe a tárgyalások folyamán kialakult gazdavélemény azon intézkedések megtételénél, melyeket az erre hivatott tényezők a tejgazdaság felvirágoztatása céljából a jövőben feladatukul kitűznek. — Ezért országos érdek, hogy az első tejgazdasági kongresszuson az érdekelt gazdaságszadalom minél nagyobb számban résztvegyen.

Tisztelettel felkérjük T. Czimet, hogy az első országos tejgazdasági kongresszuson résztvenni, részvételét a csatolt levelezőlapon mielőbb bejelenteni és a kongresszus iránt gazdatársai körében is érdeklődést kelteni sziveskedjék.

Pécs, 1907. évi április hó 2. napján.

Az első orsz. tejgazdasági kongresszus szervező-bizottsága nevében

gróf Benyovszky Móricz s. k.
elnök.

»A kongresszus tárgyalására a következő kérdések vannak kitűzve :

1. A tejszövetkezetek felülvizsgálatának és ellenőrzésének a kereskedelmi bíróság hatásköréből való kivonása. Előadó : *Balogh József*, a Bányavármegyei tejszövetkezetek szövetségének elnöke.

2. A tejkereskedelem ellenőrzése és a tejhamisítások korlátozása céljából szükséges törvényes intézkedések. Előadó : *Székelly Salamon* m. kir. fővegyész.

3. A tejgazdaságok és tejszövetkezetek országos szervezése. Előadó : *Günther Ferencz*, a Bácsbodrogvármegyei gazdasági egyesület ügyvezető igazgatója.

4. A tej feldolgozási módjának befolyása a tejgazdaság jövedelmére. Előadó : *Ujhelyi Imre*, gazdasági akadémiai tanár.

5. A tejkezelés módjának befolyása a tej és a belőle készült termékek minőségére és a tiszta kulturák szerepe a tejnek vajjá és sajttá való feldolgozásánál. Előadó : *Hajós István*, a sárvári tejgazdasági szakiskola igazgatója.

6. A tejgazdasági melléktermékek értékesítése. Előadó : *Dr. Fettick Ottó*, a m. kir. állatorvosi főiskola segédtanára.

7. Nagyvárosoknak tejjel való ellátása. Előadó : *dr. Köerfer István*, miniszteri segédfogalmazó.

»A kongresszus szervezeti szabályai :

1. §.

Az első tejgazdasági kongresszus Pécsen, 1907. évi szeptember 1. és 2. napján lesz megtartva.

2. §.

A kongresszus rendes tagjai mindazok, kik belépésüket a kongresszus szervező bizottságánál bejelentették és az 5 koronában megállapított tagsági díjat ugyanott befizették.

A belépések legkésőbb 1907. évi augusztus hó 1-ig jelentendők be.

3. §.

Tejgazdaságok, szakiskolák és tejszövetkezetek 1 képviselővel szintén résztvehetnek a kongresszuson, ha a fentemlített tagdíjat befizetik.

A tejszövetkezetek hivatalos képviselőjén kívül a többi tejszövetkezeti tagok 2 korona kedvezményes tagsági díj befizetése mellett vehetnek részt a kongresszuson.

4. §.

A kongresszus tagjai tagsági díjuk fejében a kongresszus tartama alatt a pécsi országos ipari és mezőgazdasági kiállítás területére szabad belépő jegyet kapnak. — Ezen kívül a kongresszus rendes tagjai díjtalanul kapják a kongresszusi jelentést és a kongresszusra vonatkozó időszaki értesítéseket.

A kongresszus szervező bizottsága lépéseket tett az iránt is, hogy a kongresszus tagjainak a m. kir. államvasutak vonalain, lakhelyüktől Pécsig és vissza történő utazásukra mérsékelt vasuti jegy váltására jogosító igazolványok adassanak ki.

5. §.

A kongresszus ügyeit a kongresszus szervező-bizottsága vezeti, s ugyancsak a szervező-bizottság készíti el a kongresszus jelentését is.

6. §.

A kongresszusi ülések a kongresszus ideje alatt minden nap tartatnak és pedig vagy közgyűlések, vagy csoportülések. Legalább két közgyűlés lesz tartva; az egyik a kongresszus megnyitása, a másik annak bezárása alkalmával.

7. §.

A kongresszuson tárgyalás alá veendő szakkérdéseket a kongresszus szervező-bizottsága által kijelölt előadók vezetik be. — Az egyes kérdések megvitatására a kongresszus megnyitó közgyűlése által csoportok alakíttatnak, melyek üléseit a közgyűlés által megállapított sorrendben tartják. — Az egyes csoportok tanácskozásának eredményei a kongresszust bezáró közgyűlésen összegeztetnek és a határozati javaslatok a közgyűlésen újból tárgyalás alá vétetnek.

8. §.

Ugy a közgyűléseken, mint az egyes csoportüléseken minden kongresszusi tagnak jogában van a tárgyalásokra kitűzött kérdésekhez hozzászólni. — Egy kérdéshez azonban egy tag részéről hozzászólásnak csak kétszer van helye. — Egy felszólalás 10 percnél több időt nem vehet igénybe.

A kongresszus tárgyalási nyelve: magyar.

9. §.

A kongresszus működéséről kiadandó jelentés szerkesztésének könnyítése céljából felkéretnek az előadók és felszólalók, hogy előadásuk, illetve felszólalásuk tárgyát egy teljes, vagy kivonatolt példányban a kongresszus bezárása előtt a szervező-bizottsághoz beadni sziveskedjenek.

10. §.

A kongresszussal kapcsolatban kirándulás terveztetik egy uradalmi és egy szövetkezeti tejgazdaság megtekintésére.

11. §.

Minden e szabályzatban nem foglalt ügyben a szervező-bizottság határoz.

Felhívásunk az érdekelt társadalmi osztályoknál élénk visszhangra talált. — Törvényhatóságok, egyesületek, szövetkezetek, magánosok egyaránt siettek bejelenteni a kongresszus tanácskozásain leendő részvételüket. Augusztus hó elején már elég tekintélyes volt a kongresszusi tagoknak száma, s a mi nem kevésbé fontos, a tejgazdaság jövő sorsa iránt érdeklődő gárdához számosan csatlakoztak olyanok, akik közéleti szereplésük alapján biztosítékot szolgáltathattak arra nézve, hogy a kongresszus lefolyása a vitatkozás színvonala tekintetében is teljesen kielégítő lesz.

A kongresszus szervező-bizottsága tehát a jól végzett munka nyugodt öntudatával folytathatta munkáját s megállapítván a kongresszus végleges munkaprogramját, azt 1907. évi augusztus hó 14-én az alábbi körirat kapcsán küldi meg a kongresszusi tagoknak:

»A folyó évi szeptember hó 1—2. napjain Pécsen megtartandó orsz. tejgazdasági kongresszusra történt jelentkezését tudomásul véve, tagsági igazolványát van szerencsénk idemellékelten megküldeni.

A befizetett tagsági díj ellenében kiszolgáltató kiállítási szabad belépő-jegy és a kongresszusi jelvény átvétele céljából sziveskedjék t. czim megérkezése után a kongresszusnak ezen célra felállított irodájában (Indóház-utca 46. szám) jelentkezni s ugyanott tagsági igazolványának szelvényét, mely a megjelenés nyilvántartására szolgál, leadni.

Mérsékelt vasuti jegyek váltására jogosító külön igazolványt a nagyméltóságu m. kir. kereskedelemügyi minisztérium nem bocsátott rendel-

kezésünkre és pedig azért nem, mert általános intézkedést tett arra nézve, hogy az országos ipari és mezőgazdasági kiállítás megtekintése céljából Pécsre utazóknak *minden külön igazolvány nélkül* 14 napig érvényes kedvezményes vasuti jegyek szolgáltatassanak ki a m. kir. államvasutak összes vonalain.

A kedvezmény abban áll, hogy II. osztályu jeggyel I. osztályon, III. osztályu jeggyel II. osztályon, fél II. osztályu jeggyel III. osztályon tehetik meg utjukat a pécsi kiállítást látogatók.

Gyorsvonatot használó utasokra, a kedvezmény szintén ki van terjesztve.

A kedvezményes vasuti jegyeket a kiindulási állomástól Pécsig és vissza kell megváltani, s Pécsen a kiállítás jegyirodájában le kell bélyegeztetni, mert ellenkező esetben a jegy a visszautazásra érvényességét elveszti.

A Budapesten keresztül történő utazásnál a kedvezményes vasuti jegyek a kiindulási állomástól — Budapestig és vissza, továbbá Budapesttől — Pécsig és vissza váltandók meg s ezen esetben a kiállítás jegyirodájában mindkét jegyet le kell bélyegeztetni.

A kongresszusi tagok részére — amennyiben erre vonatkozó óhajukat kellő időben hozzánk juttatják — lakásról készséggel gondoskodni fogunk.

Kellő számú jelentkezés esetén folyó évi szeptember hó 3-án kirándulást tervezünk a pélmónostori tejszövetkezet és a bellyei főhercegi uradalom sajtókészítő telepének tanulmányozására.

Ezen kirándulások részletes programját később külön fogjuk közölni azon kongresszusi tagokkal, kik a kiránduláson való részvételüket a szervező-bizottság irodájában, (Pécs, Mária-utca 17. szám) bejelentik.

Végül az idecsatolt mellékleten van szerencsénk közölni a kongresszus üléseinek rendjét s egyben tisztelettel értesítjük t. czimet, hogy a szakcsoportokban tárgyalás alá veendő kérdésekre vonatkozó előadói javaslatokat előzetesen kinyomatva, a hozzászólás megkönnyítése céljából legközelebb meg fogjuk küldeni azon kongresszusi tagoknak, kik eziránt a szervező-bizottságot megkeresik.

Pécsen, 1907. évi augusztus hó 14-én.

Az első orsz. tejjgazdasági kongresszus szervező-bizottsága nevében:

Somssich Béla

titkár.

Gróf Benyóvszky Mórincz

elnök.

„Az ülések rendje: I. *A kongresszust megnyitó együttes ülés* 1907. évi szeptember hó 1-én d. e. 9 órakor a városi székház közgyűlési termében. Tárgysorozat: 1. Elnöki megnyitó. 2. Üdvözlések. 3. A szakcsoportok megalakulása.

II. *Az első szakcsoport ülései* a városi székház közgyűlési termében. Tárgyalási rend: 1. Szeptember hó 1-én d. e. 10 órakor. »A tejszövetkezetek felülvizsgálatának és ellenőrzésének a kereskedelmi bíróságok ha-

tásköréből való kivonása«; előadó: *Balogh József*, a Baranyamegyei tej-szövetkezetek szövetségének elnöke.

2. Szeptember hó 1-én d. e. 11 órakor. »A tejkereskedelem ellenőrzése és a tejhamisítások korlátozása céljából szükséges törvényes intézkedések«; előadó: *Székely Salamon* kir. fővegyész.

3. Szeptember hó 1-én d. u. 3 órakor. »Nagyvárosoknak tejjel való ellátása«; előadó: *dr. Köerfer István*, miniszteri fogalmazó.

4. Szeptember hó 2-án d. e. 8 órakor. »A falusi tejszövetkezeteknek és egyéb hasonló tejgazdasági intézményeknek országosan szervezett vezetése, felügyelete és ellenőrzése«; előadó: *Günther Ferencz*, a Bácsbodrogvármegyei gazdasági egyesület ügyvezető igazgatója.

III. *A második szakcsoport ülésai* a városi székház tanácstermében. Tárgyalási rend: 1. Szeptember hó 1-én d. e. 10 órakor. »A tej feldolgozási módjának befolyása a tejgazdaság jövedelmére«; előadó: *Ujhelyi Imre*, gazd. akadémiai tanár.

2. Szeptember hó 1-én d. e. 11 órakor. »A tejgazdasági melléktermékek értékesítése«; előadó: *dr. Fettick Ottó*, a m. kir. állatorvosi főiskola segédtanára.

3. Szeptember hó 2-án d. e. 8 órakor. »A tejkezelés módjának befolyása a tej és a belőle készült termékek minőségére és a tiszta kultúrák szerepe a tejnek vajjá és sajttá való feldolgozásánál«; előadó: *Hajós István*, a sárvári tejgazd. szakiskola igazgatója.

IV. *A kongresszust berekesztő együttes ülés* 1907. évi szeptember hó 2-án d. e. 10 órakor a városi székház közgyűlési termében. Tárgysorozat. 1. A szakcsoport ülésein elfogadott javaslatoknak bejelentése s azok fölött végleges határozathozatal. 2. Elnöki zárszó.

»Tanulmányi kirándulás!

Az első országos tejgazdasági kongresszus szervező-bizottsága a kongresszusi tagok részvételével a *főherceglaki sajtőkészítő-telep* és a *pélmonostori szövetkezeti tejgazdaság* megtekintése céljából kirándulást rendez.

Ezen kiránduláson legfeljebb 40 kongresszusi tag vehet részt, s arra jelentkezni lehet folyó évi szeptember hó 1-én délután 6 óráig a kongresszusi irodában (Indóház utca 46. szám).

A kiránduló társaság folyó évi szeptember hó 3-án reggel 5 óra 01 perczkor indul a pécsi vasuti állomásról és a pélmonostori vasuti állomásra érkezik 6 óra 30 perczkor.

Innét a főhercegi jószágigazgatóság előzékenysége folytán rendelkezésre álló keskenyvágányu ipari vasuton a kiránduló társaság azonnal folytatja útját Főherceglakra.

A Főherceglakra történt megérkezés után a főhercegi jószágigaz-

gatóság villágreggelen vendégül látja a kiránduló társaságot s utána bemutatja a főherceglaki sajtkészítő telepet.

Délelőtt 10 órakor visszautazás Főherceglakról Pélmonostorra, ahol a szövetségi teigazdaság megtekintése után a kiránduló társaság a vasuti vendéglőben megebédel.

Délután 1 óra 35 perczkor a kiránduló társaság visszautazik Pécsre hova délután 3 óra 23 perczkor érkezik meg.

»*Figyelmeztetés!* A kongresszuson való részvételt szóbelileg is be lehet jelenteni augusztus hó 29-től szeptember hó 1-ig a kongresszusi irodában (Indóház-utca 46. szám.) Ugyanott vehetik át a kongresszus tagjai a két napra érvényes kiállítási szabad belépő jegyet és a kongresszusi jelvényt is.

Az elszállásolásra, valamint a kongresszus tagjait érdeklő egyéb ügyekre vonatkozó felvilágosítások szintén a kongresszusi irodában adatnak meg.

A kongresszus tagjai szeptember hó 1-én este 8 órakor a kiállítás területén, a nagyvendéglőben találkoznak.

* * *

Végre beköszöntött a kongresszus előestéje. Augusztus hó 31-én — legnagyobbbrést az estéli gyorsvonattal — megérkeztek a vidéki kongresszusi tagok, akiket a pályaudvaron karszalagos rendezők fogadtak, s kalauzoltak a pályaudvarhoz néhány lépésnyire levő kongresszusi irodába, ahol a kongresszusi tagok a tagsági igazolványnak a megjelenés nyilván-tartására szolgáló szelvénye ellenében átvették a kongresszusi jelvényt és a kiállítási szabad belépő-jegyet és tudomásul vették az elszállásolásukra vonatkozólag tett intézkedéseket.

Másnap reggel 9 órakor megkezdődtek a kongresszus tanácskozásai. Örömmel állapíthatjuk meg aényt, hogy a két napig tartó tanácskozás alatt a tárgyalás alá vett nagyjelentőségű kérdések iránt egyáltalán nem csappant meg az érdeklődés, és méltán lehet reményleni, hogy a magas színvonalon állott viták során felszínre került értékes eszmék, valamint a hozott határozatok maradandó nyomokat fognak hagyni és jelentékenyen elő fogják mozdítani a hazai teigazdaság fejlődését.

Somssich Béla,

gazd. akadémiai segédtanár,

az „Első Orsz. Teigazd. Kongresszus“
titkára.

**A Pécsen, 1907. évi szeptember hó 1. és 2. napjain tartott Országos
Tejgazdasági Kongresszus tagjainak**

j e g y z é k e :

- Ádám István földmives, Laskó.
Afszig Ádám földmives, Zombor.
Aháth Alajos gazdatiszt, Felsőhidvég.
Alfa-Separator Részvénytársaság, Budapest.
- 5 Alkár Antal uradalmi intéző, Kemencze.
Amann József földmives, Laskafalu.
Amann Péter földmives, Laskafalu.
Anisits Mihály, Zombor.
Armos Jenő, gazd. egyesületi titkár, Székesfehérvár.
- 10 Gróf Apponyi Géza, Tolnavármegye főispánja, Hőgyész.
Badinyi Lajos országgyűlési képviselő, Besztercebánya.
Bagáry Kálmán állattenyésztési felügyelő, Szeged.
Bagya Ödön földbirtokos, Dicsőszentmárton.
Bahács József, Zombolya.
- 15 Bajer Jakab, Zombor.
Bajer Jakabné, Zombor.
Bajnok István tejszövetkezeti elnök, Decs.
Balázsovits Oszkár nagybirtokos, Jászmonostor.
Balhauser Ottó állattenyésztési felügyelő, Szombathely.
- 20 Balogh Dezső vezérigazgató, Budapest.
Balogh József, a Baranyavármegyei Tejszövetség elnöke, Laskafalu.
Barcza Károly központi tejcsarnok szövetkezet igazgatója, Budapest.
Bartha István állattenyésztési felügyelő, Debreczen.
Bartha Kálmán gazdasági tanácsos, Szatmárnémeti.
- 25 Bartha László földbirtokos, tejszövetkezeti elnök, Radiháza.
Barschy Mór, Arad.
Báthory Béla főorvos, Dicsőszentmárton.
Baudobrawszky Lázár, Zombor.
Bauer Henrik, Nagybecskerek.
- 30 Baumann Lőrincz tejszövetkezeti elnök, Mágocs.

- Becher Péter, Zombor.
 Beck Ferencz, Temesvár.
 Beer Henrik fel. elnök, Budapest.
 Beischer János földmives, Németpalkonya.
- 35 Beke Imre állattenyésztési felügyelő, Kassa.
 Bekes Mihály tejszövetkezeti elnök, Szekszárd.
 Békessy Jenő állattenyésztési felügyelő, Temesvár.
 Benkő Pál m. kir. gazd. szaktanár, Sepsiszentgyörgy.
 Gróf Benyovszky Móricz Baranyavármegye főispánja, Pécs.
- 40 Berger Gusztáv, Dombóvár.
 Bergmann Albert gazdatiszt, Sárpentele.
 Berzeviczy Zsigmond állattenyésztési felügyelő, Budapest.
 Berzeviczy Zsigmond gazd. egyesületi alelnök, Budapest.
 Betchig Ádám, Zombor.
- 45 Bittó Jenő gazdasági felügyelő, Felsőseged.
 Bisof Béla, Zombor.
 Bisof János, Zombor.
 Bukovinszky Arthur földbirtokos, Lugos.
 Bodroghi Ágoston, Zombor.
- 50 Bojánovits Tódor, Zombor.
 Bódy Károly plébános, tejszövetkezeti elnök, Baranyaszentistván.
 Brauner Győző, az »Alfa-Separator r. t.« igazgatója, Budapest.
 Braut István, Zombor.
 Breuer Lajos tejszövetkezeti elnök, Zseliczkisfalud.
- 55 Brezovay Iván állattenyésztési felügyelő, Nagyvárad.
 Brókés Jenő állattenyésztési felügyelő, Beszterczebánya.
 Bruszt Gyula, Zombor.
 Bruszt János, Zombor.
 Bruszt Jánosné, Zombor.
- 60 Brusztich János, Zombor.
 Bucher József tejszövetkezeti elnök, Tolna.
 Buday Gyula tanár, Kassa.
 Bujanovics Gyula, gazd. egyesületi alelnök, Eperjes.
 Báró Buttler Ervin földbirtokos, Nándorkelecsény.
- 65 Buzzi Géza Felix az »Állattenyésztési és Tejgazdasági Lapok« szerkesztője, Budapest.
 Csanádi Aurél állattenyésztési felügyelő, Komárom.
 Csankó Géza tanító, Bata.
 Csató Géza alispán, Dicsőszentmárton.
 Csányi Károly, Zombor.
- 70 Csányi Lajos tanító, Bakonytamási.

- Csernay Ödön lapszerkesztő, Budapest.
 Csikvándy Ernő földbirtokos, Pta-Ágoston.
 Csiky Elek állattenyésztési felügyelő, Décs.
 Czetner Antal földmives, Laskafalu.
- 75 Danóczy Balázs tanító tejszövetkezeti elnök, Vörösmart.
 Darányi Béla, a »Pestvármegyei Gazd. Egyesület« elnöke, Budapest.
 Dániel Mihály földbirtokos, Dicsőszentmárton.
 Deák Ignác urad. intéző, Radnót.
 Deák Lajos földmives, Kacsóta.
- 80 Dér András, Zombor.
 Ditrics Konrád, Zombor.
 Ditrics Konrádné, Zombor.
 Diner János, Zombor.
 Diószeghy Zoltán földbirtokos, Sajókaza.
- 85 Ditrich Ádám, Zombor.
 Ditrich János, Zombor.
 Ditrich Jánosné, Zombor.
 Ditrich Henrikné, Zombor.
 Ditrich Sámuel, Zombor.
- 90 Dobszay János tanító, Cserdi.
 Dok Jakab, Zombor.
 Dok Jakabné, Zombor.
 Domory Ödön gyárigazgató, Budapest.
 Dőry Béla kir. kamarás, Vajk.
- 95 Dőry Hugó földbirtokos, Tüskepuszta.
 Dőry Ödön, Margitsugó.
 Dőry Pál, Tolnavármegye alispánja, Szekszárd.
 ifj. Driesz Lajos földbirtokos, Lajosmajor.
 Dús Jenő állattenyésztési felügyelő, Balassagyarmat.
- 100 Ebber Frigyes, Zombor.
 Eberling János földmives, Baranyaszentistván.
 Ebner Jenő állattenyésztési felügyelő, Beszterczébánya.
 Eck Jakab földmives, Ráczpetre.
 Eckstein Fülöp földbirtokos, Boldur.
- 105 Dr. Egry Béla országgyűlési képviselő, Pécs.
 Egry Ferencz földbirtokos, Kisgejőcz.
 Ehrenfeld Saul sajtgyáros, Balassagyarmat.
 Eitmann András földmives, Baranyaszentistván.
 ujnépi Elek Ernő földbirtokos, Pusztajúnép.
- 110 Elwers Rudolf nagybérő. Karancsrév.
 Értékesítő Szövetkezet, Dunaföldvár.

- gróf Esterházy László, Sárosd.
 Esterházy Kálmán vegyész, Budapest.
 Éva József Pongrácz földmives tejszövetkezeti elnök, Szabadszentkirály.
- 115 ifj. Éva Lajos, Zombor.
 Falcione Lajos, Zombor.
 Falcione Sándor, Zombor.
 Falcione Nándor, Zombor.
 Faller Nándor, Závod.
- 120 ifj. Faragó József gazdálkodó, Kossuthfalva.
 Fáy Aladár, Budapest.
 Feichtinger Károly városi bizottsági tag, Esztergom.
 Feigender József, Zombor.
 Feigender Lőrincz, Zombor.
- 125 Feldbach M. Mórágý.
 Dr. Fenyvessy Béla, Budapest.
 Dr. Fettick Ottó segédtanár, Budapest.
 Fialka Károly, Krassószőrénvármegye főispánja, Lugos.
 Fitt András földmives, Ráczpetre.
- 130 Flandorffer Ignác állattenyésztési felügyelő, Szombathely.
 Flittner Dénes, Zsablya.
 Fónay Lajos számtartó, Pécs.
 Fohlmann Rudolf vajgyáros, Csávoly.
 Földváry Sándor elnök, Sepse.
- 135 Förster Jenő, a Baranyavármegyei gazd. egyesület titkára, Pécs.
 Freitag Lőrincz földmives, Hásságy.
 Fridrich Géza m. kir. jószág-igazgató, Bábolna.
 Frindt László állattenyésztési felügyelő, Liptószentmiklós.
 Fuchs Mór, Zombor.
- 140 Gaál Gaszton orsz. képviselő, Boglár.
 Gajdacsy Jenő állattenyésztési felügyelő, Nagyszeben.
 Gazdakör, Dombóvár.
 Gazdaszövetség, Budapest.
 Gazdasági-Egyesület, Nagybecskerek.
- 145 Gelléri Soma igazgató, Budapest.
 Gerber Ulrich sajtgyáros, Málcza.
 Gerenday Ákos földbirtokos, Dicsőszentmárton.
 Gerenday István földbirtokos, Dicsőszentmárton.
 Geréby Gyula, Lajosmizse.
- 150 Gerhárt Jakab, Zombor.
 Gémes Lajos, Mindszent.
 Goldmann József tejnagykereskedő, Budapest.

- Gosztonyi Tibor, Budapest.
 Göllöncsér István elnök, Alsó-Sarkad.
- 155 Gyenis István tejszarnokos, Püspökszenterzsébet.
 Györe Pál jegyző, Sárszentlőrincz.
 György László, Gombos.
 Györgyi Illés nagybirtokos, Budapest.
 Györe Kálmán állattenyésztési felügyelő, Nagyvárad.
- 160 Gróisz Ottó, Dicsőszentmárton.
 Grósz Sándor földbirtokos, Üszög.
 Gülcher Jakab földbirtokos. Mehojsza.
 Günther Ferencz, a Bács-Bodrogvárm. gazd. egyesület igazgatója, Zombor.
 Hergenröder János földmives, Ráczpetre.
- 165 Hajnal Balázs, Gombos.
 Hajós István, a m. kir. teigazdasági szakiskola igazgatója, Sárvár.
 Gróf Hoyos Miksa földbirtokos, Nemetlad.
 Halász Ármin állatorvos, Mohács.
 Halászy József földbirtokos, Győr.
- 170 Ifj. Hammer György, Elek.
 Hanzély Gyula földbirtokos, Szügy.
 Báró Harkányi János, Budapest.
 Hartmann József, Zombor.
 Herger Márton, Zombor.
- 175 Hechmann Péter, Himesháza.
 Hechterhermer József, Zombor.
 Hechterhermer Károly, Zombor.
 Hechterhermer Frigyes, Zombor.
 Hechterhermer Péter, Zombor.
- 180 Heuzer István földbirtokos, Tata.
 Hefner Sebestyén, Zombor.
 Heiszler Ferencz országgyűlési képviselő, Zenta.
 Hejszinger Fülöp, Zombor.
 Ifj. Hejszinger Fülöp, Zombor.
- 185 Herchert József, Kiskassa.
 Hermanderinger Herman, Budapest.
 Hertelendy Ferencz főrendiházi tag, Lesenczetomaj.
 Hettenhelen Henrik, Zombor.
 Hettenhejmer Henrik, Zombor.
- 190 Hettenhermer Jakab, Zombor,
 Hreblay Emil állattenyésztési felügyelő, Nagyvárad.
 Heisz Antal, Zombor.
 Hessz Márton, Zombor.

- Hessz Mártonné, Zombor.
- 195 Hirn József, Zombor.
 Hirni József, Zombor.
 Özv. Hirsch Lajosné, földbirtokos, Medence-Sancóvár.
 Hoffmeiszter Ferencz plébános, Olasz.
 Hoffmann György, Börzsöny.
- 200 Hoffmann Márton, Baranyaszentistván.
 Holis György, Zombor.
 Homann Ádám földmives, Laskafalu.
 Horváth István gazdatiszt, Jánosháza.
 Horváth Mihály, Szebény.
- 205 Horváth Miklós jószágkormányzó, Kastélyosdombó.
 Hoszni Lajos tejcsarnokos, Kisherend.
 Huber Jakab, Zombor.
 Idrányi Endre állattenyésztési felügyelő, Kolozsvár.
 Báró Inkey Pál közgazd. előadó, Ihárosberény.
- 210 Inhoff József, a Bács-Bodrogvármegyei gazd. egyesület titkára, Zombor.
 Iszlay László földbirtokos, Dicsőszentmárton.
 Jagicza István bérlő, Boldogasszonyfa.
 Jancsó Lajos uradalmi intéző, Micskepuszta.
 Jakabffy Imre állattenyésztési felügyelő, Pécs.
- 215 Jánosz Béla ev. ref. lelkész, Belesztelke.
 Jánovics Péter, Zombor.
 Jeszenszky Andor, a Tolnavármegyei gazd. egyesület elnöke, Csibrák.
 Jeszenszky Ferencz földbirtokos, országgyűlési képviselő, Bükkösd.
 Ifj. Jeszenszky Ferencz földbirtokos, Bükkösd.
- 220 Jeszenszky Imre földbirtokos, Gödre.
 Jeszenszky Pál, az O. M. G. E. titkára, Budapest.
 Báró Jósika Gábor földbirtokos, Várfalva.
 Judt Pál, Zombor.
 Juhász Antal, Zombor.
- 225 Dr. Kaiser Károly, Budapest.
 Kanizsay Tibor állattenyésztési felügyelő, Sepsiszentgyörgy.
 Karancsi Vincze földmives, Velény.
 Kardos István, Mindszent.
 Karlovics Miklós pénztáros, Bakonyszombathely.
- 230 Katay Ferencz gazdasági egyesületi elnök, Szeged.
 Kárpáthi Károly uradalmi intéző, Pécs.
 Gróf Keglevics Gábor földbirtokos, Budapest.
 Keleti Ignác, Tótpelsőcz.
 Keller József, Mosdós.



148070

- 235 Keller Mihály elnök, Bakonyszombathely.
 Dr. Kerese György országgyűlési képviselő, Sásd.
 Kerner Zoltán ügyvezető, Budapest.
 Kerneth József, Ráczpetre.
 Késmárky Géza, Zombor.
- 240 Késmárky Gézáné, Zombor.
 Késmárky Géza leánya, Zombor.
 Kittó András, Zombor.
 Kittó Lajos, Zombor.
 Kiss István gazdatiszt, Gödreszentmárton.
- 245 Kiss József, Zombor.
 Kiss Károly földbirtokos, Kishegyes.
 Kiss György István, Gombos.
 Kis Lajos, a pécsi tejcarnok igazgatója, Pécs.
 Kis Jenő, Zombor.
- 250 Kistóth László tejcarnokos, Hosszuhetény.
 Klekner N. uradalmi intéző, Kőkeny.
 Klein Lajos, Zombor.
 Klein Tivadar plébános, Pélmonostor.
 Kludik Gyula, Szolnok-Dobokavármegye polgármestere, Szolnok.
- 255 Kluge Ferencz állattenyésztési felügyelő, Komárom.
 Kok Fülöp, Zombor.
 Kolb Márton elnök, Mőcsény.
 Kohl Henrich, Zombor.
 Kolozsváry János állattenyésztési felügyelő, Segesvár.
- 260 Komlói Antal, Herczegszabar.
 Konrád Jakab, Zombor.
 Konrád János, Zombor.
 Konrád Péter, Zombor.
 Koronghy Gyula földbirtokos, Nagymutnok.
- 265 Dr. Kovács Endre, Budapest.
 Kovács István ev. ref. lelkész, tejszövetkezeti elnök, Rugonfalva.
 Kovács Fulader, Zombor.
 Kovacsics Ákos, Zombor.
 Kozma István, Zombor.
- 270 Dr. Körfer István ministeri fogalmazó, Budapest.
 Kövy József állattenyésztési felügyelő, Gödöllő.
 Kraft Ádám, Himesháza.
 Krausz Zsigmond földbirtokos, Siklós.
 Krauszhaár Károly bankigazgató, Temesvár.
- 275 Krausz Ádám, Czikó.

- Krisztinkovics Dénes tisztartó, Sorokujfalu.
 Kroller Miksa apátplébános, Zalaapáti.
 Kubán András, Zombor.
 Kubinyi Mihály m. kir. szaktanár, Sopron.
- 280 Kuhn Fülöp, Zombor.
 Kurcz Henrik, Zombor.
 Kurcz János, Zombor.
 Kutsch Vilmos erdész, Zólyommiklós.
 Küszler Henrich igazgató, Budapest.
- 285 Laász Ferencz, Gombos.
 Laehne Hugó országgyűlési képviselő, Pinkafő.
 Dr. Lakner László állattenyésztési felügyelő, Székesfehérvár.
 Lamberger Gyula földbirtokos, Győr.
 Lauer Ferencz, Himesháza.
- 290 Latinovich Géza, a Bács-Bodrogvárm. gazd. egyesület alelnöke, Zombor.
 Latinovich Pál, a Bács-Bodrogvárm. gazd. egyesület elnöke, Zombor.
 Laga Dezső, Zombor.
 Láng Dezső, Zombor.
 Lázár László földbirtokos, Lapusnyak.
- 295 Lengyel Albert állatorvos, Siklós.
 Leidenfrost János, Nagybossány.
 Dr. Leidenfrost Aurél állattenyésztési felügyelő, Budapest.
 Leiszler András földmives, Baranyaszentistván.
 Dr. Leitner Adolf országgyűlési képviselő, Budapest.
- 300 Libits Adolf jószágkormányzó, Budapest.
 Dr. Liebermann Leó, Budapest.
 Likl Károly állattenyésztési felügyelő, Sepsiszentgyörgy.
 Littke József gyáros, Pécs.
 Lőb Ignác tejszővetkezeti pénztárnok, Csabrendek.
- 305 Lőber János földbirtokos, Bonyhád.
 Dr. Lóránt Lipót főorvos, Pécs.
 Losonczy Elemér földbirtokos, Néma.
 Lubomersky Miklós, Zombor.
 Lukács Aladár állatorvos, Budapest.
- 310 Lukács Iván állattenyésztési felügyelő, Pozsony.
 Lukonits Lajos gazdasági egyesületi titkár, Lugos.
 Lukovis Aladár gazdasági egyesületi titkár, Eperjes.
 Luinacsek Albert gazdasági egyesületi titkár, Temesvár.
 Lutter Béla, Budapest.
- 315 M. kir. Tejkisérleti állomás, Magyaróvár.
 Magyar. kir. gazdasági akadémia, Kolozsvár.

- Magyar Miklós plébános, Závod.
 Dr. Magyar Károly orvos, Nagybecskerek.
 Mayer Emil jószágigazgató, Főherczeglak.
- 320 Mayerffy György, Dicsőszentmárton.
 Majláth Ferencz jószágigazgató, Gyulafehérvár.
 Makkfalvay Béla földbirtokos, Kiskorpad.
 Mannuel Ferencz, földmives, Ráczpetre.
 Mahrwart Steiner József tejszövetkezeti elnök, Szekszárd.
- 325 Marton Andor, Nagybecskerek.
 Marttus Károly uradalmi intéző, Ujmajor.
 Masák Mihály jószágigazgató, Sárvár.
 Mautner és Schwarcz vajkereskedők, Bonyhád.
 Málnásy Ferencz állattenyésztési felügyelő, Budapest.
- 330 Mándy Béla földbirtokos, Tésény.
 Mándy Samu földbirtokos, Szentlőrincz,
 Dr. Máriássy Mihály országgyűlési képviselő, Lőcse.
 Mayer István, Zombor.
 Mejker Jakab, Zombor.
- 335 Meiszner Ernő állattenyésztési felügyelő, Segesvár.
 Meskó Pál, Budapest.
 Dr. Mesterházy Jenő, Mesterháza.
 Mesterovics Iván állattenyésztési felügyelő, Budapest.
 Metzinger Károly földmives, Laskafalu.
- 340 Mezőgazdasági Bizottság, Besztercze.
 Mikkert János, Zombor.
 Miskolczy István állattenyésztési felügyelő, Budapest.
 Machoviczki Péter sajtgyáros, Liptó-Rózsahegy.
 Molnár János apát, országgyűlési képviselő, Budapest.
- 345 Molnár József gazd. egyesületi titkár, Szekszárd.
 Monostori Károly m. kir. állatorvosi főiskolai tanár, Budapest.
 Morvay Ferencz ev. ref. lelkész, tejszövetkezeti elnök, Nagyváty.
 Muslay Gyula földbirtokos, Rád.
 Müller és Ács, Szakcs.
- 350 Müller Fülöp, Zombor.
 Müller Frigyes, Zombor.
 Müller Frigyesné, Zombor.
 Müller Konrád, Zombor.
 Müller Margit, Zombor.
- 355 Müller János, Zombor.
 Müller Jakab, Zombor.
 Müller Soma, Püspökbogád.
 Müller Vilmos, Zombor.

- Nagy Emil országgyűlési képviselő, Budapest.
- 360 Nagy Károly, Oka.
Nagy István, Börzsöny.
Nádossy Elek, földbirtokos, Görösgal.
Nendtvich Andor, Pécs szab. kir. város polgármestere, Pécs.
ifj. Németh György gazd. egyesületi elnök, Szombathely.
- 365 Németh Imre, Gombos.
Németh János, Zombor.
Németh Jenő, Déva.
Neményi Gyula, Kassa.
Neményi Lajos, Kassa.
- 370 Neufeld Lipót nagybérlő, Pusztabenke.
Nittel Jakab, Mórág.
Nedopil Antal nagybérlő, Laskafalu.
Nuber János, Zombor.
Oberhammer Antal rendőrfőkapitány, Pécs.
- 375 Okos István földmives, Ellend.
Oláh Ferencz állattenyésztési felügyelő, Balassagyarmat.
Oprenkovits Tósa, Zombor.
Ormándy János m. kir. gazd. akademiái tanár, Debreczen.
Ország Lajos földb., a Baranyavárm. gazd. egyesület elnöke, Magyarartelek.
- 380 Oszvár István Zombor.
Dr. Osztroluczky Miklós főispán, Besztercebánya.
Oszvár Péter gazdász, Csantavér.
örgróf Pallaviczini Ede földbirtokos, Mosdós.
Panajóth Ferencz plébános, Sinfalva.
- 385 Papp Kálmán földbirtokos, Dicsőszentmárton.
Markos Sándor, Zombor.
Parkovits György, Zombor.
Özv. Patay Gyuláné földbirtokos, Ungtiba.
Ifj. Pataky László országgyűlési képviselő, Dicsőszentmárton.
- 390 Pavilka János tejcsarnokos, Zólyom.
Gróf Pálffy Béla v. b. t. t., Pozsony.
Pánczél Károly tejszövetkezeti elnök, Mindszent.
Poroszlói Graefl Ödön földbirtokos, Kétutköz.
Dr. Perts Ferencz, Zombor.
- 395 Petrás György, Nagybecskerek.
Péter István, Börzsöny.
Péter Mihály, Börzsöny.
Pilgermayer Ferencz, Mágocs.
Pilisy Gábor állattenyésztési felügyelő, Máramarossziget.

- 400 Piller Kálmán, a Sárosvármegyei gazd. egyesület elnöke, Eperjes.
 Pietsch Lajos földbirtokos, Fehérviz.
 Piribauer János tejcsarnokos, Várkony.
 Pirg Fülöp, Zombor.
 Pirkner János miniszteri tanácsos, állattenyésztési főfelügyelő, Budapest.
- 405 Pleininger Ferencz országgyűlési képviselő, Pécs.
 Polzovics István, Zombor.
 Polžovics Ljubomér, Zombor.
 Pormajeszter Fülöp, Zombor.
 Poroszkay Béla, Nagybecskerek.
- 410 Poszvék Nándor gazdasági egyesületi titkár, Szatmárnémeti.
 De Pottère Brunó, Temesvár.
 Pozsár György, Zombor.
 Pókay Sándor állattenyésztési felügyelő, Miskolcz.
 Prov Péter, Zombor.
- 415 Purgly László földbirtokos, Sofronya.
 Radványi Imre, Ercsi.
 Radijum Máté, Zombor.
 Rainprecht Antal jószágkormányzó, Veszprém.
 Rapcsák Jakab tejszövetkezeti elnök, Füzesgyarmat.
- 420 Rohorn Fülöp, Zombor.
 Reisz János tejcsarnokos, Somberek.
 Reiszig Alajos, a Vasvármegyei gazdasági egyesület elnöke, Szombathely.
 Rejmand János, Zombor.
 Reusz Henrich földbirtokos, Tápiósáp.
- 425 Ringejsz Bertalan, Zombor.
 Rittel Ádám, Börzsöny.
 Rohrer Ferencz jószágigazgató, Pozsony.
 Róder Lőrincz, Nagyhajmás.
 Róna Ferencz, Kiskassa.
- 430 Róthermel Lőrincz, Nagyhajmás.
 Róder Henrich földbirtokos, Bonyhád.
 Róder Mátyás tejszövetkezeti elnök, Németpalkonya.
 Rómer András, Brassó.
 Röppert Jakab, Zombor.
- 435 Röppert Jakabné, Zombor.
 Rörich Keresztély, Zombor.
 Rösler Károly, a vasvármegyei gazd. egyesület igazgatója, Szombathely.
 Rudics Fábrián, Zombor.
 Ruppert Pál, Zombor.
- 440 Ruppert Pálné, Zombor.

- Ruppert Jakab, Zombor.
 Ruppert Jakabné, Zombor.
 Rupprecht Oliver, Sajtoskál.
 Rurek Henrich, Zombor.
- 445 Rűchner Jakab, Zombor.
 Rűthner András, Zombor.
 Sáffer Sámuel, Zombor.
 Sálm Jakab, Mőcsény.
 Sándor Pál, Dicsőszentmárton.
- 450 Sántha Gyula tanító, Sumony.
 Sárkőzy Viktor, a zalavármegyei gazd. egyesület igazgatója, Zalaegerszeg.
 Sebestyén József földmives, Ráczipetre.
 Sekk Ádám, Zombor.
 Sendlbach József, Szentfűlőp.
- 455 Serer János, Zombor.
 Sidkovics Lajos, Kisbér.
 Sierbán János m. kir. jószágigazgató, Budapest.
 Sierbán Viktor, Temesvár.
 Simon Sándor, Temesvár.
- 460 Singer Vilmos tejcsarnokos, Darázs.
 Spitznagel József, Zombor.
 Spitznagel Sebestyén, Zombor.
 Som Antal, Rugásd.
 Dr. Somogyi Aladár országgyűlési képviselő, Budapest.
- 465 gróf Somssich Béla, Babócsa.
 Somssich Béla m. kir. gazdasági szaktanár, Pécs.
 gróf Somssich László, Hetes.
 Svastics Aladár, Szentgálóskér.
 Stand Fűlőp, Zombor.
- 470 Stangl János földmives.
 Steffel János, Zsombolya.
 Dr. Stein Lajos, Pécs.
 Stelczer Endre gazdasági tanácsos, Pozsony.
 Sternhart Ádám, Zombor.
- 475 Stildek Márton, Zombor.
 Strausz Antal sajtgyáros, Tolna-Tamási.
 Studer Frigyes, Bonyhád.
 Suhajda Pál, Gombos.
 Surgóth Jenő, Déva.
- 480 Surmann Pál, Murányhosszurét.
 Sűmegi Mihály, Bata.

- Schadl Ignác, Kossuthfalu.
 Schmidt Jakab, Czikó.
 Scheffer József, Ráczpetre.
- 485 Schneider Rudolf kereskedő, Pélmonostor.
 Schneider András földmives, Baranyaszentistván.
 Schneider Márton ny. tanító, Mecsekjánosi.
 Schreiner Jenő, Sopron.
 Schwarcz L. Gyula, Bonyhád.
- 490 Szalácsy Bertalan, Komoró.
 Szalay Ferencz, Alsoksarkad.
 Szalay Zsigmond, Zombor.
 Szauerbódor Károly, Zombor.
 ifj. Szauerbódor Károly.
- 495 Száy István, Kolozsvár.
 Dr. Szegedy Massák Elemér, Budapest.
 Szejler Fábán, Zombor.
 Szekeres F. Ödön, Kassa.
 Szemere Huba országgyűlési képviselő, Budapest.
- 500 Szentkirályi Ede tanító, Gerde.
 Szentpétery József tanító, tejszővetkezeti elnök, Laskó.
 Székely Mózes, Felsőrákos.
 Székely Salamon, Budapest.
 Szigety Varga László m. kir. földmives iskolai igazgató, Ada.
- 505 Szigriszt Lajos, Pécs.
 Szilasy Zoltán, Budapest.
 Szilasy Zoltánné, Budapest.
 Szilágyi Gyula, Hódmezővásárhely.
 Szily Tamás m. kir. országos tejgazdasági felügyelő, Budapest.
- 510 Szily Tamásné, Gödreszentmárton.
 Szimendis Szávó, Zombor.
 ifj. Szimendis Szávó, Zombor.
 Szindejsz Antal, Zombor.
 Szindejsz János, Zombor.
- 515 Szinkovics Ferencz, Zombor.
 Dr. Szinkovich Ottó, Szentkatolna.
 Dr. Szontagh Felix, Budapest.
 Szöllősy Sándor, Mindszent.
 Stankovics János, a m. kir. gazd. akadémia igazgatója, Debreczen.
- 520 Báró Sztojanovics György, Temesvár.
 Sztankovanszky János, Kajdacs.
 Szűcs Ágoston, Gombos.

- Takács Ferencz földbirtokos, Duka.
 Tejgazdasági Vállalat Részvénytársaság, Budapest.
- 525 Tejszövetkezet, Kisvarjas.
 Tejszövetkezet, Mórággy.
 Tejszövetkezet, Nemesapáti.
 Tejszövetkezet, Varasd.
 Tejszövetkezet, Perbete.
- 530 Tejcsarnok szövetkezet, Pozsony.
 Thun Adolf, Zombor.
 Tindegss Antal, Zombor.
 Toldy Szabó László m. kir. gazd. akadémiái tanár, Keszthely.
 Tótkorzés Pál, Zombor.
- 535 Tolnay Pál állattenyésztési felügyelő, Budapest.
 Tonkos Imre földbirtokos, Szécsényke.
 Tóth Samu, Hódmezővásárhely.
 Tóthbagi Mihály, Zombor.
 Tőke György, Szombathely.
- 540 Tölg Gyula állattenyésztési felügyelő, Pozsony.
 Törvényhatóság, Besztercze.
 Trugly Gyula, Győr.
 Trugly József uradalmi felügyelő, Hédervár.
 Turóczy Dénes, Dicsőszentmárton.
- 545 Tyukos Ev. János r. kath. plébános, Pozsony-Püspöki.
 Udvardy Pál, Felsőpaty.
 Ugri Károly, Zombor.
 Ugri István, Zombor.
 Ugri József, Zombor.
- 550 Ujhelyi Imre m. kir. gazd. akadémiái tanár, Magyaróvár.
 Ujhelyi Sándor, Beszterczebánya.
 Urmántzi Vendel, Zombor.
 Urmántzi Vendelné, Zombor.
 Ürmény József, Homoródszentpál.
- 555 Vajda Ödön, Budapest.
 Varga Lajos tanító, Velény.
 Varga Ferencz, Zombor.
 Dr. Vargha Gyula miniszteri tanácsos, Budapest.
 Dr. Vámos Ártur, Pécs.
- 560 Vármegyei törvényhatósági bizottság, Pécs.
 Vásárhelyi Árpád, Déva.
 Veltsch Jakab, Zombor.
 Venczel Lajos állami vajmester, Magyaróvár.

- Venthoffer Róbert, Zombor.
- 565 Vereby Antal, Budapest.
Verkovits Száva, Zombor.
Vékony József, Hódmezővásárhely.
Widder Mór, Kassa.
Willa Ádám, Szálka.
- 570 Vincze Fábián, Gombos.
Dr. Vitályos Géza, Dicsőszentmárton.
Vodianer János nagybirtokos, Budapest.
Voigt Ede, Budapest.
Volf Márton, Zombor.
- 575 Volmájeszter Keresztély, Zombor.
Volmájeszter Fülöp, Zombor.
Vörös István, Kiskozár.
Zathureczky Károly, Temesvár.
Zappe Ferencz, Jánosföld.
- 580 Zboray Bertalan, Ungvár.
Zenderovich Iván állattenyésztési felügyelő, Budapest.
Zielbauer Ádám, Elek.
Zimmermann Rezső, Zombor.
Zöld Gábor Dicsőszentmárton.
-

A kongresszust megnyitó együlés más

AZ

ELSŐ ORSZ. TEJGAZDASÁGI KONGRESSZUS

NAPLÓJA.

Plan: *Staphylococcus aureus*, *Staphylococcus epidermidis*

A kongresszust megnyitó együttes ülés

1907. évi szeptember hó 1-én, Pécs szab. kir. város székházának közgyűlési termében.

Gróf Benyovszky Móricz, Baranyavármegye főispánja, a kongresszus elnöke az ülést délelőtt 9 órakor a következő beszéddel nyitja meg:

Midőn a Baranyavármegyei Tejszövetkezetek Szövetsége tervbe vette az első orsz. tejgazdasági kongresszus szervezését, ezzel a hazai tejgazdaság fejlesztésének ügyét kívánta szolgálni, mert úgy vélte, hogy egy kongresszus a leghivatottabban tisztázhatja a helyzetet, s jelölheti meg a módokat, melyeknek segítségével a tejgazdaság ügye a gyakorlati élet követelményeinek megfelelő irányban előre vihető.

Hogy a Baranyavármegyei tejszövetkezetek szövetsége a kongresszus szervezésével helyes célú tűzött ki, azt legjobban bizonyítja azon öröndetes körülmény, hogy a jelenlegi földmívelésügyi miniszter, Dr. Darányi Ignác v. b. t. t. ur Ő Nagyméltósága, — annak védnökségét a legkegyelmesebben elfogadni méltóztatott. — Örömmel ragadom meg ezen alkalmat, hogy úgy a magam, mint a kongresszus tagjai nevében kifejezzem igaz hálámat azért a nagy erkölcsi és anyagi támogatásért, a melyben Ő Nagyméltósága a szervező bizottságot részesítette, s mellyel a kongresszus megtartását lehetővé tette. Tiszteletteljesen üdvözlöm a földmívelésügyi miniszter urnak jelenlevő képviselőjét, Pirkner János min. tanácsos, orsz. állattenyésztési főfelügyelő urat, s kérem, hogy kongresszusunkat szíves jóakarátába fogadni méltóztassék. Üdvözlöm a törvényhatóságok, a gazdasági egyesületek és egyéb testületeknek tekintélyes számban megjelent képviselőit, valamint általában a kongresszus összes tagjait, akik a jó ügy szolgálatára készen, itt megjelenni szívesek voltak. Köszönetemet fejezem ki Pécs szab. kir. város törvényhatóságának és közönségének a szíves fogadtatásért és azért a vendégszeretetért, a melyben a tárgyalási termek átengedésével a kongresszus tagjait jelenleg is részesíti. Mielőtt áttérnénk a tárgyalás technikai részére, bátor vagyok indítványozni, hogy a kongresszus táviratilag üdvözlje Dr. Darányi Ignác földmívelésügyi minisztert, aki annyira szíven viseli a tejgazdaság fejlesztésének ügyét. Felolvassa a sürgöny szövegét:

Dr. Darányi Ignác Excellenciájának

Budapest.

A Pécssett egybegyűlt első orsz. teigazdasági kongresszus mély hódolattal üdvözli Excellentiádat, mint a hazai teigazdaságok leghatalmasabb pártfogóját és amidőn kifejezi hálás köszönetét azért, hogy kongresszusunk védnökségét elfogadni kegyeskedett, egyuttal mély tisztelettel kéri Excellentiádat, hogy a kongresszuson hozandó határozatokat jóakarató figyelmébe fogadni és azoknak alapján teendő üdvös intézkedéseivel a hazai teigazdaságok továbbfejlődését biztosítani méltóztassék.

A teigazdasági kongresszus
megbizásából:

Gróf Benyovszky Móricz
elnök.

Elnök továbbá inditványozza, hogy a kongresszus Dr. Wekerle Sándor miniszterelnököt is üdvözlje a következő távirattal:

Nagyméltóságú

Dr. Wekerle Sándor
m. kir. miniszterelnök urnak

Budapest.

A Pécssett egybegyűlt első országos teigazdasági kongresszus lelkesedéssel üdvözli Nagyméltóságodat, mint a teigazdasággal foglalkozóknak legkiválóbb képviselőjét.

A teigazdasági kongresszus
megbizásából:

Gróf Benyovszky Móricz
elnök.

A kongresszus mindkét inditványt nagy lelkesedéssel elfogadja.

Elnök: Áttérve tárgyalás technikai részére, a tárgyalás alá kerülő kérdések különfélesége miatt inditványozom, hogy a kongresszus tárgyalásait két csoportban folytassa és pedig olyképen, hogy az első szakcsoportban azon kérdések vétessenek tárgyalás alá, melyeknek megoldása csakis a hatóságok és társadalmi tényezők közreműködésével lehetséges, a második szakcsoport pedig a teigazdasági üzemek tökéletesítésének módjait tárgyaló kérdésekkel foglalkozzék.

A kongresszus elfogadva az elnök inditványát, megalakítja a szakcsoportok tisztikarát.

Egyhangu lelkesedéssel megválasztja:

Az első szakcsoportba :

Elnökökké : *Hertelendy Ferencz* főrendiházi tagot, a Zalavármegyei Tejszövetkezetek Szövetségének elnökét,

Jeszenszky Adort, a Tolnavármegyei gazdasági egyesület elnökét.

Pallavičini Ede örgróf, v. b t. t-t.

Titkárokká : *Förster Jenőt*, a Baranyamegyei gazdasági egyesület titkárát,

Marlon Andort, a Torontálvármegyei gazd. egyesület titkárát.

Molnár Józsefet, a Tolnavármegyei gazd. egyesület titkárát.

A második szakcsoportba :

Elnökökké : *Apponyi Géza grófot*, Tolnavármegye főispánját,

Ország Lajost, a Baranyavármegyei gazd. egyesület elnökét.

Titkárokká : *Lukovics Aladárt*, a Sárosvármegyei gazdasági egyesület titkárát,

Rösztler Károlyt, a Vasvármegyei gazd. egyesület titkárát,

Sárközi Viktort, a Zalavármegyei Tejszövetkezetek Szövetsége igazgatóját.

Elnök: Mielőtt a kongresszus megkezdene tanácskozását, arra kérem a kongresszusi tagokat, hogy a benyújtott indítványokhoz és határozati javaslatokhoz hozzászólásaik 5 percnél hosszabb időt ne vegyenek igénybe.

Pirkner János, miniszteri tanácsos : Mint a földművelésügyi miniszter képviselője kötelességemnek tartom a miniszter ur nevében megköszönni a kongresszus szívélyes üdvözlését s biztosíthatom a kongresszust, hogy a miniszter ur a legnagyobb jóindulattal várja a kongresszus határozatait.

Nendtvich Andor, Pécs szab. kir. város polgármestere : Hálás szívvel mondok köszönetet azokért a szívélyes szavakért, a melyekkel az elnök ur megnyitó beszédében a városról megemlékezni kegyes volt. A magam részéről is a legszívélyesebben üdvözlöm az első országos tejjgazdasági kongresszus tagjait. Benső örömet érezek a felett, hogy az első tejjgazdasági kongresszus ezt a várost tisztelte meg azzal, hogy itt folytassa tanácskozásait. Mi, mint e város lakói, — átérezzük a kongresszus jelentőségét. A kongresszus programja oly pontokat tartalmaz, a melyek a mezőgazdaság és a közegészségügy előmozdítása szempontjából kiváló fontossággal bírnak, s amelyek nem magánérdeket, hanem fontos országos érdeket szolgálnak. Ezért bátran kijelentem, hogy az Első Országos Tejjgazdasági Kongresszus tanácskozásait Pécs szab. kir. város közönsége a megérdemelt érdeklődéssel fogja kísérni. A kongresszus munkájához a legteljesebb sikert kívánom.

Meskó Pál, a Magyar Gazdaszövetség titkára: Miután a kongresszus tárgyalására nagyon fontos kérdések vannak kitűzve, melyeknek alaposabb megvitatása a közérdek szempontjából szükséges, kérem kimondani, hogy a javaslatokhoz hozzászólók ne 5, hanem 10 perczig beszélhessenek.

Elnök: Minthogy a kongresszus szervezeti szabályzatában is 10 percz van megjelölve a hozzászólás idejéül, Meskó Pál indítványához hozzájárulok.

Elnök: Ismételten megköszönve a kongresszusi tagoknak szives megjelenésüket, a plenaris ülést bezárom. Kérem a szakcsoportokat, hogy a számukra kijelölt tárgyalási termekben kezdjék meg tanácskozásaikat s azoknak befejezése után az elfogadott határozatokat terjesszék a szeptember hó 2-án d. e. 10 órakor tartandó plenáris ülés elé.

Az első szakcsoport ülése

1907. évi szeptember hó 1-én, Pécs szab. kir. város székházának közgyűlési termében.

Hertelendy Ferencz, főrendiházi tag az ülést délelőtt 10 órakor megnyitván, felkéri Balogh József urat, a Baranyavármegyei Tejszövetkezetek Szövetségének elnökét, hogy tartsa meg előadását a kongresszusi ügyrend első tárgyról.

I. Tárgy: „A tejszövetkezetek felülvizsgálatának és ellenőrzésének a kereskedelmi bíróságok hatásköréből való kivonása“.

Előadó: **Balogh József** a Baranyavármegyei Tejszövetk. Szövetségének elnöke.

Az európai államokat évtizedek óta, de különösen a legujabbi időben, az egész társadalomra, annak politikai viszonyaira is döntő befolyással bíró nagy kérdés foglalkoztatja és e kérdés: a szocializmus kérdése.

Államok fennállása, nemzetek és egyesek boldogulása attól függ, hogy országok és népek földi sorsát részben intéző nagy elmék minő szívvvel, jó akarattal, bölcsen és helyesen fogják-e megoldani e nagy kérdést.

A különféle módok és eszközök közé, melyek által a szociális kérdés megközelíthetőleg és bárcsak részben megoldható, — az első országos tejgazdasági kongresszus feladatát és legfőbb gondoskodásának tárgyát is képező módok közé sorozom lelkem egész meggyőződésével és szívemben a jó nép iránt érzett legjobb indulattal a tejszövetkezeti eszmének különösen a falusi kisgazdák között való terjesztését, propagálását, létesítését.

És ezt nem csak azért tartom igen fontos feladatnak, t. Kongresszus, mert ezáltal elérjük első sorban azt, hogy a kisgazdáknak alkalmat nyujtunk belterjesebb és eredményesebb gazdálkodásra, hanem és főképen hozzászoktatjuk ahhoz is, hogy az állattenyésztést, a falusi kisgazdának fő jövedelmi forrását képező mívelési ágat megismerje és megkedvelje, megtanítjuk végre arra is, hogy tehenét, azt a szegény párát, szerető családjának egyik biztos föntartóját, legőszintébb barátját megszeresse és megbecsülje.

Az államban minden társulás, történjék az akár anyagi, vagy ideális, — politikai, vagy erkölcsi czélok elérésére, csakis az országos törvények keretei és szabályai szerint alakulhat meg és állhat fen. Az államnak, mint legfőbb örnek nemcsak joga, de egyuttal kötelessége is felügyelni arra, hogy polgárai sem anyagi, sem erkölcsi károkat ne szenvedjenek azáltal, ha egyesek bizonyos czélok elérésére, akár pénzek befektetésére és gyümölcsöztetésére »részvénytársaságok«, »takarékpénztár« czimen, akár nyersanyagoknak első kézből való beszerzésére, akár közös raktár tartása, a készített áruk eladására, akár gabonáértékesítő raktárak, a gabona könnyebb értékesítésére, akár mint a falusi kisgazdák, az általuk termelt tejtermékek jobb értékesítése czéljából „szövetkezet“ czimen egyesülnek, megalakulnak.

Az államnak, ha különösen a mai korban szociális feladatát lelkiismeretesen teljesíteni akarja, nem csak érdeke, hanem kötelessége is az, hogy az ilyen, polgárainak anyagi és erkölcsi javát is előmozdító szövetkezetek megalakítását ne csak könnyűvé tegye, hanem azokat erkölcsileg és anyagilag támogassa, fejlessze, előmozdítsa és terjessze.

Én a mai szerény előadásomban, egyedüli feladatomról, *a tejszövetkezetekről* akarok csak megemlékezni és pedig annyiban, hogy vajjon a tejszövetkezeti eszmére, ennek fejlesztésére és terjesztésére kedvező-e azon körülmény, hogy a tejszövetkezetek ellenőrzése, felülvizsgálata a kereskedelmi törvények hatáskörébe tartoznak?

Két vélemény küzd egymással ezen pont körül, az egyik amelletttör lándzsát, hogy hagyassanak meg ezután is a tejszövetkezetek az 1875. évi 37. t. c.-ben foglalt kereskedelmi törvény rendelkezései alatt, a másik pedig a mellett érvel, hogy ezek kivonandók volnának a fentidézett kereskedelmi törvény hatásköre alól.

Én, T. Kongresszus! bátor vagyok kijelenteni és pedig lelkem teljes meggyőződésével, hogy az utóbbi véleményhez csatlakozom.

A tejszövetkezet meg nem határozott számú tagokból álló olyan társaság, mely tagjainak teheneik által termelt tejtermékeit, közös üzletkezelés mellett, illetve kölcsönösség alapján, lehetőleg legjobban *értékesíteni* törekszik.

A tejszövetkezet tehát szintén társulás által alakul meg s mint ilyen, megalakulásában, fennállásában és üzemének mint egyedül megengedett bázisán közvetlenül azért, hogy a falusi *kisgazdák által termelt tejtermékeket az elkötavetyéléstől megmentse, hogy azokat értéke-sítsék* és közvetve azért, *hogy az állattenyésztést belterjesebbé tehessék, a földet jobbá, termőképebbé hozzassák* és mindezt a tagok vagyonának mindennemű kockázata nélkül.

Szükségtelennek és feleslegesnek tartom tehát a kereskedelmi törvénynek nehézkes formáit és szigorú rendelkezéseit ebből a szempontból

is a tejszövetkezetekre kiterjeszteni, mert azok által a tagok vagyona nem szenvedhet kárt, a tagok anyagi felelőssége csak korlátolt, mely az esetleges szövetkezeti házon és berendezésen kívül csakis a jegyzett 2 koronás üzletrész erejéig terjed, de meg nem is fordulhat elő olyan körülmény, mely nagyobb anyagi veszteséget okozna a tejszövetkezeteknek, mert azok nem spekulálnak, nem kereskednek, hanem csak a beszolgáltatott és meglevő tejtermékeket iparkodnak lehetőleg jól értékesíteni közös jó akarral, közös üzletkezeléssel.

Tartalékalapról sincs rendesen szó a tejszövetkezeteknél, melynek kezelése, ellenőrzése talán szigorubb intézkedéseket kívánna, mert hiszen a mily mértékben tudják értékesíteni a tejtermékeket, olyan arányban ki is fizetik azt a tagoknak havonként.

Ha az üzleti év végén csekélyke fölösleg maradna, azt arányosan felosztják maguk között.

Szerény véleményem szerint a tejszövetkezeteket ép úgy ki lehetne vonni a kereskedelmi törvény hatásköre alól, mint akár a többi, szórakozásra szolgáló egyéb társasköröket, casinókat, polgári és sportegyleteket, melyek közül nem egy tekintélyes ingó és ingatlan vagyonnal rendelkezik és mindennek daczára felettük csak a belügyminiszter gyakorol felügyeletet.

De különösen azért is kívánatos a tejszövetkezeteknek a kereskedelmi törvény hatásköre alól való kivonása, mert azoknak lelkiismeretes alkalmazása és betartása egy jogászilag képzett egyént kíván, ilyent pedig falusi tejszövetkezeti tagok között nem találunk.

Mert kikből áll T. Kongresszus! a falusi tejszövetkezet? Ugy-e bár, egyszerű falusi kisgazdákból, elvéteve egyik-másik szövetkezetnél találkozunk a pappal, jegyzővel, tanítóval, bár ezeknek is, ha a szövetkezetek élén állnak is, nehezőkre esik a törvény szörszálhasogató és szigorú előírása szerint mindenben eljárni.

Hát ahol ilyenek nincsenek!? Ott, sajnos, T. Kongresszus! a tejszövetkezet lassan-lassan bár, de előbb-utóbb elpusztul!

Egy-egy tejszövetkezetnek kimulása nemcsak abban a községben okoz nagy sebet a tejszövetkezeti eszmének, a melyben a pusztulás megtörtént, hanem mint valami ragadós betegség, megtámadja a szomszéd községeket.

Mennyi és mily szövevényes formákat ír elé a kereskedelmi törvény egy-egy tejszövetkezet megalakításakor, annak vezetésében. Csak nagyjában akarom feltüntetni és jelezni azt, hogy falusi kisgazdákból álló tejszövetkezetek azokat alig tudják betartani.

Az alakuló közgyűlés összehívása, ez még csak menne valahogy, de aztán hányféle beadvány és melléklettel kell ellátni a törvényszékhez benyújtandó jegyzőkönyvet. Az igazgatósági tagoknak vagy személyesen

kell a törvényszékhez menniök, vagy a kir. közjegyzőhöz a névaláírás legalizálása végett, mindez munkába, fáradságba, azonkívül szép summa pénzbe is kerül, bélyeg, illetve közjegyzői díj fejében. Ha évközt egy igazgatósági tag kilép, vagy meghal, helyette másikat kell választania a közgyűlésnek, ismét ut és pénzbe kerül.

Ha a közgyűlési jegyzőkönyvben nincs pontosan mindegyik tag mellé kiírva, hogy ennyi és ennyi üzletrésszel jelent meg, s az a-, b-, c- nincs pontosan betartva, hát visszakapja az alakuló félben levő szövetséget az összes iratokat új eljárás végett.

Hát az ilyen rendelkezések, igen tisztelt Kongresszus! elriasztják a népet a tejszövetkezeti eszmétől.

A törvény előírja, hogy a már czégjegyzett tejszövetkezetek, minden negyed évben pontos kimutatást terjesszenek be a törvényszékhez az esetleg ki és belépett tagokról, hogy hány üzletrésszel történt a ki- és belépés. Ha ezt netán elmulasztják a tejszövetkezetek, rögtön jön az átirat, spékelve kilátásba helyezett pénzbírsággal.

Ha a közgyűlési meghívón két ugyan olyan név szerepel, igazolni kell, hogy a községben két egyén lakik, akiknek egy és ugyanazon nevök van, különben a jegyzőkönyv visszautasítatik, ha a közgyűlésen valaki nem jelent meg, aki a meghívót aláírta, igazolni kell, hogy miért nem jelent, talán nem kapott meghívót?

Hát kérem T. Kongresszus! ha mindezeket a falusi kisgazdáknak elintézniök kell továbbra is, akkor én ettől nagyon félttem a tejszövetkezeti eszmének jövőjét.

Mit szóljak a könyvek vezetéséről, az évi mérleg készítéséről? Hiszen ezek iskolázott könyvvezetőt kívánnak, ha lelkiismeretesen akarjuk vezetni az üzleti könyveket és elkészíteni az évi mérleget.

Mennyi költségbe kerülnek a tejszövetkezeteknek ezeknek csak immel-ámmal való vezetése és elkészítése? E körül van a legtöbb baj és aránylagosan a legtöbb kiadás.

Még ahol a pap, jegyző vagy tanító törődik és szíven viseli a tejszövetkezetek ügyét, még azoknak is sok gondot és munkát okoz a kereskedelmi törvénynek minucziozus és szövevényes rendelkezése, ahol azonban a nép magára van hagyatva és utalva, ott egész őszintén, de egyuttal sajnálattal kell kijelentenem, hogy a tejszövetkezeti eszme nem életképes.

Lelkem meggyőződését követve és okulva a tejszövetkezeti téren szerzett szomorú tapasztalataimra, hogy a népnek, illetve falusi kisgazdáknak könnyüvé tegyük és megkedveltessük a tejszövetkezetek létesítését, vagyok bátor az igen tisztelt első országos tejjgazdasági kongresszus elé a következő határozati javaslatot terjeszteni és elfogadásra ajánlani:

»Mondja ki az első országos tejjgazdasági kongresszus, hogy a tejszövetkezeti eszmének fejlesztésére és terjesztésére káros hatással bír azon körülmény, hogy a tejszövetkezetek a kereskedelmi törvény hatásköre alá vonatnak. Az első országos tejjgazdasági kongresszus ennél fogva határozatilag kimondja, hogy eziránt felir az országos törvényhozáshoz, megkérvén azt, mondja ki törvényhozásilag, hogy a tejszövetkezetek kivonatnak a kereskedelmi törvény hatásköre alól, egyben utaltassanak a m. kir. Földmívelésügyi Minister hatásköre alá azon utasítással, hogy a Minister záros határidő alatt tegyen jelentést az országgyűlésnek arra nézve, miképen óhajtja és kívánja felügyeleti jogát a tejszövetkezetek felett gyakorolni.«

Elnök: Amint méltóztattak hallani, Balogh József ur határozati javaslatot terjesztett elő; felkérem az urakat, hogy a kik a javaslathoz hozzászólni kívánnak, szándékukat a titkároknál jelentsék be. — Szólásra jelentkezett Molnár János, országgyűlési képviselő ur.

Molnár János országgyűlési képviselő: Az a kérdés, a mellyel az előadó foglalkozott, rendkívül fontos, de egyuttal a legkényesebb kérdés is. — A kereskedelmi bíróság a tejszövetkezetet alapjában támadja meg és annak feloszlására vezet. Azt veszem észre a hangulatból, hogy az előadás nem mindenkit győzött meg, hiszem, hogy nekem talán sikerülni fog a kongresszust meggyőzni az előadottak valóságáról. Az, a mit mondani fogok, talán tovább fog tartani tíz percznél, azért kérem az elnökséget, hogy adják meg az engedélyt, hogy tíz percznél tovább beszélhessek.

Az elnök felteszi a kérdést. A kongresszus tíz percznél tovább tartó beszédre az engedélyt megadja.

Molnár János országgyűlési képviselő: Köszönöm az engedélyt amire nagy szükségem van, mert részletesen akarok foglalkozni a tárggyal. —

Azokat a dolgokat, miket az előadó elmondott, már egy paraszt gazda »Garta« községből rég jelentette egy levélben, amelyben hiven leirta azokat a nehézségeket, amelyeket a kereskedelmi törvény a tejszövetkezetek alakításánál támaszt. Engedelmet kérek arra, hogy azt a levelet felolvashassam. — Nem az egészet olvasom fel, csak éppen azt a részletét, amely a tárggyal foglalkozik. A községben 1904. évben tejszövetkezet alakult, mely április hó 7-én meg is kezdte működését. A vezetők érdeklődtek az után, hogy mennyi időn belül kell a tejszövetkezetet bejelenteni; azt a választ nyerték, hogy a bejelentés 3 év eltelte után kötelező. Mégis annak daczára, hogy a tejszövetkezet még be sem töltötte a három évet, a kapuvári adóhivataltól leirat érkezett, amelyben követelte az alapszabályoknak nyolcz nap alatt való beküldését. Értesítették az adóhivatalt, hogy nincsenek meg az alapszabályok. Időközben leirat érkezett a soproni kir. törvényszéktől, hogy jegyeztessük be a törvényszéknél czégünket, hogy törvényesen jegyzett czég legyünk. A czég bejegyzésre 92 kor. áru bélyeget használtunk el, beküldtük

az alapszabályokat is, nyolcz nap mulva vissza jöttek azok, hogy: »nem jó« nincsen meg az alakuló közgyűlés jegyzőkönyve. Ismét felküldtük az alapszabályokat az alakuló közgyűlés jegyzőkönyvvével, nyolcz napon belül visszaküldték azt, mert nem volt hitelesítve. Azóta már háromszor is vissza küldték a jegyzőkönyvet folytonosan kifogást emelve ellene. Négy nap mulva a soproni adóhivataltól egy úr jött ki, ki titkárnak jelentette ki magát és 96 kor. büntetést rótt ránk, mert nem jegyeztük be czégünket. — Tisztelt szakosztály! hihetetlennek hangzik bár, de eszerint bebizonyított tény az, hogy mily nehézségbe ütközik a tejszövetkezetek működése és ez elviselhetetlen állapot.

Én Darányi Ignác miniszterhez is elküldöttem e levelet, ki nekem így válaszolt: »az itt felsorolt sérelmek megfelelnek a valóságnak, miről egy kiküldöttem által meggyőződtem és ígérem e sérelmek mielőbbi orvoslását azáltal, hogy a tejszövetkezetek ügyét törvényhatósági utra terelem.«

A kereskedelmi törvényeknek a tejszövetkezetekre való alkalmazása oly zavart, hogy ember legyen az, ki magát ebben kiismeri. Nemcsak én állítom ezt, hanem oly illetékes egyén, mint Hódosy, győri kir. táblai tanácselnök, ki a többek közt ezeket jegyzi meg, »hogy a legnagyobb nehézség abban áll, hogy amennyi a bíró, annyképpen magyarázza a törvényt«. Hozzájárul még ahhoz, hogy a gazdák a tejszövetkezetek alakításától elkedvetlenedjenek, az a tömérdek birságolás, amellyel a legkisebb hibánál sujtják. Ezért kívánatos közgazdasági szempontból is, hogy a tejszövetkezetek a kereskedelmi törvény hatálya alól kivéssenek. Elfogadom és pártolom az előadó indítványát, de egy módosítást kívánok. — A kongresszus ne a törvényhozáshoz intézzen ez ügyben feliratot. — Én 11 éve vagyok országgyűlési képviselő, de egyetlen egy esetet sem tudok, hogy valamely kérvénynek, akár pártolólá, akár anélkül terjesztetett fel a miniszterekhez az országgyűlés által, valami eredménye lett volna. Az ilyen feliratok sorsa az, hogy elfelejtik. Indítványom az, hogy intézzenek feliratot egyenesen az igazságügy-, a földmivelésügy-, a kereskedelemügy- és a pénzügyminiszterhez, amelyben kérelmezik, hogy a tejszövetkezetek kivonassanak a kereskedelemügyi törvények hatásköre alól és a földmivelésügyi miniszter hatáskörébe helyeztessenek. Én garanciát vállalok amellet, hogy ott el ne legyenek temetve és ha kell interpellációval lépek fel érte, hogy az a törvényhozás elé kerüljön.

Makkfalvy Géza: Hozzájárul ahhoz, hogy a tejszövetkezetek a kereskedelmi törvény hatásköre alól kivéssenek és elfogadja Molnár János országgyűlési képviselő indítványát, az indítvány azon részéhez azonban, hogy a földmivelésügyi miniszter hatásköre alá tegyék a tejszövetkezeteket, nem járul hozzá. A tejszövetkezetnek két czélja van, hogy termeljünk és értékesítsük a tejet. E két irányban kell működni a tejszövet-

kezetnek, de szervezkedni is. Szervezkedni kell pedig úgy, hogy a tejszövetkezetek mindenütt az országban egyöntetű vezetés alatt álljanak. Országos központnak kell lenni, mely a tejszövetkezeteket ellenőrzi, de emellett a kereskedelmi ügyleteket lebonyolítani és értékesíteni is segít. — Fontosnak tartom, hogy a kormány ellenőrizzen egy ágazatot, segínyt nyújtson, de mindent nem lehet azért a kormányra bízni, különösen nem lehet kormányfeladat az értékesítés, hanem legfeljebb csak annak elősegítése. A hitelszövetkezeteket is országos központ ellenőrzi; ilyenféle központi ellenőrzés kell a tejszövetkezeteknek is. Sajnálom, hogy az indítványomat írásban nem dolgoztam ki; csatlakozom Molnár János úr indítványához.

Somogyi Aladár országgyűlési képviselő: Makkfalvay Géza indítványához csatlakozom. Szükségesnek tartom az országos központ felállítását, azt nem tartom fontosnak, hogy a tejszövetkezetek a kereskedelmi törvények hatásköre alól kivétessenek. A váltó és kereskedelmi törvényekre szüksége van a népnek, amely örködik felette. Lám oly sok szövetkezet bukik meg, amelyek közül egy sem bukott meg a kereskedelmi és váltó törvények tulságos szigora miatt, hanem azért, mivel vezetői önző célokat szolgáltak. Az, hogy valamelyik törvényszék pusztán szekaturából beadványt vissza adott volna, nem igaz, hanem igenis azért, mert rosszul voltak szerkesztve. Tessék helyes beadványokat intézni a törvényszékhez, akkor majd nem utasítják vissza.

Nemrégiben olvastam egy tejszövetkezet bukásáról és éppen azért szólaltam fel, hogy e felszólalásra válaszolva elmondhassam annak a tejszövetkezet bukásának történetét.

A tejszövetkezet bukását a vezetőség hanyagsága, másrészt az ott előfordult visszaélések okozták. Ez bizonyítja legjobban, hogy a törvény felügyelete alól a tejszövetkezet nem vehető ki, mert akkor megszűnik a slendriánság s a vezetők érezvén a bíróság ellenőrző kezét fejük felett, lelkiismeretesen fognak eljárni a szövetkezet ügyeinek vezetésében. Láthatjuk, hogy ma, midőn ellenőrzés alatt állnak a szövetkezetek: előfordulnak visszaélések. Hát mi történnék akkor, ha az az ellenőrzés megszűnnék. Molnár János által felolvasott levelet ismerem már, ismerem azt is, hogy milyen alapon lett megírva és mi igaz belőle, mert tisztelt uraim! tény az, hogy mikor adóról, stempliről van szó, háromszor akkorának lát mindent a nép. Éppen ezért jogbiztonsági szempontból szükségesnek tartom, hogy a tejszövetkezetek a kereskedelmi törvények hatásköre alatt maradjanak. A kereskedelmi törvény nemcsak köteleességeket ró a szövetkezetekre, hanem jogokat, sőt kedvezményeket is ad tagjainak. Ne csak a köteleességeket nézzük, hanem a jogokat is. Itt van kedvezménykép a felelősség kérdése.

Ellenőrzésnek lenni kell, mert csak így látom biztosítottnak a szövetségi tagok érdekét s ezért nem járulok hozzá az előadó javaslatához, hanem csatlakozom Makfalvay Géza Ő méltósága javaslatához.

Gaal Gaszton országgy. képviselő: Jogász szempontból helyes ugyan Somogyi Aladár felfogása, de a tapasztalati tény az, hogy a kereskedelmi törvények megakasztják a tejszövetkezeteket működésükben. A kereskedelmi törvények túl komplikált intézkedései a tejszövetkezetekkel szemben sem nem praktikusak, sem nem indokoltak; mert ezek majdnem kivétel nélkül egyszerű embereknek közös termelésre irányuló társulásai s egész kereskedelmi működésük kizárólag arra szorítkozik, hogy a közösen termelt árut (többnyire vaját) egy tömegben adják el valamely vállalkozónak.

Abban részemről semmi veszedelmet nem látok, ha a tejszövetkezetek a kereskedelmi törvény hatásköre alól kivonattván, a földművelési kormány felügyelete alá helyeztetnek, mely azonban szerintem a kezelésben és a vezetésben való felügyeleten túl nem terjedhet. Molnár János módosítását pártolom.

Sierbán János: Hivatva érzem magam a tárgyhöz szólani, mert mint volt országos tejgazdasági felügyelő sok száz tejszövetkezet létesítésénél folytam be. Mondhatom, hogy azon idő alatt soha a kereskedelmi törvény áldásos hatását a tejszövetkezetekre nem tapasztaltam, de igenis ellenkezőleg azt tapasztaltam, hogy a nevezett törvény nemcsak megnehezíti a tejszövetkezetek megalakítását, hanem miután a törvényt sok helyen túlzott rigorozitással kezelik, annak következtében számos tejszövetkezet feloszlik.

Az alapszabályok czégjegyzése is már nehézségbe ütközik, pedig ezeket a földművelési minisztérium a jogügyek igazgatóságának meghallgatásával készítette, de minden törvényszéknél más-más kifogást emelnek ellenük s sokszor megesik, hogy a referens bíró változtatva ugyanazon törvényszék más alapszabályt követel a különböző időben megalakult tejszövetkezetektől. Amióta az országos tejgazdasági felügyelői állástól megváltam, az 500 működésben volt tejszövetkezet közül legalább 120 oszlott fel és pedig főleg a kereskedelmi törvény alkalmazása miatt. A kereskedelmi törvény rendelkezéseit az egyszerű falusi kisgazdák alig képesek betartani, már pedig a legkisebb mulasztás esetén is a legsúlyosabb büntetéseket helyezik kilátásba és meg is róják a tejszövetkezeteket, ami elősegíti a szövetségi feloszlását.

A kereskedelmi törvényt főleg a szövetségi pénzügyekre lehet alkalmazni, de nem kisgazdákra, akik a célból szövetkeznek, hogy a gazdaságaikban termelt tejet értékesítsék. Nem nyereségre alapított vállalatról van tehát szó, hanem miután a tejet kis mennyiségben a faluban

eladni nem lehet, társulásról, hogy összeadva az egész termelést, egyáltalában értékesíteni lehessen. S a legtöbb szövetkezet oly kis üzleti alapon áll fenn, hogy azoknál nem lehet törvényt ismerő és szakképzett mérlegképes könyvelőt alkalmazni, mert még ha volna is ilyen szakember a faluban, annak a fizetése felemésztene a nyers bevétel tekintélyes részét, de nincs is, akit alkalmazni lehetne. Igaz, hogy sok helyen elvállalja az ügyvezetést csupa lelkesedésből a pap, vagy tanító s olyan helyen nincsen is baj, de viszont sok helyen nem érnek rá, vagy nincs érzékük sem, hogy a tejszövetkezet ügyeivel foglalkozzanak, mely esetben aztán a kereskedelmi törvény kívánalmainak a szövetkezet vezetői nem tudnak megfelelni.

Felemlítettett, hogy azon esetre, ha a tejszövetkezetek kivonatnának a kereskedelmi törvény hatálya alól és alapszabályaik kormányhatósági jóváhagyásra és ebből folyólag felügyeletre is utaltatnának, majd a kormányok esetleg politikai befolyást is gyakorolhatnak a tejszövetkezetekre.

Én ettől nem tartok, mert éppen a közelmúltban volt alkalmunk látni, hogy a kormányhatósági jóváhagyással és felügyelet alatt működő különböző egyesületek milyen független álláspontot foglaltak el különböző kormányokkal szemben, ha pedig a tejszövetkezeteket egyes nagyobb körzetekben még intelligens vezetés alatt álló szövetségekbe is tömörítjük, nem tartok attól, hogy e tekintetben bármi befolyás érvényesüljön.

Minden esetre fonák dolog, hogy a ma érvényben levő törvény nemhogy elősegitené és megőrizné a védőszárnyai alá utalt intézményeket, hanem azokat tönkre is silányítja. Ezt csak úgy lehet megmagyarázni, hogy a kereskedelmi törvény elkészítésénél még nem is voltak tejszövetkezetek s miután a törvény kimondja, hogy minden szövetkezet a kereskedelmi törvény hatálya alá tartozik, amikor az első városi tejszövetkezet megalakult, a cégjegyzést a törvény betűjéhez alkalmazkodva a törvénytől esz-közölték és így kerültek az egyszerű kis falusi tejszövetkezetek a különböző nagy és nyereségre alapított intézetekkel együtt való elbírálásra a keresk. törvény rendelkezései alá.

Javasolom tehát, hogy a kongresszus foglaljon amellet állást, hogy a tej és egyéb saját termésű élelmi cikkek értékesítésére alakult szövetkezetek vonassanak ki a kereskedelmi törvény hatálya alól s azok alapszabályai és felügyelete a földmívelési ministerium ügykörébe utaltassanak.

Meskó Pál: Szomorodott szível veszem tudomásul Molnár országgyűlési képviselő Öméltóságának azon kijelentését, hogy a kongresszus hiába fog kérvényezni az országgyűléshez, mert ott meghallgatásra nem talál. Hát t. Kongresszus, az csakis tőlünk függ, hogy az országgyűlés bennünket meghallgasson, mert ha hangosan adunk kifejezést óhajításunknak, akkor lehetetlenség, hogy kívánságaink és panaszaink süket fülekre találjanak

a képviselőháznál. Hangoztatva lett itt főként Somogyi Aladár úr által az ellenőrzés fontossága s természetes, hogy e tekintetben vele én is egyet értek s talán valamennyien egyet értünk, csak az a különbség, hogy mi nem a törvényszékre óhajtjuk bízni ezt az ellenőrzést, melynek ellenőrző szakértők nem állanak rendelkezésére, hanem fel akarjuk hatalmazni a földmívelési miniszteriumot arra, hogy hozzáértő szakemberek által ellenőriztesse a tejszövetkezeteket, ennél fogva a tejszövetkezetek fejlődése és szaporodása érdekében szükségesnek tartjuk, hogy elkerülve a kereskedelmi bíróságnak sokszor vekszatorius eljárását, helyeztessenek az összes tejszövetkezetek a földmívelésügyi miniszterium alá. A földmívelésügyi miniszter úr elegendő szakközeggel rendelkezik és tudni is fogja megtalálni az ellenőrzés leghelyesebb módját, de tudni fogja azt is, hogy hogyan és miként lehet ellenőrizni s az ő ellenőrzése sohasem lesz a szövetkezetre nézve zaklató és sohasem fogja elriasztani a falvak gazdáit tejszövetkezetek alakításától, mert — most sajnos — igen gyakran megtörténik, hogy éppen a kereskedelmi bíróságok zaklató beavatkozása miatt megy el a gazdák kedve a tejszövetkezetek létesítésétől. Tejszövetkezetre Magyarországon nagy szükség van, mert a kisgazdának manapság az állattartásból, a tehéntartásból van a legbiztosabb jövedelme, tehát mindent el kell követnünk, hogy a tejszövetkezetek szaporodjanak s ezért a kongresszusnak feladata, hogy minden akadályt elhárítson, ami a tejszövetkezetek szaporodásának útjában áll. Egyik legnagyobb akadálya, mint azt már többen említették, az, hogy a tejszövetkezetek felett is a kereskedelmi bíróság ellenőrködik, éppen úgy, mint más üzleti vállalatok felett. Ez tisztelt Kongresszus, helytelen dolog, mert a tejszövetkezet egészen más valami, mint egy hitel, vagy fogyasztási szövetkezet, inkább mondható a legegyszerűbb termelő szövetkezetnek s ennél fogva nincs semmi ok arra, hogy ezeket is a kereskedelmi bíróság hatáskörébe utaljuk. Ellenőrzésre okvetlenül szükség van, mert inkább ne legyen semmiféle szövetkezet, sem hogy ellenőrzés nélkül működjenek és kompromittálják azt a szép célt és eszmét, amelyet kifejeznek és amit jelentenek. Akik tehát nem tartják helyesnek a tejszövetkezetekre vonatkozólag a kereskedelmi bíróságok illetékességét, nem azt mondják, hogy nincs szükség ellenőrzésre, hanem csak azt mondják, hogy az ellenőrzést illetékes és hozzáértő egyéneknek kell teljesíteni s ennél fogva magam is azon a nézetem vagyok, hogy a tejszövetkezeteket ellenőrizze a földmívelésügyi miniszterium s ez által elérjük azt, hogy megszűnven a sokféle hiábavaló zaklatás, a tejszövetkezetek szaporodni fognak, mert az érdekelt gazdákat a különféle akadékoskodások a tejszövetkezetektől elriasztani nem fogják.

Az előadó úr indítványát elfogadva, bátorkodom pótlásul indítványozni, hogy a kormányhoz beadandó kérvények támogatására kéressenek fel az Országos Magyar Gazdasági Egyesület és a Magyar Gazdaszövetség is.

Molnár János országgyűlési képviselő: Engedelmet kérek az elnökségtől és kongresszustól, hogy noha a kongresszusi szabályzat szerint egy tárgyhöz az előadón kívül más csak egyszer szólhat, én még egyszer felszólalhassak.

Az elnök felteszi a kérdést. — A kongresszus megengedte, hogy Molnár János országgyűlési képviselő még egyszer felszólalhasson.

Molnár János országgyűlési képviselő: Köszönöm az engedelmet és ígérem, hogy nem veszem oly hosszasan igénybe figyelmüket, mint előbbeni felszólalásommal; most is csak azért szólalok fel ismét, hogy kimagyarázzam előbbi beszédem egy részét, melyet valószínűleg az igen tisztelt előttem szóló félreértett. — Én t. i. nem azt indítványoztam, hogy az országházhoz, amint az előadó javaslata is magában foglalja, hanem a jelzett miniszter urakhoz intézzünk feliratokat. Erre vonatkozólag ígertem én garanciát arra, hogy a kérvényt nem engedem eltemetni, hanem minden erőmmel azon leszek, hogy a törvényhozás elé kerüljön. Somogyi barátom beszédére válaszolva kinyilvánítom, hogy minden törvényszék általi ellenőrzést ellenzek, mert azok meggátolják a szövetkezeteket működésükben. Somogyi barátom azt állítja, hogy hallotta azt a garthai levelet, de mint szavaiból értelmezem, nem ad nekik hitelt. Az a levél pedig a Miniszter előtt is tekintély volt, melynek alapján kiküldötte által megvizsgáltatta az abban leírt adatokat és azokat a kiküldött valóknak találta és ígéretet tett, hogy a tejszövetkezetek ügyét törvényhatósági uton rendezi. Helyeslem azonban azt, hogy egy központ alakíttassék, amely a tejszövetkezeteket ellenőrzi és kell, hogy a miniszter ur ellenőrizze s ezzel kapcsolatosan utat mutasson a működésre. — Ami Meskó Pál indítványát illeti, elfogadom és elfogadásra ajánlom.

Balogh József: A felszólalások után kijelentem, hogy nincs kifogásom ellene, hogy a tejszövetkezetek szóban levő fontos ügyének rendezése végett az illetékes miniszterekhez feliratot intézzon a kongresszus, de a szövetkezetek vezetését feltétlenül maguknak a szövetkezeteknek tartom fenn. — Molnár János indítványát helyesnek és jónak találom és elfogadom.

Elnök: A magam részéről is elismerem, hogy a kereskedelmi törvények nehézkesek, nem világosak és azoknak alkalmazása nem egyöntetű. Ahány ember magyarázza, annyiféleképen történik az.

Makkfalvy Géza: Az előbbi beszédemben előszóval tett indítványomat a kapott magyarázat után visszavonom. Molnár János és Balogh József indítványát fogadom el.

Elnök: Kérdem, elfogadja-e a szakcsoport Balogh József és Molnár János egyesített határozati javaslatát, mely a következőképen hangzik:

Mondja ki az első országos tejjgazdasági kongresszus, hogy a tejszövetkezeti eszmének fejlesztésére és terjesztésére

káros hatással bir azon körülmény, hogy a tejszövetkezetek a kereskedelmi törvény hatásköre alá vonatnak. Az első országos tejgazdasági kongresszus ennél fogva határozatilag kimondja, hogy eziránt felir az igazságügyi-, kereskedelmi-, földmívelésügyi- és pénzügyminiszterhez, ugysis mint miniszterelnökhöz, felkérvén őket, hogy nyujtsanak be egy javaslatot az országgyűléshez, melynek értelmében a tejszövetkezetek kivonatnak a kereskedelmi törvény hatásköre alól, s a m. kir. földmívelésügyi miniszter hatásköre alá utaltatnak.

Egyben elhatározza a kongresszus, hogy a Gazdasági Egyesület Országos Szövetségét és a Magyar Gazdaszövetséget hasonszemléű feliratok benyujtása iránt megkeresi.

E feliratok és átiratok szerkesztésével a kongresszus az elnökséget bizza meg.

A szakcsoport a határozati javaslatot egyhangulag és nagy lelkesedéssel elfogadja.

Elnök: A tanácskozást 10 percze felfüggesztem.

Elnök a 10 percz elteltével az ülést megnyitja s felkéri Székely Salamon kir. fővegyész urat a második tárgyról szóló előadásának megtartására.

II. Tárgy: „A tejkereskedelem ellenőrzése és a tejhamisítások korlátozása czéljából szükséges törvényes intézkedések.”

Előadó: Székely Salamon kir. vegyész.

A tej és tejtermékek hamisítása elleni védekezéssel az utolsó években Európa összes műveltebb államaiban behatóbban foglalkoznak, mint azelőtt. Nem azért, mintha a hamisítások most nagyobb mérvűek volnának — sőt ellenkezőleg, a nyílvánosságra hozott kimutatásokból inkább arra lehet következtetni, miszerint a viszonyok a legtöbb államban javultak —, hanem főképpen azért, mert a tejjel való táplálkozásnak ma nagyobb fontosságot tulajdonítanak, mint azelőtt. Még nem is igen régen az orvosok nemcsak az egészséges embernek, hanem a legtöbb betegnek és a gyermekeknek is minél több hussal való táplálkozást ajánlották és favorizálták a szeszes italok élvezetét. Ma ezen a téren bizonyos reakció észlelhető, amennyiben az orvosok a tulhajtott hústáplálkozást nem tartják czélszerűnek és a szeszes italok élvezése ellen talán a tülzásig menő állást foglalnak, másrészt azonban a tejjel való táplálkozást a legmelegebben felkarolják. Nem hiszem, hogy ez is átmeneti áramlat, mert a tej tényleg a legideálisabb emberi táplálék, mivel mindazokat a tápanyagokat,

amelyekre az embernek szüksége van, megfelelő arányban és könnyen emészthető alakban, magában foglalja s ennél fogva különösen a gyengélkedők és a gyermekek legjobb tápszere fog mindig maradni.

A nyugoteurópai államokban talán még más szempontból is foglalkoznak oly behatóan a tejkérdéssel. Azokban az államokban, amelyekben a népesség oly sűrű, hogy a mezőgazdaság nem képes a szükséges táplálékot előteremteni, fontos kérdés, hogy miképen lehet a belföldi mezőgazdaságból a népesség táplálékszükségletét leginkább kielégíteni s mivel egyenlő mennyiségű takarmánynyal több tápanyagot lehet termelni tej alakjában, mint hus alakban, közgazdasági szempontból ép úgy, mint a mezőgazdaság érdekében is kívánatos, hogy a népesség minél inkább tej és tejtermékekkel táplálkozzék. A tejfogyasztást fokozni azonban csak úgy lehet, ha a népességgel sikerül a tej élvezetét minél inkább megkedveltetni, aminek pedig első feltétele az, hogy a tej és tejtermékek jó minőségben kerüljenek a fogyasztóhoz.

A tejfogyasztás fokozására leginkább az orvosok törekesznek s ezen törekvésükkal a tejgazdaság érdekeit is szolgálják, mert a tejgazdaság termékeinek piacot szereznek. Ámde az orvosok ezen szolgálatukat, melylyel a tejgazdaság érdekeit előmozdítják, bizonyos feltételekhez kötik. Ezek a feltételek a következők: 1. Hogy a fogyasztásra szánt tej egészséges állatoktól származzék. 2. Hogy tisztán legyen kezelve. 3. Hogy hamisítatlan legyen.

Az első két pontnak lelkiismeretes teljesítése a gazdák részéről sok áldozatot igényel. Nem lehet a kérdést ideális módon egyszerre megoldani, de szükséges, hogy a gazdák belássák, miszerint az orvosok és hygienikusok ezen kívánságai jogosak és azok teljesítésére következetesen törekedjenek. Ha a tejhygieniai viszonyok javulni fognak, annak hasznát leginkább a gazdák fogják élvezni, mert hiszen nemcsak a fogyasztó közönség érdeke, hogy ne legyenek gümőkóros fejős tehenek, hanem a gazdáé is. Nem lehet itt egyszerre radikális módon orvoslást teremteni, hanem fokozatosan, de következetesen kell arra törekedni, hogy a viszonyok mindinkább javuljanak.

Ami a tejhamisítások elleni védekezést illeti, az nemcsak a fogyasztó közönség érdekében, hanem a termelők és a kereskedők érdekében is egyaránt nagy fontossága. A külföldön sok államban tápszertörvény tilalmazza a tej és tejtermékek hamisítását. Nálunk is követelik már évtizedek óta a tápszertörvény létesítését — mert nálunk mindent követelnek, ami a külföldön van. Szerencsére hiába követelték, mert azt a belügyminiszteriumnak kellene végrehajtani s annak nincsenek erre való, alkalmas szakközegei. Nagy haladást jelentett, amikor 1895-ben a földművelésügyi miniszterium vette a kezébe a tápszerek hamisítása elleni véde-

kezést és meghozta »a mezőgazdasági termények, termékek és czikkek hamisításának tilalmazásáról« szóló 1895. évi XLVI. t.-cikket. Ez a törvény pótolja nálunk a tápszertörvényt s ebbe a törvénybe az összes tápszereket, amelyek még nincsenek benne, fel lehet venni, mert hiszen minden tápszer mezőgazdasági cikk, vagy mezőgazdasági cikkből készül. Az elmúlt 11 év tapasztalatai azt mutatják, hogy úgy a törvény, valamint annak végrehajtása hiányos. A törvény sok tekintetben módosításokra és kiegészítésre, annak végrehajtása pedig rendszeres szervezésre szorul. Nem akarom itt az egész törvényt és a hozzátartozó végrehajtási utasítást részletezni és annak hibáit és hiányait részletesen tárgyalni, hanem csak arra szorítkoznék, hogy egyes pontokra rámutassak, amelyek a közfelfogás, vagy saját tapasztalataim szerint leginkább megváltoztatandók, vagy kiegészítendőek volnának.

Az 1895. évi XLVI. t.-cz. tilalmazza a mezőgazdasági termények, termékek és czikkek hamisítását. A törvény hasonló elbánásban részesíti a tápszerek hamisítását, mint a trágyaneműekét, az abraktakarmányokét és a vetőmagvakét. Igaz, hogy mindezek hamisítása egyformán büntetendő cselekmény, de ezen czikkek mindegyikének a hamisítása más más hatósági eljárást, elbánást és megítélést igényel. Ezen igen különböző czikkek összevonása egy törvénybe, annak végrehajtását nehézkessé és zavarossá teszi, ami nagyon hozzájárult ahhoz, hogy a hatóságok a tápszerek ellenőrzését elhanyagolták. Czélszerű volna a törvényhez a tápszerek ellenőrzésére vonatkozólag külön végrehajtási utasítást kidolgozni.

A végrehajtási utasítás némely része a gyakorlatban nem vált jól be, némely része pedig még kiegészítendő volna.

A 8. §. előírja, hogy milyen határok között ingadozhat az olyan tej összetétele, amely természetesnek fogadható el. Az előirt követelményeknek a gazda nem képes mindig eleget tenni, mert gyakran fordul elő az az eset, hogy a természetes tej egyes alkatrészeinek mennyisége az előirt határon kívül esik. Ez esetben a hiba a téhenben van s nem igazságos, ha ezért a gazdát, vagy pláne a közvetítő kereskedőt büntetik. Olyan nagy területre, amilyen Magyarország, nem lehet olyan határszámokat megállapítani, amelyek megfeleljenek az ország minden vidékének s ehhez hozzájárul még az a körülmény is, hogy nálunk a tejösszetételek nem is lettek az ország minden vidékén tanulmányozva. Ha legalább minden vármegyében volna egy vegyészeti intézet, amely tanulmányozhatná azt, hogy abban a megyében milyen határok között szokott a természetes tej összetétele ingadozni, akkor arra a területre lehetne határszámokat megállapítani, de még azon a kis területen is fordulnának elő gyakran kivételek; mennyivel inkább az egész országban. Milyen más viszonyok vannak például Krassó-Szörény megyében, mint Szolnok vagy Turóczmegyében; más klíma, más

állatfajták, más takarmány, az állatok más bánásmódja s mindezek a körülmények befolyásolják a tej összetételét. Ha pedig a határszámok nagyon tág határok között vétetnének fel, akkor az a veszély állana be, hogy a lefölözött és vizezett tejet könnyen beállíthatnák a határszámokra. A határszámokat egészen ki kellene hagyni a rendeletből s a vizsgáló vegyészre kellene bízni annak elbírálását, vajjon valamely tej hamisítottnak tekinthető-e? E mellett még a vádlottnak módot kellene nyújtani arra, hogy beigazolhassa, miszerint a kifogásolt tejet olyan minőségben vette, vagy fejte. Ha valamely gazda beigazolja azt, hogy a tehene tényleg abnormális összetételű tejet ad, akkor legfeljebb azontúl annak a tehénnek a tejét az eladástól el kellene tiltani, de addig, míg a gazda jóhiszeműleg adta el a tejet, büntetésnek helye nem lehet.

Leginkább hamisítják a tejfelt és a tejszint. Idegen anyagot pl. lisztet aránylag ritkán találunk a tejelekben, hanem többnyire a megalvadtt tej savójának leszűrése után visszamaradó alvadékokat szokták hozzákeverni. Ezt a hamisítást csak mennyileges kémiai vizsgálat után lehet megállapítani. Az ellenőrző vegyész rendszeren csak akkor kifogásolja a tejfelt, vagy tejszint, ha zsirtartalma bizonyos határon alul van —, a törvény, illetve annak végrehajtási utasítása ezt a határt sem állapítja meg —, felvesznek önként 12, vagy 10, vagy csak 8% zsirtartalmat alsó határnak. De ez nem egészen helyes, mert ha a tejfelhez nincs sem idegen anyag, sem tejalvadék hozzákeverve, akkor az nem hamisított, ha csekély is a zsirtartalma, mert a vevő annak hig állományából könnyen felismerheti silány minőségét, míg ha nagyobb is a zsirtartalma és amellettt tejalvadék is lett hozzákeverve, akkor az a tejfel hamisított, mert mesterségesen sűrűbbé tétetett, hogy a vevőt tévútra vezesse.

Általános nézet, hogy a vajat nagy mértékben hamisítják margarinnal. A gyakorlatban mi ezt a feltevést nem találtuk beigazolva. Az ország különböző vidékein vettünk vajmintákat, de margarinos vaját csak aránylag keveset találtunk. Leginkább parasztasszonyok szoktak egyes vidékeken idegen zsiradékot a vajba keverni s mint jó falusi vaját szőlő levélbe burkolva a piacon árusítani. A margarint, mint olyant, a közönség nem szokta venni. S mégis sok margarin fogy el Magyarországon, mert nemcsak hazai margarin-gyárak helyezik el itthon gyártmányukat, hanem még külföldről is hoznak be margarint az országba. Ezt a sok margarint a pékek és cukrárszok, részben még a vendéglősök is használják el. A törvény nem nyújt semmi támpontot, amelynek alapján ezen visszaélések ellen el lehetne járni. Egyes városok szabályrendelettel iparkodtak a margarinnal való visszaélést korlátozni. Így például a fővárosi szabályrendelet előírja, hogy az olyan péküzletben, amelyben nem tiszta vajjal, hanem más zsiradékok hozzákeverésével készített vajás süteményeket árusítanak, ezt a körülményt

az üzletben kifüggesztett táblán jelezni kell. Ez nagyon helyesnek látszó intézkedés, mert a hatóságnak csak az lehet a feladata, hogy a közönség megtévesztését megakadályozza. Ha a közönség tudatosan vesz margarinnal készült vajás süteményt, az ellen nem lehet senkinek sem kifogása, ha ilyent készítenek. Mi azonban azt tapasztaltuk, hogy a közönség ezen igen helyes intézkedésről vagy nem vesz tudomást vagy pedig nem érti meg. Meglátogattuk a fővárosban kevés kivétellel az összes pékeket s azt tapasztaltuk, hogy a pékek egy része úgy függeszti ki a táblát, hogy a közönség ne vegye észre, másik része pedig feltűnő helyre olyan feliratu táblát függeszt ki, amelyet a közönség nem ért meg, vagy félre ért. Arra is kell gondolni, hogy a pékhez az intelligens közönség ritkán szokott járni. A jobb közönség, amely tudatosan nem venne margarinnal készült vajás süteményt, a felírásról nem vesz tudomást, mert nem szokott a péküzletbe járni, hanem cselédet küld a süteményért. Már most mit tud meg az a cseléd, feltéve hogy egyáltalán tudomást vesz valamely felírásról, amikor a péküzletben például a következő felirat van kifüggesztve: »A sütemények Grana étzsirral készíttetnek«. Nézetem szerint a közönség valódi tájékoztatását csak úgy lehetne elérni, ha mindazokban az üzletekben, amelyekben idegen zsirokkal készült vajás süteményeket árusítanak, a hatóság függesztene ki jelző táblát, nemcsak bennt az üzletben, hanem a kirakatban is, lehetőleg feltűnő helyen. Ezeken a jelző táblákon a hatóságnak kellene a közönséget arra figyelmeztetni, hogy az azon üzletben árusított vajás sütemények nem vajjal, hanem más állati, vagy növényi zsiradékkal készíttetnek.

A juhtúrógyártás hazánknak egyik legvirágzóbb iparága. Nemcsak Magyarországon, hanem a külföldön is igen kedvelt csemegesajt a felsőmagyarországi juhtúró. A nagy kereslettel nem képes lépést tartani a termelés. A gyárosok, hogy a szükséges mennyiségű túró előteremtsék, folyton nagyobb mennyiségű tehéntúró kevertek a juhtúró közé. Minthogy a juhtúró jellegzetes ízét és zamatját bizonyos fokig átviszi a tehéntúróra is a nélkül, hogy minősége lényegesen rosszabbodnék, sőt néha még előnyös is, ha erős szagu juhtúró közé kevés tehéntúró kevernek, ezért nem lehet mindig hamisításnak tekinteni, ha a juhtúróban tehéntúró is található. Ezen körülményből azonban nagymérvű visszaélések fejlődtek ki, amelyek az egész juhtúrógyártás rentabilitását veszélyeztetik. Igen sokan ma már tehéntúróból, még pedig sovány tehéntúróból, kevés juhtúró hozzáadásával, készítik a liptói, és egyéb elnevezés alatt jó hírnévnek örvendő juhtúrófajtákat. Ez által a hazai juhtúró jó hírnevét teszik tönkre és az árakat annyira leszorítják, hogy az igazi finom juhtúró gyártása nem fizetődik ki.

Az 1895. XLVI. t.-cz. alapján külön rendelettel kellene a visszaéléseknek határt szabni.



A törvény tiltja a mezőgazdasági cikkek hamisítását és a hamisítványok forgalomba hozatalát, de sem a törvény, sem pedig a hozzá tartozó végrehajtási utasítás nem állapítja meg a felelősség fokát. Ennélfogva a hatóságok megelégedsznek azon tény megállapításával, hogy a forgalomba hozott áru hamisított volt s ennek alapján a forgalomba hozót büntetik, tekintet nélkül arra, vajjon a vádlott maga hamisította-e az árut, tudva hozta-e mint hamisítottat forgalomba, vagy csak gondatlanságból, de jóhiszeműleg közvetítette-e annak eladását s arra sincsenek tekintettel, vajjon csak egyes esetről, vagy rendszeres hamisításról van-e szó? Az ügyek ilyen elintézése a hatóságok eljárását nagyon megkönnyíti, de megkönnyíti a hamisítók helyzetét is, akik furfangos módon, sőt nem is kell igen sok furfang hozzá, kibujnak a felelősség alul. Legyen szabad példával a különböző eseteket megvilágítanom:

Egy kisközgazda a városba viszi tejét, biztos házakba. Utközben az egyik kannából kiömlik a tej; a városba érve, a hiányzó tejmennyiséget a legközelebbi kutnál vízzel pótolja. Kétségtelenül büntetendő cselekményt követett el, de korántsem annyira büntetendő, mint hogyha rendesen hozna vizezett tejet forgalomba. Ez a gazda kényszerhelyzetben követte el kivételesen a hamisítást, mert biztos vevőit nem lett volna képes különben kielégíteni.

Más példa: Egy tejkereskedő, aki naponként 5000 liter tejet hoz forgalomba, azt mérsékelten hamisítja. Hozzákever 10% vizet, vagy ennek arányában lefőlőzi. 10%, vagyis 500 liter víz hozzáadása a tejhez, napi 100 korona rendkívüli hasznót jelent, ami egy évben 36.500 koronát tesz ki. Ha ezen összegből 6500 koronát részben birságok fizetésére, részben pedig a büntetés alól való kibujás céljaira költ el, még mindig marad neki a rendes hasznon kívül tisztán 30.000 korona külön haszna a hamisításból. Az ilyen rendszeresen hamisítót a hamisítástól nem lehet az által vissza-riasztani, hogyha néha szemlét tartanak az elárusító helyein s ha hamisított árut találnak nála, néhány koronával megbírságolják. Még az elzárás sem használ, mert ilyen hamisító van annyira óvatos, hogy tart magának egy tejkezelőt, akit főképen azért fizet, hogy a felelősséget a hatósággal szemben magára vállalja s a büntetést leüli.

A törvény büntetési határozatait ki kellene a következőkkel egészíteni:

1. Ha valaki tápszerhamisítással rendszeresen foglalkozik s a hamisított tápszert folytatólagosan forgalomba hozza, akkor, amennyire visszamenőleg meg lehet állapítani, a hamisításból huzott illegális hasznót a szegényalap vagy más célra vissza kell térítenie s azonkívül büntetendő is. Amennyiben a hamisítás vagy a hamisított áru forgalombahozatala nagyobb furfanggal történt, az ne legyen egyszerű kihágásnak, hanem mint csalás, bűnténynek minősítendő.

2. Aki tápszer hamisításnál tudva segédkezik, vagy tudva hamisított tápszert hoz forgalomba, bűnösségének mértéke szerint épp úgy büntetendő, mint a hamisító maga.

3. Aki tejhamisításért, vagy hamisított tejnek tudatos forgalomba hozataláért büntetve lett s ezt a vétséget egy éven belül újból rá lehet bizonyítani, akár gazda az, akár kereskedő, bizonyos időre a tejeladástól eltiltható legyen.

4. Aki tejeladással foglalkozik és jóhiszeműleg hoz hamisítottat forgalomba, az gondatlanságért kisebb rendbirságra legyen ítélhető.

A jelenlegi eljárás mellett az elsőfoku hatóság az írásban leadott szakértői vélemény alapján ítélkezik. Az első foku hatóság a vádló és egyszersmint bíró is. Ha a fél megnyugszik az ítéletben, akkor az ügy véglegesen be van fejezve, mert nincs, aki a fél terhére fellebbezzon. Nézetem szerint czélszerű volna, ha az ítéletet a szakértővel is kellene közölni, akinek jogában álljon az ítéletet megfellebbezni.

A szakértő véleményének felülvizsgálása is szükségessé válhatik. Jelenleg a felülbíró tanács feladata a szakértői vélemények felülbírlata; de a felülbíró tanács nem vizsgálja meg az anyagokat. Ennek lehetőségéről gondoskodni kellene. A felülbíró tanács csak elméleti szakférfiakból áll, akik a gyakorlati termelést és kereskedelmet nem ismerik, pedig a szakértő véleménye éppen ebben az irányban szorulhat leginkább felülvéleményre. Az első szakértő, aki rendszeren csak laboratóriumi és elméleti ismeretekkel bír, hivatalos felelősségének teljes tudatában adja le véleményét, melyet rendszeren fölöttes igazgatója, még mielőtt az ki lesz adva, felülvizsgál. Alig látható be, hogy a szakvélemény megbízhatóbb lesz az által, ha ugyan csak teoretikus tudósok szavazással, tehát felelőség nélkül bírálják felül az első szakértői véleményt. A tejgazdasági ügyek legfelsőbb szakszerű elbírálására külön felülbíró tanács volna alakítandó, mely épp úgy, mint az állandó borellenőrző szakértő bizottság, nem csak elméleti szakértőkből, hanem azonkívül még elismert tekintélyes gazdákból és kereskedőkből volna összeállítandó; tehát olyan egyénekből, akik a gyakorlati termelést és kereskedelmet, ugymint az ott divó szokásokat és rendes visszaéléseket ismerik. Az ilyen szakértő felülbíró tanácsnak az volna a hivatása, hogy az elméleti tudással adott első szakvéleményt a gyakorlati élettel összehangzásba hozza s gyakorlati tapasztalatok alapján mondja ki, hogy a vádlott bűnös-e s mily mértékben, vagy nem.

A tej gyorsan romlékony czikk lévén, az utat a tehéntől a fogyasztóig igen rövid idő alatt kell megtennie, daczára annak, hogy ez alatt gyakran hosszú utat tesz meg s több gazdát cserél. Az ellenőrzésre csak kevés idő áll rendelkezésre, mert a tej csak kevés helyen és csak rövid

ideig áll meg. A kereskedő, ha nála hamisított tejet talál, a vádat lehetőleg a gazdára hárítja át s rendszeresen a tejkereskedőt csak úgy lehet igazán ellenőrizni, ha a hatóság megfigyeli, milyen tejet kap a termelőtől és milyen tejet szállít a vevőinek. E célból a vasuton, szállítás közben kellene a városba küldött tejszállítmányokat ellenőrizni, ami könnyen menne, mert a vasuton rendesen hosszabb ideig van a tej szállítás alatt. Bécsben a Magyarországból érkező tejszállítmányok ellen kivételes rendszabályokat akarnak alkalmazni, mert gyakran van köztük hamisított s a magyarországi hamisítók ellen a bécsiek nem járhatnak el. A magyar tej jó hírneve érdekében kellene a Bécs felé menő tejekeket a vasutakon gyakrabban ellenőrizni, ami csak úgy történhetné meg, ha a vasut, illetve a kereskedelmi minisztérium azt lehetővé tenné.

Egyik főhibája az 1895. XLVI. t.-cz.-hez tartozó végrehajtási utasításnak, hogy annak végrehajtásáról nincs megfelelően gondoskodva. A rendelet megjelöli ugyan azokat a hatóságokat, amelyek hivatva vannak a törvényt végrehajtani, de nincs gondoskodva arról, hogy ezek a hatóságok a végrehajtást tényleg gyakorolják. Hiányzik valami, ami a hatóságokat tevékenységre indítsa. Ehhez hozzájárul még az is, hogy ha valamely helyi bíróság a törvényt végre akarja hajtani, akkor sok nehézséggel kerül szembe. Egyik főnehézség az, hogy nem rendelkeznek megfelelő szakértőkkel, amiért is eljárásuk bizonytalan és a sok fáradsággal és költséggel járó eljárások, amelyeket néha indítanak, az esetek nagy részében a vádlott fél felmentésével végződnek.

A földmivelésügyi minisztérium az által akart a helyzeten javítani, hogy kísérletképen megbizta az orsz. m. kir. chemiai tápszer ellenőrző osztály vegyészét azzal, hogy czélszerűség, vagy szükség szerint a tápszerek ellenőrzésére illetékes hatóságokat szöllítsák fel arra, miszerint az ő közreműködésükkel tartsanak a piaczokon és az üzletekben tápszer-vizsgálatokat. A helyi hatóságok kivétel nélkül mindenütt szívesen fogadták közreműködésünket és felszállításunkra mindig készséggel tartották meg a tápszerellenőrzéseket. Sőt a kerületi és körorvosok is, akikre ez a feladat van oktrojálva, örülnek, ha mi helyszíni szemléket tartunk. Mi a helyszínen egyszerű eljárásokkal megvizsgáljuk a tápszereket s a gyanusakból mintát vétetünk, amelyeket az illetékes vegyészeti intézethez küldetünk behatóbb megvizsgálás végett. A legtöbb városban, ahol azelőtt a tápszereket alig ellenőrizték, ha néhányszor oda kiutazunk, azután már utbaigazításaink szerint maguk is tartanak gyakrabban piaczi vizsgálatokat.

Ez a módszer, hogy a vegyészek mennek ki helyszíni szemléket tartani, nem egészen új. Párisban a Laboratoire Municipal de Chimie vegyészeti két csoportra vannak osztva, az egyik csoport állandóan kimegy a rendőrséggel helyszíni szemlékre, a másik csoport pedig a beérkező mintákat a

laboratoriumban megelemez. Budapesten is a székesfővárosi hatóság megbízott egy vegyészt azzal, hogy a vásárcsarnokokban tartson helyszíni szemléket. Ez a rendszer mindenütt igen jól vált be. A székesfővárosi Élelmiszer-vizsgáló Intézet évkönyveiből az tűnik ki, hogy míg a kerületi vásárfelügyelők által gyanusnak talált minták közül csak mintegy 25% bizonyul tényleg hamisítottnak, a vásárcsarnoki vegyész által beküldött minták mintegy 80%-a hamisított. Ez is mutatja, hogy milyen előnyös, ha a piaci vizsgálatot vegyész végzi. Csodálatos, hogy a főváros ezen adatokból nem vonta le a tanulságot. Nagy előny, amikor vegyészek végzik a helyszínen a tápszerellenőrzést, hogy már ott kellő szakismerettel lesznek az anyagok megvizsgálva és aránylag kevés fölösleges eljárás lesz megindítva. A felesleges eljárás megindítása pedig nemcsak a felre nézve hiába való zaklatás és a hatóságra nézve hiába való munka és időfecsérlés, hanem egyszersmind hiába való költséget is okoz.

Az eddigi tapasztalatok szerint az az eljárás, miszerint a központból mennek ki vegyészek helyszíni szemléket tartani, a gyakorlatban igen jól vált be, s remélhető, hogy a földművelésügyi minisztérium ezt az intézményt fejleszteni fogja. Azonban ennek az intézkedésnek is meg van a határa. Arra gondolni sem lehet, hogy egész Magyarországon a tápszerek ellenőrzését csak a központból kiutazó vegyészek teljesítsék. Szükséges volna, hogy a vidéki városok létesítsenek vegyészeti intézeteket, úgy hogy legalább minden vármegye területére jutna egy olyan intézet, amely a tápszerek ellenőrzését végezhetné. Mivel a kémiai intézeten van jelenleg leginkább alkalma a vegyészeknek a tápszerek ellenőrzése körül tapasztalatokra szert tenni, végzett vegyészeknek itt erre módot kellene nyújtani úgy, hogy a vidéken létesítendő vegyészeti intézetek számára a központból lehetne gyakorlatilag kiképezett vegyészeket átvenni. Ezek a vidéki vegyészeti intézetek a központtal állandó összeköttetést tarthatnának fenn s attól bizonyos támogatásban részesülhetnének. A vegyészeti intézeteknek a tápszer ellenőrzésen kívül még az is képezné a feladatát, hogy működésük területén a tápszerek rendes összetételét is tanulmányozzák és azonkívül a gazdáknak, iparosoknak és kereskedőknek szakmájukba vágó kérdésekben tanácssal szolgálhatnak.

Igen fontos kérdés, hogy a vidéki városok miből tartsák fenn a vegyészeti intézetet. A felelet igen egyszerű. Minthogy a vegyészeti intézet a közönség érdekeit szolgálja, a városok annak felállítása és fenntartása érdekében némi áldozatot is hozhatnak. Azonkívül pedig ott van az 1895. XLVI. t.-cz. 10. §-a, mely szerint a birságdíjak a vegyészeti intézmények fenntartására fordítandók. A legtöbb városban kétségtelül a vegyészeti intézet fenntartásának költségei nagyrészt a birságdíjakból megtérülnének.

Határozati javaslat:

A kongresszus tekintettel arra, hogy a tej és tejtermékek hamisítása az egész országban nagy mérvben el van terjedve, a jelenlegi törvényes intézkedéseket nem tartja kielégítőknak a hamisítások meggátlására, hanem szükségesnek tartja:

1. hogy a mezőgazdasági termények, termékek és czikkek hamisításának tilalmazásáról szóló 1895. évi XLVI. t. c. és annak végrehajtási utasítása átdolgoztassék és kiegészítettessék ;

2. hogy külön felülbíró tanács szerveztessék a tej és tejtermékekre vonatkozó kihágási ügyek elbírálására, mely az állandó borvizsgáló bizottság mintájára tejszakértőkből legyen összeállítva :

3. hogy a városok és vármegyék vegyészeti intézeteket állítsanak fel a tápszerek ellenőrzésére, melyek a kormány támogatásában részesüljenek ;

4. az orsz. m. kir. chemiai intézet tápszerellenőrző osztályának vegyészei, — úgy mint jelenleg is, de nagyobb mértékben támogassák a hatóságokat a tápszerek ellenőrzésében és ez az intézet képezzen ki gyakorlatilag vegyészeket a vidéken felállítandó városi és megyei tápszervizsgáló vegyészeti intézetek számára ;

5. hogy a nagyobb városokba szállítandó tej, tekintettel a tejkereskedelem gyors lebonyolítására, a vasutakon is ellenőriztessék.

Gelléri Soma, vásárcsarnoki vegyész: Mint a hamisítások ellenőrzése terén bő tapasztalatokkal bíró szakember veszek bátorságot magamnak ahhoz, hogy a tárgyhoz hozzászóljak és kérem a kongresszusnak szíves engedélyét, hogy 10 percnél hosszabb ideig beszélhessek. Az előadó indítványát helyben hagyom, de ahhoz módosítást ajánlok. 1897. év óta az 1905. XLVI. t.-cz. végrehajtása alkalmával számos hiányokat tapasztaltam. A hamisításokat ellenőrző és ítélő közeg kezében az eredetiség és származás megállapítására nézve egyik leglényegesebb bizonyíték a tejet vagy tejfölt tartalmazó edényt lezáró sértetlen plomba. A plomba azonosságának kiderítése, tulajdonosának felfedezése gyakran az eljáró közeg legnehezebb feladatát képezi és több esetben az eldöntetlen kérdés marad ; minek folytán a hamisító a büntetés alól menekülhet.

Ugyanis: Gyakran a kihágásért felelősségre vont fél úgy védekezik az előjáróságnál, hogy a kannán lévő és neki tulajdonított plomba nem tőle származik. Gyakran szándékosan fel nem ismerhető, vagy jeltelen plombát használnak a hamisítók, hogy rájuk ne bizonyithassanak. Megtörtént, hogy két félnek is egyforma jelzésű, például »Csillag« jeltű, de még is másforma csillag lenyomatu ólomzárja volt. Az előjáróságnál egyik sem akarta magáénak vallani. Megtörtént, hogy pecsétviaszkos zárt

alkalmaztak, ez utközben összetöredezett, fel nem ismerhető volt. Vagy megtörtént az is, hogy a pecsétre egészen más jelzést nyomtak, mint a beküldő termelő eredeti pecsétje volt. Gyakran a plombát késsel szét-nyitják és az élelmiczikk hamisítása után újra beteszik a zsinórt és ösz-szenyomják, a plomba sértetlennek látszik.

Mig ezeket a hiányokat nem orvosuljuk, a hamisítók mindig kiját-szák a törvényt, sőt azt lehetne mondani, hogy annak védelme alatt ha-misítanak, mert a törvény hiányainál fogva nincsen módunkban a rajta csipett hamisítót megbüntetni.

Hogy az ólom plombákkal való visszaélés megszűnjék és ezzel együtt a hamisításnak eleje vétessék a következő határozati javaslatot terjesztem a kongresszus elé :

a) »Ugy a termelők, mint a tejet forgalomba hozók tartoznak a tej-szállító edények fedélzár biztosítékát, plombát, ólomzárját törzskönyvez-tetni és ennek mintáját letétbe helyezni. A törzskönyvezett plombák a törzskönyvező hivatal engedélye nélkül meg nem változtathatók, fel nem cserélhetők ; ellenben a törzskönyvező hivatal felhívására megfelelően mó-dositandók. (Például, ha már egy más által letétbe helyezett plombához hasonlítana.)«

Tudva azonban azt is, hogy mig a javaslatok törvényhozási uton érvényre jutnának, az hosszú időt venne igénybe, azért bátor vagyok a következő javaslatot beterjeszteni.

b) »Mondja ki a kongresszus »A tejkereskedelem ellenőrzése és a tej-hamisítások korlátozása céljából szükséges törvényes intézkedések« czimű javaslattal kapcsolatban, hogy a tejforgalma körül és az 1895. XLVI. t.-cz. végrehajtása alkalmával észlelt hiányokat a m. kir. földmivelésügyi miniszter ur az 1895. XLVI. t.-cz. keretében rendeletek kibocsájtása által mielőbb orvosoltassa.« Kérem javaslataim elfogadását.

Fáy Aladár dr. kir. közegészségi felügyelő, az előadó fejtegetéseit lényegökben osztja a határozati javaslatokra azonban némi észrevéte-lei vannak.

Az 1. pont alatti határozati javaslatot kiegészítendőnek tartja ezek-kel a szavakkal : »és az 1876 : XIV. t.-czikkel összhangzásba hozassék.«

Szükségesnek tartja ezt azért, mert jelenleg az élelmi szerek bizo-nyos csoportjának, a hová a tej és tejtermékek is tartoznak, hamisításai tekintetében a kihágási eljárás két különböző törvényezikk t. i. az 1876 : XIV. t.-cz. és az 1895 : XLVI. t.-cz. alapján indítható meg, teljesen kü-lönböző hatósági fokozatok előtt : miután az, hogy mikor kell az egyik és mikor a másik törvény szerint eljárni, szabatosan meghatározva nincs, a kihágási eljárást megindító hatóságok gyakran tévednek. Ennek folytán előfordul, hogy az egyik törvény alapján megindított kihágási eljárás so-

rán az érdekelt fél fölmentetik, holott ha az eljárást a másik törvény alapján indítják meg, éltelése teljesen bizonyos lett volna. Szükségesnek és indokoltnak látja ennél fogva, hogy az 1895 : XLVI. t.-cz. és annak végrehajtási utasításának tervezett átdolgozása alkalmából lehetőleg világosan megjelöltessek, hogy a kihágás természete szerint mikor kell az egyik, mikor a másik, esetleg mikor mind a két törvény értelmében eljárni.

Az előadói javaslat 2. pontjában az orsz. borvizsgáló bizottság mintájára felállítandó tejhamisítási szaktanácsot feleslegesnek találja.

A mesterséges bort, a melyet gyakran szakértő vegyészszel készítenek, felismerni sokszor igen nehéz, s csakis vegyi vizsgálat útján a hamisítást megállapítani nem is lehet. Ezért indokolt a különféle szakértőkből, termelőkből, kereskedőkből összeállított külön szaktanács, illetve bizottság. Egészen másként van azonban a dolog a tejhamisításoknál, amelyek általában főként vizezésben és lefőlözésben állanak, s ezeknek a megállapításához nem kell olyan különös szakértelem, hogy külön tejszakértő felülbíráló tanács felállítására lenne szükség.

Nem az a baj, hogy hozzáértő szakemberek hiányoznak, hanem az, hogy az eljárni hivatott hatóságok felügyeleti és ellenőrzési kötelességöket csak elvétele teljesítik, s ha tartanak is néha egy-egy vizsgálatot, úgy az rendszerint csak tejkereskedőknél történik, termelőknél úgyszólván soha. Pedig a hamisítások nagyobb részét a termelők követik el, s a helyszíni vizsgálat tartása sokkal fontosabb lenne már csak azért is, mert a jelenlegi ellenőrzési rendszer mellett a vizezésnél és lefőlözésnél, ezen inkább gazdasági jelentőségű hamisításoknál, sokkalta fontosabb közegészségi ártalmak: a tej fertőzése és szennyezése egyáltalán nem képezik ellenőrzés tárgyát.

Arra, hogy a tej nem származik-e beteg állattól, hogy azzal az emberre valami betegség nem vihető-e át, hogy a tejbe a fejésnél mindenféle baktériumot tartalmazó ürülék- és szenny-anyag nem jut-e? arra jelenleg gondot nem fordítanak, s hatóságaink e téren felügyeletet nem gyakorolnak, pedig éppen itt kellene a legszigorúbb eljárást követniök.

Ez alkalmából rámutatok a tejszövetkezetek működésének olyan oldalára, a melyet eddigelé teljesen figyelmen kívül hagytak: a tejszövetkezetnek a néptáplálkozást érintő szociálhygienikus hatására.

A tejszövetkezeteknek csakis a gazdasági vonatkozását szokták figyelembe venni. A tejszövetkezetek a tej jobb értékesítése céljából létesülnek nevezetesen azért, hogy a termelő az adott terményértékért megfelelő pénzértéket kapjon. Ámde azt, hogy a kapott pénzbeli ellenértéken valóban nem veszít-e a termelő, s hogy az eladott termény megtartásával adott esetekben nem járna-e jobban, azt alapos vizsgálat alá kell venni, ami eddigelé nem történt.

Hivatalos útjai közben több helyen azt a tapasztalatot tette, hogy a tejszövetkezetek felállítása a néptáplálkozásnak, nevezetesen a gyermek-táplálkozásnak jelentékeny rosszabbodását eredményezte.

A tejszövetkezet létesülése előtt az egy tehénnel bíró kisgazda a kapott néhány liter tejet családjával, első sorban gyermekével fogyasztatta el, a kinek így kifogástalan és olcsó tápláléka volt. A tejszövetkezetek megalakulása óta az utolsó csepp tejet is oda viszi, a táplálékot családjától, gyermekétől elvonja, de mással nem kárpótolja, mert a kapott pénzért nem vesz másnemű élelmi szert, hanem mind azt Mosonvármegye több községében észlelte, csaknem kivétel nélkül alkoholra, pálinkára fordítja.

A gazdagnak mondható paraszt is eladja az összes tejet és családjával teát reggelizik: jó sok rummal. Ezt kapja a kis gyerek is. A szegény ember gyermekének pedig a régebbi bögre tej helyett egy darab pálinkába mártott kenyér jut.

A tejszövetkezet hatása tehát lényegében itt az, hogy közvetíti egy értékes tápszernek az értéktelen és káros alkohollal való kicserélését. Ez a csere pedig feltétlenül káros; egészségi szempontból is, gazdasági szempontból is nem nyereség, hanem veszteség.

A módosabb család az így elvesztett tápértéket még mással pótolhatja, de a szegény nem, s így ezeknél a veszteség feltétlen és tetéződik az alkohol káros hatásával.

Eddigi tapasztalatai még rövidek és nem elég számosak ahhoz, hogy már jelenleg azzal a javaslattal lépjen fel, hogy csakis egy tehénnel bíró kisgazdák a tejszövetkezetekből már eleve kizárassanak, s azért most csak ennek a kérdésnek nagy fontosságára hívja fel a szakosztály figyelmét, s kéri az összes jelenlévőket, hogy saját működési körükben ezt a kérdést tanulmányozzák és megérdemlett figyelemre méltassék, hogy ez a kérdés a jövőben teljesen tisztázható legyen.

Kerner Zoltán: Gelléri Soma módosításához szólal fel. Nem teszem magamévá sem az előadó, sem Gelléri Soma ur határozati javaslatát, mert azokat nem találom elég jóknak a hamisításokkal szemben. A hamisítók büntetése azok szerint nagyon enyhe volna. A hamisítást bűnténynek óhajtom kimondatni. És azt kívánom, hogy ez kifejezve legyen a határozati javaslatban is. Ne kihágásnak legyen minősítve, hanem, csalásnak, így súlyosabb büntetést von maga után és ezzel elejét vesszük a hamisítás nagymérvű elterjedésének, mert a hamisítók között nagy lesz a riadalom. Szükségesnek tartom, hogy a javaslat 5. pontjában kifejezésre juttassék a külföldi áruelexport biztosítása. Mint külföldön, például Canadában az állam garantál a szállítmányért. A határozati javaslatban kimondani kérem, hogy az export állami garanciában részesüljön. Két határozati javaslatot nyujtok be, amelyeket vagyok bátor felolvasni:

1. mondja ki a kongresszus: (a határozati javaslat 1-ső pontja után). »Hogy ez az átdolgozás olyképen történjék, hogy mindennemű tej és tejtermékek hamisítása nem *kihágásnak*, hanem csalásnak minősítessék, s mint ilyen hatósági közegek feljelentésére ugyan, de rendes bíróságok által bíraltassék el«.

Az ellenőrzés hatásosabbá tétele céljából pedig kívánom, hogy a tejértékesítés nagy városokban és nagy községekben engedélyhez legyen kötve, mely engedély ismételt hamisítás esetén megvonathassék. A büntetés kiszabásánál pedig szükségesnek vélem a büntetés mértékét az eladás mennyiségéhez viszonyítva kiszabni.

2. »Mondja ki a kongresszus, a határozati javaslat 5-ik pontja után, hogy termékeink kivitelének fejlesztése céljából szükségesnek véli, hogy minden kivitt áru minősége állami garanciában részesüljön és hogy ezen állami garanciát jelképező jelzés használatát minden exporteurra kötelezővé óhatja tenni s ezt törvény útján kívánja biztosítani.« Kérem javaslataim elfogadását.

Gaal Gaszton: Nem tudom helyeselni, hogy a hamisítás csalásnak minősítessék. Akkor a rendes bíróságok ítélkeznének. — Az ítéletek megfélebbezhetők egész a kuráig és ez sok huza-vonával járna, a végén pedig még sem büntetnék oly súlyosan, mint ahogy megérdemelné a hamisító. Maradjon meg csak kihágásnak, de az erre vonatkozó törvény módosítandó és akkor feltétlenül megteszi a hatását. De az első pont végén kérem hozzá venni a következő szavakat: »különösen a büntetések szabályoztassanak, szigorítottassanak és hozassanak összhangba az 1876. évi XIV. t-cz. rendelkezéseivel. A 3-ik pont teljes kihagyását kérem. Szükségtelennek tartom, hogy mindenütt vegyészeti intézeteket állítsanak fel. Elégséges, ha ott van ilyen, ahol vásárcsarnokok vannak. A 4-ik pontban kihagyni kérem a városi és vármegyei szavakat, valamint a vidéken szót is. Szükségtelen a kitételük, mert ahol kell, ott ugyis fel lesz állítva, de azt nem kívánhatja senki sem, hogy minden községben legyen olyan. Kérem módosításaim elfogadását.

Förster Jenő: Gaál Gaszton ural szemben szükségesnek tartom a határozati javaslat 3-ik pontjában foglaltaknak elfogadását, mert a vegyészeti intézetek intenzíven keresztülvitt ellenőrzésükkel csak jótékony hatással lehetnének a tejgazdaság fejlődésére. Elégségesnek vélem azonban, hogy a szükséghez mértén a létesítendő mezőgazdasági kamarák állítsanak fel ilyen vegyészeti intézeteket.

Elnök: Több fölszólaló nem jelentkezett; a zárszó joga Székely Salamon előadó urat illeti meg.

Székely Salamon: Gelléri Soma ur felszólalására válaszolva, a plombák törzskönyvelésének eszméjét helyesnek tartom ugyan, de ez által a vissza-

élések, melyek többnyire abban állnak, hogy a kanna fedelét a plomba megsértése nélkül leveszik s a tej meghamisítása után újból visszateszik, vagy pedig a plombából a spárgát kihuzzák s a kanna kibontása és újbóli lezárása után ismét visszafűzik, anélkül, hogy ez által a kanna plombája észrevehető sérülést szenvedne, nem szüntethetők meg. Ez alkalommal vagyok bátor Eszterházy Kálmán kollegám által szerkesztett kannazárat bemutatni, amelynél a kanna kinyitása a plomba megsértése nélkül teljesen ki van zárva. (Bemutat egy ilyen plombával ellátott kannát.)

Dr. Fáy Aladár ur észrevételeire válaszolva, hozzájárulok azon indítványához, mely szerint a határozati javaslat első pontja indítványa szerint kiegészítették. A felülbíró tanácsnak nem csak az a feladata, hogy megítélje, vajjon valamely tej vizezett vagy lefölezött-e? Ez a vizsgáló állomás feladata. Téved Fáy dr. ur, ha azt hiszi, hogy a tej és tejtermékek hamisításának megállapítása olyan könnyű dolog. Véleményt mindenki mondhat, de helyes véleményt alkotni, csak alapos elméleti és gyakorlati tudással lehet. Különösen áll ez a vaj és sajt hamisítások megítélésénél. Ha juhtúró elnevezés alatt forgalomba hozott termékben a szakértő tehéntúrórt talál, akkor azt hamisításnak minősítheti; de a felülbíró tanács, mely gyakorlati szakértőkből is áll, azt fogja mondani, hogy megfelel a kereskedelmi és gazdasági szokásnak, ha a juhtúróban bizonyos arányban tehéntúró is van, mert a havasokban juhok mellett teheneket is tartanak és a tejüket össze-
fejk, azt tehát kifogásolni nem lehet; de az a felülbíró tanács, amelyben gyakorlati ismeretekkel bíró tagok vannak, meg fogja ítélni tudni, hogy hol van az a határ, ahol már a hamisítás kezdődik. Fáy dr. ur azon észrevételére, hogy ott ahol tejszövetkezetek vannak, a népesség rosszabbul táplálkozik, azt jegyzem meg, hogy a sovány tej a gazdának megmarad.

Kerner urnak válaszolva, azt hiszem, nagyon túl lőnénk a célon, ha minden kis tejhamisítást csalásnak minősítenénk; ezen indítványához hozzá nem járulhatok. Ugy szintén nem fogadhatom el Kerner ur azon indítványát sem, hogy minden kivitt áru állami garancziában részesüljön és az állami ellenőrzés minden kivitt árura kiterjedjen, hanem indítványát oda módosítanám, hogy a fél kívánatára a kivitelre szánt tejtermékek állami ellenőrzés alá vészenek. Ismételten kérem javaslataimnak elfogadását.

Elnök: Tekintve, hogy az előadó ur határozati javaslatához több rendbeli módosítást terjesztett a kongresszus elé, czélszerűnek vélem, hogy először az előadói javaslat minden egyes pontjáról külön határozzon a szakcsoport s azután a benyújtott önálló javaslatok külön bocsájtassanak szavazás alá.

Elnök indítványát a szakcsoport helyeslőleg veszi tudomásul.

Elnök: Ajánlom, hogy a határozati javaslat első pontját Gaal Gaszton ur módosításával fogadja el a szakcsoport s eszerint a javaslatnak végéhez

hozzá vétessenek a következő szavak »különösen a büntetések szabályoztassanak, szigorittassanak és összhangba hozassanak az 1876. évi XIV. t.-cz. rendelkezéseivel.«

Eszerint a határozati javaslat *első* pontja így hangzanék:

»A kongresszus tekintettel arra, hogy a tej és tejtermékek hamisítása az egész országban nagy mérvben el van terjedve, a jelenlegi törvényes intézkedéseket nem tartja kielégítőknak a hamisítások meggátlására, hanem szükségesnek tartja:

1. hogy a mezőgazdasági termények, termékek és czikkek hamisításának tilalmazásáról szóló 1895. évi XLVI. t.-cz. és annak végrehajtási utasítása átdolgoztassék és kiegészítettessék, különösen a büntetések szabályoztassanak, szigorittassanak és összhangba hozassanak az 1876. évi XIV. t.-cz. rendelkezéseivel.«

A szakcsoport elnök indítványához hozzájárul s az előadói határozati javaslat első pontját a felolvasott szöveggel elfogadja.

Elnök felolvassa az előadói javaslat *második* pontját:

»hogy külön felülbíró tanács szerveztessék a tej és tejtermékekre vonatkozó kihágási ügyek elbírálására, mely az állandó borvizsgáló bizottság mintájára tejszakértőkből legyen összeállítva.«

A szakcsoport az előadói javaslat második pontját változatlanul elfogadja.

Elnök az előadói javaslat *harmadik* pontját a Förster Jenő által javasolt módosítás figyelembevételével a következő szöveggel ajánlja elfogadásra:

»hogy a vidéken létesítendő mezőgazdasági kamarák a szükséghez mérten vegyészeti intézeteket állítsanak fel a tápszerek ellenőrzésére, melyek a kormány támogatásában részesüljenek.«

A szakcsoport a szöveget elfogadja.

Elnök: Hogy az előadói javaslat *negyedik* pontja a már elfogadott harmadik ponttal ellentétben ne legyen, abból kihagyandónak vélem »vidéken« és »városi és megyei« szókat, minélfogva a javaslat a következő szöveget nyeri:

»az országos m. kir. chemiai intézet tápszer-ellenőrző osztályának vegyészei, — úgy mint jelenleg is, de nagyobb mértékben támogassák a hatóságokat a tápszerek ellenőrzésében és ez az intézet képezzen ki gyakorlatilag vegyészeket a felállítandó tápszervizsgáló vegyészeti intézetek számára.«

A szakcsoport a felolvasott negyedik pontot elfogadja.

Elnök felolvassa az előadói javaslat *ötödik* pontját.

»hogy a nagyobb városokba szállítandó tej, tekintettel a tejkereskedelem gyors lebonyolítására, a vasuton is ellenőriztessék.«

Változatlanul elfogadja a szakcsoport.

Elnök: Most arra kérem a szakcsoportot, hogy határozzon az önálló indítványok sorsa fölött.

Gelléri Soma ur két rendbeli indítványt nyújtott be. Az első következőképen hangzik:

»Ugy a termelők, mint a tejet forgalomba hozók tartoznak tejszállító edényeik fedélzár biztosítékát, plombját, ólomzárját törzskönyveztetni és ennek mintáját letétbe helyezni. A törzskönyvezett plombák a törzskönyvező hivatal éndédelye nélkül meg nem változtathatók, fel nem cserélhetők; ellenben a törzskönyvező hivatal felhívására megfelelően módosítandók.« (Például ha már egy más által letétbe helyezett plombához hasonlítana.)

Az indítványt a szakcsoport nem fogadja el.

Elnök: Gelléri urnak másik indítványa a következő:

»Mondja ki a kongresszus »a tejkereskedelem ellenőrzése és a tejhamisítások korlátozási céljából szükséges törvényes intézkedések« című javaslattal kapcsolatban, hogy a tej forgalma körül és az 1894. XLVI. t-cz. végrehajtása alkalmával észlelt hiányokat a m. kir. földmívelésügyi miniszter ur az 1894. XLVI. t-cz. keretében rendeletek kibocsátása által mielőbb orvosoltassa.«

Az indítványhoz nem járult hozzá a szakcsoport.

Elnök felolvassa Kerner Zoltánnak az előadói javaslat első pontja után elfogadásra ajánlott következő indítványát:

»Hogy ez az átdolgozás olyképen történjék, hogy mindennemű tej és tejtermékek hamisítása nem kihágásnak, hanem csalásnak minősíttessék, s mint ilyen hatósági közegek feljelentésére ugyan, de rendes bíróságok által bíraltassék el«.

Szakcsoport az indítványt elveti.

Elnök felolvassa Kerner Zoltánnak az előadói javaslat 5-ik pontja után elfogadásra kért javaslatát s ajánlja, hogy az a II. tárgyról szóló határozati javaslat 6-ik pontja gyanánt vétessék fel a következő szövegezésben:

»A kiviteli termékek kívánatra állami ellenőrzés alá vétessenek«.

A szakcsoport elnök indítványához hozzájárul, s Kerner Zoltán ezen javaslatát elfogadja.

Elnök: Eszerint a szakcsoport által elfogadott alakjában a *II. tárgyra vonatkozó határozati javaslat* a következő lesz:

»A kongresszus tekintettel arra, hogy a tej és tejtermékek hamisítása az egész országban nagy mérvben el van terjedve, a jelenlegi törvényes intézkedéseket nem tartja kielégítőeknek a hamisítások megállítására, hanem szükségesnek tartja:

1. hogy a mezőgazdasági termények, termékek és cikkek hamisításának tilalmazásáról szóló 1895. évi XLVI. t-cz.

és annak végrehajtási utasítása átdolgoztassék és kiegészíttessék, különösen a büntetések szabályoztassanak, szigoríttassanak és összhangba hozassanak az 1876. XIV. t-cz. rendelkezéseivel;

2. hogy külön felülbíró tanács szerveztessék a tej és tejtermékekre vonatkozó kihágási ügyek elbírálására, mely az állandó borvizsgáló bizottság mintájára tejszakértőkből legyen összeállítva ;

3. hogy a vidéken létesítendő mezőgazdasági kamarák a szükséghez mérten vegyészeti intézeteket állítsanak fel a tápszerrek ellenőrzésére, melyek kormánytámogatásban részesüljenek ;

4. az országos m. kir. chemiai intézet tápszerellenőrző osztályának vegyészei, úgy mint jelenleg is, de nagyobb mértékben támogassák a hatóságokat a tápszerrek ellenőrzésében és ez az intézet képezzen ki gyakorlatilag vegyészeket a felállítandó tápszervizsgáló vegyészeti intézetek számára ;

5. hogy a nagyobb városokba szállítandó tej, tekintettel a tejkereskedelem gyors lebonyolítására, a vasutakon is ellenőriztessék ;

6. a kiviteli termékek kívánatra állami ellenőrzés alá vétessenek.

A kongresszus első szakcsoportja a felolvasott határozati javaslatot a szavazás alá bocsátott pontokkal teljesen megegyezőnek találja s azt teljes egészében is elfogadja.

Elnök: A délelőtti ülés programja letárgyaltatván, az ülést fűggesztem délután 3 óráig, amidőn az ügyrend értelmében a III. tárgy kerül megvitatás alá.

Délutáni ülés.

Gróf Benyovszky Móricz elnök délután 3 órakor az ülést újból megnyitván, felkéri Dr. Köerfer István, miniszteri fogalmazót előadásának megtartására az ügyrend III. pontja alatt felvett tárgyról.

III. Tárgy: „Nagyvárosoknak tejjel való ellátása.“

Előadó: **Dr. Köerfer István** m. kir. min. fogalmazó.

A modern tejgazdaság egyik legfontosabb és egyuttal legnehezebb kérdése a nagy városoknak tejjel való ellátása. A városi lakosnak természetes, egészséges, friss és olcsó tejre van szüksége, ezen jogos követelménynek azonban nehezen lehet eleget tenni.

Tekintettel arra, hogy a lakosság szaporodásával a nagy városokban az élelmi cikkek iránti kereslet fokozatosan nő, nagyobbodik is minden nagy város körül különösen a *nyers* élelmi cikkeknek forrás-körzete. A nagyobb városoknak a nyers és könnyen romlásnak induló élelmi cikkekkel való egyenletes, vagyis a kereslet arányában való ellátása a lakosság szaporodásával mindig nehezebb lesz.

A nagyvárosi lakos ma már rendszerint nincsen abban a helyzetben, hogy tejszükségletét közvetlenül a tejet termelő gazdától szerezze be; ő kis mennyiségben fogyasztván tejet, a tejkereskedőtől veszi azt; itt tehát a közvetítő kereskedelemnek nagy szerepe van.

Tekintettel arra, hogy a tej a legfontosabb élelmi cikk, annak forgalomba hozatalát kellett közegészségügyi szempontból szabályozni. Így is tett valamennyi kultur állam: de ezen szabályozás körül is tapasztalhattuk azt, hogy az egyik állam a másiknak idevonatkozó szabályzatát lényeges változtatás nélkül elfogadta és életbeléptette.

A szabályzatok mind megegyeznek abban, hogy az eladásra kerülő tejnek egy bizonyos, számszerűleg megállapított, minimalis zsirtartalommal kell birnia. Ha a szórványos vizsgálatoknál — hiszen az összes tejet kellené, de nem lehet megvizsgálni, — a tej zsirtartalma a minimalisnál kisebb, az eladó meg lesz büntetve s a tej el lesz kobozva.

Ez a szokásos eljárás majdnem minden országban, hazánkban is csak ilyen módon védekeznek ez időszerint a meg nem felelő tej forgalomba hozatala ellen. A tejeladásnak ilyen módon való ellenőrzése sehol elegendőnek nem bizonyult, nem egy esetben terjesztettek a tejjel tifuszt, vörhenyt és más ragályos betegségeket. Az elmúlt évben a magyar fővárosban a tescheni vaj élvezete okozott tifusz eseteket, a napokban az aradvármegyei Ternova községben 3 ember megbetegedett tifuszban, az idevonatkozó vizsgálat kiderítette, hogy itt is a vaj okozta a fertőzést. Az ilyen veszedelmes megbetegedések mégis csak gondolkodóba ejtik a hatóságokat, belátják, hogy a kérdéssel foglalkozni kell; alaposan tanulmányozták is azt, különösen Dánia és Észak-Németországban. Az alapos tanulmány eredménye az, hogy ma már harmadrendű kérdés ezen országokban, hogy $\frac{1}{10}\%$ több vagy kevesebb zsír van a tejben, s főleg azon fáradoznak, hogy a fogyasztó természetes egészséges és friss tejhez jusson.

Ezt pedig csak úgy lehet elérni, ha a hatóság szakközegei által időközönként vizsgáltatja az istállókat és tejházakat tisztaságra; az állatorvos pedig ellenőrzi a tehenek egészségi állapotát s a beteg tehenek tejének fogyasztását, illetve forgalomba hozatalát megtiltja. Beteg emberek a tehenek és a tej kezelésétől, illetve fejésétől eltiltandók. A tej mindig az istállón kívül jól lehűtendő és lehetőleg a legrövidebb idő alatt a fogyasztóhoz szállítandó. Ezek Martini szerint, (Németország első szaktekintélye tejgazdasági

kérdésekben) azon irányelvek, melyek a nagy városoknak tejjel való ellátása körül keresztül viendők. Számos észak-németországi város tanácsa szabályzatba foglalta a fenti irányelveket s ezek szigorú fogantatása el is van rendelve.

Megvallom, hogy a gazdákat nem kellemesen érintette ezen intézkedés, ők kénytelenek voltak egyöntetű eljáráshoz folyamodni s ezt szövetkezés útján érték el; szövetkezeti edényekben és kocsikon szállítják a tejet a városban a fogyasztókhoz; utcán át való eladásra árusítanak tejet a szövetkezeti tejcsarnokokban. Ezen csarnokokban ma már a nyers teljes tejen kívül rendszerint gyermektej, pasteurizált, sterilizált és lefölözött tej palaczkozva kapható.

Utóbbi időben a tejeladást is hatósági engedélyhez kívánják kötni s a tejhamisítás, illetve hamis tej forgalomba hozatala miatt 2-szer büntetett kereskedőtől a tejeladási engedélyt megvonják.

Találkozunk egyes helyeken a város által üzemben tartott »városi tejcsarnok«-kal is, ezek is beváltak, csak az ellenőrzés az ilyen hatóság által fentartott vállalatoknál meglehetősen költséges.

Egy néhány fővárosnak tejjel való ellátásáról szóljon ez a néhány adat:

Páris városának bel- és külterületén van körülbelül 1100 tejgazdaság; ezek száma a szigorú ellenőrzés miatt évről-évre csökken; az utolsó 8 év alatt 25%-kal s ennél fogva ennek arányában látjuk azon körzetet nagyobbodni, melyből Párist tejjel látják el. A várost ma körülbelül 30 tejértékesítő vállalat látja el tejjel; a napi tejszükségletet 2 millió kg.-ra becsülik. Ezen vállalatok a város környékét 125 km.-nyi távolságban maguk között felosztották; a gazdák u. n. gyűjtő állomásokra szállítják a tejet, hol kg.-ként 12—13 fillért kapnak. A tej továbbszállítása és értékesítésével a vállalatok foglalkoznak; a vállalatok a kisebb kereskedőknek és szatócsoknak szállítják a tejet, kg.-ját 20 fillérért, ezek eladják kicsinyben literjét 30 fillérért. A fentemlített városi tejgazdaságokból kerül ki az ugynevezett »mintagazdasági tej«; így elnevezett tejért kapnak 40, sőt 50 fillért is literes palaczkokban. A sterilizált u. n. bakteriummentes és hatóságilag megvizsgált gyermek- vagy beteg-tejet (ilyen az ismert »Maggi«-féle tej is) értékesítik literenként átlag 50 fillérért.

Páris városának tejjel való ellátása ezek után éppen nem mintaszerű; be is látták ezt a francziák; már 2 év óta dolgoznak egy idevonatkozó törvényjavaslaton.

Belgiumnak egyik legforgalmasabb városa Anvers, vagy Antwerpen; 400.000 lakosa fogyaszt napi 85.000 l. tejet, egy lakosra esik 0.21 liter. Tejszükségletét részint városi, részint vidéki tejgazdaságokból szerzi be. A városi tejgazdaságok mintaszerűen vannak kezelve s a legelső minőségű hollandi fajtájú tehének vannak ott beállítva. Takarmányuk között a

a szeszmoslék és sörtörköly nagy szerepet játszik; ezen vízenyős takarmányokkal emelik a tejmenyiséget a tejminőség rovására. Az ezen moslékok tartott tehének tejének átlagos zsírtartalma $2\cdot73\%$; míg a moslék nélkül takarmányozott tehének tejének átlagos zsírtartalma $3\cdot03\%$. A város területén levő tejgazdaságok szigorú ellenőrzés alatt állanak; ezen tejgazdaságokra vonatkozólag egy szabályzatot léptettek életbe, melynek szerkesztésénél a már ismertetett irányelveket tartották szem előtt.

A tej ára Antwerpenben literenként 20 fillér, a gyermekeket adják 25—30 fillérért.

Nagyon tanulságosak Dánia fővárosának, Kopenhágának tejjel ellátására vonatkozó adatai.

Kopenhága 500.000 lakosa fogyaszt naponta 191.000 kg. tejet, egy lakosra esik $0\cdot42$ kg.

Itt is, ép úgy, mint Európa többi nagyobb városaiban a tejtermelés és értékesítés nagy változásokon ment keresztül. Az ottani hatóság közegészségügyi szabályokkal a tehéntartást a városból majdnem teljesen kizsorította; a főváros közvetlen közelében levő tejgazdaságok helyébe kertgazdaságok keletkeztek, a kisebb üzemek meg is szűntek, csak a nagyobb üzemek tudnak jövedelemmel dolgozni. A közlekedési eszközök tökéletesbbitése lehetővé tette, hogy ma már Seeland szigetéről is jön a tej naponta Kopenhágába.

Az 1906. év kezdetével életbeléptettek Kopenhágában egy, a tejkereskedelmet szabályozó rendeletet, mely a legmodernebb alapokra van fektetve, úgy hogy Kopenhága ezen a téren egyedül áll. A szabályzat végrehajtása a közegészségügyi bizottságnak feladata, melynek tagjai úgy a tejkereskedéseket, mint az istállókat bármikor felülvizsgálhatják.

A tej ára Kopenhágában 22 fillér literenként. Ezen aránylag olcsó ár mellett nagyon emelkedik különösen az utolsó 2 évben a tejfogyasztás s vele az antialkoholizmus nagyon terjed. A hivatalos tejvizsgálatok útján megállapították, hogy a tej átlagos zsírtartalma $3\cdot18\%$, vagyis $0\cdot33\%$ -kal több, mint a hatóságilag előírt minimalis ($2\cdot75\%$) zsírtartalom.

A kopenhágai viszonyokat legjobban jellemzi, hogy a megvizsgált tejmintáknak csak 2% -a volt meghamisítva.

Nem lehet kevésbé érdekes egy nagyobb amerikai városnak tejjel való ellátásával foglalkozni. Bostonnak külvárosaival együtt van 900.000 lakosa. A városban fogyasztott tejnek körülbelül 85% -a érkezik vasuton, a többi kocsin. Bostonban a tejnagykereskedés, az u. n. „Kontraktors“, mondjuk vállalkozók kezeiben van. Ezek vásárolják össze a tejet a gazdaságokban, kibérlik a vasutak tejszállító kocsijait, ezek foglalkoznak kizárólag a tejszállítással. Az egész tejüzlettel 5 vállalat foglalkozik s ebből 3 vállalatnak ugyanaz a vezetője, úgy hogy a tej nagybani eladása 3

vállalatba van összpontosítva ; ezen vállalatok adják el a tejet a tejkereskedőknek. Csak 2 év óta foglalkozik 2 vállalat a tejnek kicsinybeni elárúsításával is.

Bostonban 8 l.-nyi űrtartalommal bíró kannákban árusítják a tejet.

A vállalatnak a gazdákkal kötött szerződése meglehetősen komplikált, a gazda kapja a bostoni tejdíjzsdén jegyzett árat levonva literenként 1·25 fillért és a szállítási költséget. A szállítási költségek minimuma literenként 5 fillér. A kannák tisztításáról rendszerint a gazdák gondoskodnak, csak az utóbbi időben kezdik a vállalatok az új kannákat (20 l.-es) sterilizálni. Bostonban a teljes tej ára, nagybani eladást értve : 25 fillér. Az évi tejfogyasztás az európai főváros adataival körülbelül megegyezik évi 120 millió kg.-mal ; naponta 325·000 kg., egy lakosra esik tehát : 0·36 kg. tej.

A tejet kezdik már zsirtartalmukra is vizsgálni, a bostoni tej átlagos zsirtartalma 3·8% — ez egy igen kedvező átlag ; melylyel Európa már nem dicsekedhetik. Szabályok, melylyel a takarmányozás és fejés körüli eljárás megállapíthatnák, nincsenek.

Végül rátérek most édes hazánk székes fővárosának, Budapestnek tejjel való ellátására. Székesfővárosunknak is igen tekintélyes tejforgalma van ; az 1906. évi tejfogyasztásunk kerek összegben 97 millió kilogramm tehéntej.

Ebből érkezett be vasuton : 64,573.000 kg.

A vámokon át a székesfővároshoz tartozó területről, valamint a szomszédos községekből kocsin és gyalogházalók útján : 32,427.000 kg., vagyis a Budapestre érkező tej 66·5% érkezik vasuton és 33·5% kocsin, illetve a hátukon hozzák be a gyalogházalók.

A legtöbb tej érkezik be a »Budapest József város«-i pályaudvaron, még pedig az elmúlt évben 40,200.000 kg. Budapestre ma már Bácsbokod, Bácsborsod állomásról is szállítanak tejet ; ezen állomás 209 kilométernyi távolságban fekszik a fővárosunktól. A legtöbb tej a budapest-dombovári vonalon érkezik, naponta átlag 40.000 kg.

A tejet főleg 25 és 30 literes kannákban szállítják ; kisebb kannákban ritkán érkezik tej. A tejnek legnagyobb része az estéli vonatokkal érkezik a budapesti állomásokra : kivételt képez a Budapest—József városi pályaudvar, hol a tej 43%-a érkezik a reggeli órákban és csakis 57% este.

A vasutakon a tejet mint express árút és gyorsárút szállítják ; a tej szállítására a mérsékelt gyorsárú díjtételeket alkalmazzák, hasonlóképpen az üres kannákra is.

Budapesten is azt tapasztalhatjuk, hogy a tejnagykereskedők forgalma évről-évre emelkedik s a házalók forgalma pedig apad. A nagykereskedő mindig egyenlő és jó minőségű palaczkozott tejet ad, ő gon-

doskodhatik a gazdákkal kötött szerződések alapján, megfelelő mennyiség és minőségű tejről. A fővárosunknak legnagyobb tejértékesítő vállalata a »Budapesti tejszarnok szövetkezet«, mely utolsó évi jelentése szerint 15.263,494 kg. tejet tudott értékesíteni. Napi forgalma volt átlag: 42.000 kg. A szövetkezet tiszta értékesítési átlaga 15-62 fillér. A második legnagyobb vállalat a Goldmann József tejnagykereskedése; évi forgalma volt az 1906/907. üzletévben azaz 1906. évi február hó 1-től 1907. évi január 31-éig 10,109.955 kg., napi forgalma az idények szerint 33.000 és 35.000 kg. között változik. Goldmann fizet a gazdának a nyers tehéntéjért, az állomásra szállítva kg.-ként 14—16 fillért.

Tejnagykereskedés, vagyis oly vállalat, mely naponta többet mint 5000 kg. tejet hoz forgalomba, csakis 7 van a fővárosban. De ezek évi összforgalma is 38.700,000 kg.-ra tehető, mi a budapesti összforgalomnak 40%-át teszi ki.

Hazánkban a tej és tejtermékek ellenőrzésének és hamisításának meggátlását célzó intézkedéseket az 1876 : XIV. a közegészségügyről; az 1888 : VII. az állategészségügyről és végül a 1895 : XLVI. a mezőgazdasági termények, termékek és cikkek hamisításának tilalmazásáról szóló törvények és ezen törvények alapján kiadott végrehajtási utasításokban találjuk. Ezen törvényes intézkedések alapján kiadta a székesfőváros polgármestere is a tej és tejtermékek forgalomba hozatalára vonatkozó rendeleteit: a tehéntej minimális zsírtartalma legyen 2·8%; s szárazanyag tartalma legalább 12%; ha egy liter tejben 20 milligrammnál több szenny kimutatható, az árusító megbüntetésre való. A tejnek eredeti minőségű, átlátszó, fehér vagy sárgásfehér színű, minden csikoltság, vagy tarkázottság nélkül, enyhén édeskés, de semmi esetre sem savanyu ízű, vagy kellemetlen szagú és könnyen folyékonynak kell lennie. A ragályos betegségek bejelentendők s külön arra kell az illetékes szakközegeknek ügyelni, hogy ilyen házak vagy majorokból ezen betegségeknek tej útján való továbbterjedése megakadályoztassék; a polgármester továbbá a diftériás vagy torokgyikkal fertőzött házakból a tejkivétel ellenőrzését rendeli el. Rozsdás, továbbá hiányosan záródó fedelű tejeskannák a forgalomból ki vannak tiltva; a tejes kannákban és tejes kocsikon fertőző vagy egyéb tisztátalanságot okozó tárgyakat, vagy moslékot szállítani tilos; tiltva van továbbá az ürmértékekből való tejvás is.

Hogy ezen intézkedések ma már nem elegendők, a fölött vitatkozni ma már nem kell; nemcsak Budapesten, hanem hazánk többi városaiban is sürgős szabályozásra vár a tej forgalomba hozatala.

Ha városainkat természetes, egészséges és friss tejjel akarjuk ellátni, ellenőriztetni kell:

1. A teheneket egészségi állapotuk és tartásukra való tekintettel.

2. A tehenek takarmányozását.
3. Az istálló tisztaságát.
4. A tejgazdaságban alkalmazott személyzet egészségi állapotát.
5. A tejgazdasági gépek és eszközök tisztántartását.
6. A tejeltartás és szállítás körüli eljárásokat.
7. A tejeladást.

Mindezek alapján legyen szabad a következő határozati javaslatot előterjeszteni:

Mondja ki a kongresszus, hogy nemcsak kívánatos, hanem szükségesnek is tartja, miszerint városainknak tejjel való ellátása mielőbb szabályoztassék s erre úgy a képviselőházat, mint az illetékes m. kir. földmívelésügyi miniszter urat fel is kéri. Ezen feliratok szerkesztésével a kongresszus az elnökséget bizza meg.

Elnök: Felkérem mindazokat, kik e tárgyhoz, illetve határozati javaslathoz szólni kívánnak, hogy jelentkezni sziveskedjenek.

Dr. Loránt Lipót, tb. megyei főorvos: Köszönettel tartozunk a t. előadó urnak, hogy a tejgazdaság ezen fontos kérdésének megoldását, a nagyvárosoknak egészséges, jó és olcsó tejjel való ellátásának megoldását az államhatalomtól sürgeti. Hiszen a tej, mint lényeges, sőt nélkülözhetetlen közéletmezési cikk, az egészség fentartására nagy befolyással bír, azért a tejjel való ellátás a közegészségügynek legfontosabb feladataihoz tartozik. Mutatja ezt a statisztikának azon szomorú ténye, hogy a csecsemők halandósága, illetve a halálozási arányszám 0—1 évi életkorig az összes kulturállamok között — sajnos — országunkban a legnagyobb. Nagyobb az a veszteség, mint az utolsó időben vívott leggyilkosabb japán-orosz háborúnak a vesztesége. És ha kutatjuk ezen nagy gyermekhalálozásnak okát, azt tapasztaljuk, hogy 60—70%-ban emésztési zavarok, leggyakrabban a gyermekaszály, azután az idült gyomor- és bélhurut a halálnak oka, mely a rossz, mesterséges táplálkozásnak a szomorú eredménye. Miután a csecsemők mesterséges táplálkozása hazánkban is majdnem kizárólag tehéntejjel történik, határozottan kijelentjük, hogy a *tehéntejnek rossz minősége* okozza a nagy gyermekhalálozást. Már ezen egy körülmény elég fontos okot képez, hogy csatlakozzunk azon mozgalomhoz, melyet az előadó ur megindítani szándékozik, és mely a városoknak jó, egészséges tejjel való ellátását célozza.

Ha ezt elérni, ha ezen nagy nehézségekkel küzdő kérdésnek helyes megoldását keresztül vinni sikerül, ezen egy tény maga már eléggé jellemzné ezen Első Országos Tejgazdasági Kongresszusnak életbevágó hatáskörét, nemcsak gazdasági önértékből, hanem emberszeretettől áthatott magas színvonalon álló hatáskörét, és hirdetné, hogy a kongresszus egyuttal humanitarius, nemzet fentartó szerepre vállalkozott.

Ugyan még messze állunk a tejgazdaság ezen kérdésének ilyesmi megoldásától, mert őszintén meg kell vallanunk, hogy nálunk egyeseket kivéve, a tejtermelés és tejkezelés körül a higienikus ismeretek még rendkívül hiányosak, elég gyakran látjuk nemcsak a falusi tejszövetkezetekben, hanem még egyes nagyobb tejgazdaságokban is, hogy az istállók czélszerű berendezésére, és tisztaságára, a tehenek tartására és takarmányozására, a tőgyek tisztaságára nem nagy gondot fordítanak, sem arra, hogy a fejés és etetés mindig meghatározott, rendes időben történjék, sem a tejnek a fejés után való tiszta kezelésére, a kellő lehűtésre, a gyors elszállításra — lehetőleg éjjel —, a kannák, a tejgazdasági gépek és egyéb eszközök tiszta voltára, és a tejeladás szigorú ellenőrzésére, nem azt a figyelmet, azt a gondot fordítják, melyet ezen ügy megkíván.

Azért én is szükségesnek tartom, hogy a városoknak tejjel való ellátása országosan szabályoztassék, mert a kormányrendeletek hatása alatt az egyes törvényhatóságok, czéltudatos eljárás mellett, a tejtermelőkre, a tejgazdaságokra és a tejkereskedőkre befolyásukat érvényesítve, szigorú ellenőrzést gyakorolhatnak és ha egyuttal a szállítási viszonyok is javítva lesznek, nagyon elősegítené ezen tejkérdésnek megoldását. Ezen fontos tényezők megvalósításától függ a nagyvárosoknak egészséges tejjel való ellátása, és miután ezek a tejnek minőségét, hosszabb eltartását és egészséges voltát is befolyásolják, miáltal a tejnek pénzbeli értéke is fokozódik, a tejgazdaságok érdekébe nem ütközik, sőt azt lényegesen elősegíti. A tejgazdasági technika nagy fejlettségénél fogva van tehát kilátás arra, hogy rövid időn belül minden higienikus követelménynek megfelelő tejet szállítanak a városokba.

Tekintettel arra, hogy a jelenleg érvényben levő törvényes intézkedések a tej eladásának ellenőrzésére elégtelenek, én is osztom a t. előadó urnak nézetét, mely szerint okvetlenül szükséges, hogy a városoknak tejjel való ellátása országosan szabályoztassék. Csatlakozom az előterjesztett határozati javaslatához és azt egészében elfogadom.

Stern Samu: Ha a magyarországi tejgazdasági viszonyokat a külföldi viszonyokkal összehasonlítjuk, úgy tapasztaljuk, hogy a külföld velünk szemben előnyben van. Előnyben van nemcsak az által, hogy tejgazdasága fejlettebb, hanem azzal is, hogy a felesleges tejtermékeket rögtön értékesíteni tudja; vajat készít a felesleges tejből és ezt könnyen értékesíti. Külföldön a tej vajjá dolgozva is jól értékesül, mert a vajfogyasztás nagyobb, mint a tejfogyasztás, míg nálunk csak ott készül vaj, ahol a tej nem értékesíthető. A legnagyobb vajhozam nálunk június és november közötti időszakra esik, és akkor potom áron lehet a vajat csak értékesíteni, mert kis szövetkezeink nem tudnak exportképes árut előállítani. Külföldön nagy szövetkezetek állanak a termelők rendelkezésére és ezek segítenek a tej-

termékeket értékesíteni; nálunk azonban nem lehet ily kis alapon működni, csak külterjesen.

Egészséges tejet Budapestre bevinni nem tudunk, mert nagy nehézségek állják ennek útját. Nincsenek törvényeink, melyek megállapítanak, hogy a rosz, vagy hamisított tejért ki vonandó felelősségre, az árusító, vagy a termelő? Így a bíróság a kereskedőt vonja felelősségre, jöllehet a tej már a termelőtől meg nem felelő minőségben jön a fővárosba, de a kereskedő a termelőre kényszerítő befolyást nem gyakorolhat. Meg kellene állapodni elsősorban, hogy a fővárosban milyen feltételek mellett hozható a tej forgalomba; a kereskedő ezen feltételek mellett kössön a termelővel szerződést, és csak ha a termelő e feltételek betartására kötelezi magát, kezdje meg a tejszállítást, mert csakis így, fokról-fokra érhető el a kettős cél.

Tyukoss János: Én egészen más csapásra akarom terelni a mélyen tisztelt kongresszus figyelmét. Nem tudom azonban, hogy indítványom beilleszthető-e a most tárgyalás alatt lévő előadói javaslat keretébe. Én a lefejő gazdaságokra nézve akarok ugyanis indítványt tenni, amennyiben ezen gazdaságok nagy mértékben megakadályozzák a szövetkezeti tagokra nézve a tehén beszerzést, s e miatt a lefejő gazdaságok nem csak a tejszövetkezetek fejlődésének állják útját, hanem a kisgazdaságoknak is mérhetetlen károkat okoznak, miután nem engedik azokat jó fejős tehenekhez jutni. Például felhozom a pozsonymegyei lefejő gazdaságokat. Pozsonymegyében ugyan a gazdasági egyesület útját állja némiképen a lefejő gazdaságok üzelveinek és ellenőrzőit, de ennek dacára még sem lehet jó fejős tehenet kapni. A földmivelésügyi magyar kormány jóvoltából szövetkezetünk 20.000 koronát kapott tenyészállatok beszerzésére. Ezen összeg ki van utalványozva, de képtelenek vagyunk felhasználni, mivel a lefejő gazdaságok miatt nem kapunk jó fejős teheneket. Ezen áldatlan helyzet megszüntetése végett azt az indítványt vagyok bátor előterjeszteni, hogy a lefejő gazdaságok az állattenyésztési felügyelők ellenőrzése alá vétessenek. Ezzel — úgy gondolom, — megszűnnének a lefejő gazdaságok által okozott zavarok.

Elnök: Az előterjesztett indítvány véleményem szerint nem illeszthető be a most tárgyalás alatt levő határozati javaslat keretébe, s azért azt ajánlom, hogy annak érdemleges megvitatásába a kongresszus ezen szakcsoportja bele ne bocsátkozzék.

Makkfalvay Géza szót kér, hogy Tyukoss János ur indítványához hozzá szólhasson a lefejő tejgazdaságokra vonatkozólag.

Elnök fölteszi ily értelemben a kérdést. A kongresszus megadja a szót.

Makkfalvay Géza: Ez a kérdés igen fontos és az indítvány megszívlelendő, mert a lefejő gazdaságokról elmondottak tényt képeznek. Sajnos ez a kérdés nincsen előkészítve és a kongresszus programjába

sem vették fel. Így rendkívül fontossága mellett sem lehet tárgyalni. Indítványozom azonban, hogy a legközelebbi kongresszus tárgysorozatába e kérdés felvéttessék és tárgyalassék.

A szakcsoport Makkfalvay Géza ur javaslatát elfogadja.

Elnök: Miután senki sem jelentkezett szólásra, felhivom az előadó urat, kíván-e a zárószó jogával élni?

Dr. Köerfer István: Tisztelettel kérem határozati javaslatomnak általánosságban való elfogadását.

A szakcsoport a határozati javaslatot elfogadja.

A III. tárgyra vonatkozó elfogadott határozati javaslat eszerint a következő:

„Mondja ki a kongresszus, hogy nemcsak kívánatos, hanem szükségesnek is tartja, miszerint városainknak tejjel való ellátása mielőbb szabályoztassék, s erre úgy a képviselőházat, mint az illetékes m. kir. földmivelésügyi miniszter urat fel is kéri. Ezen feliratok szerkesztésével a kongresszus az elnökséget bizza meg“.

Elnök: Tisztelettel bejelentem, hogy Sztankovanszky János ur irásban egy fontos indítványt terjesztett be. Felkérem Sztankovanszky János urat indítványának megokolására.

Miután Sztankovanszky János ur nem jelentkezik, bátor vagyok indítványát felolvasni:

„Tekintve azt, hogy úgy a fogyasztó, mint a termelő közönségnek előnyére szolgál, ha az élelmiszerek szállítása minél kevesebb nehézségbe ütközik s minél rövidebb uton történik, az első országos tejgazdasági kongresszus fölkéri a kereskedelemügyi magas kormányt, hogy:

I. a tejnek a nyári hónapokban éjjeli vonatokkal való szállítását engedélyezze s a földadó állomásokon a tejnek legalább esti 10 óráig való átvételére kötelezze a személyzetet;

II. hogy a tejnek és tejtermékeknek vonatokra földadása rendes „megállóhelyeken“ is lehetővé tétessék.“

»Ezen indítványhoz más indokolás nem szükséges, mint rámutatni a nyári napnak és éjnek hőmérséki különbözetére.

Ezen indítvány pártolására fölkérjük azt, ki a gazdaközönség érdekei és méltányos kívánságai iránt mindenkor élénk érdeklődést és kellő érzéket tanusított: kongresszusunk védnökét, Darányi Ignác v. b. t. t. úr Ő Nagyméltóságát.

A szakcsoport Sztankovanszky János felolvasott indítványát egyhangulag és lelkesedéssel elfogadja.

Elnök: Miután a délutáni ülésre kitűzött kérdés letárgyaltatott, az ülést berekesztem, s felkérem a tisztelt kongresszusi tagokat, hogy holnap reggel 8 órakor a tárgyalás folytatására ezen ülésteremben újból megjelenni sziveskedjenek.

Folytatólagos ülés

1907. évi szeptember hó 2-án délelőtt.

Hertelendy Ferencz, elnök reggel 8 órakor az első szakcsoport ülését újból megnyitván, felkéri Günther Ferencz urat, a Bácsbodrogvármegyei gazd. egyesület igazgatóját, hogy az ügyrendi tervezet IV. tárgyról előadását tartsa meg.

IV. Tárgy: „A falusi tejszövetkezeteknek és egyéb hasonló tejgazdasági intézményeknek országosan szervezett vezetése, felügyelete és ellenőrzése.”

Előadó: **Günther Ferencz**, a Bácsbodrogvármegyei gazd. egyesület ügyv. igazgatója.

A midőn az első országos tejgazdasági kongresszus szervező bizottsága megtisztelő és kitüntető felszólításával ezen kongresszus alkalmából a »tejgazdaságok és tejszövetkezetek orsz. szervezése« kérdése tárgyában az előadói tisztségre felszólított, egyrészt a tárgy iránt érzett előszeretet és öröm töltött el bensőmben, hogy ezen első országos tejgazdasági kongresszus nagyfontosságú kérdéseinek egyikét az én csekélységemre ruházták, másrészt aggodalommal kellett, hogy ezen tisztség elébe tekintsek, nem egyedül tapasztalatom csekélységére, de azon körülményre való tekintettel is, hogy e téren, úgy irodalmi, mint gyakorlati uton vajmi kevés utmutatásra és támpontra számíthatók.

Valóban még a gyakorlati téren is mondhatnám még sokban és sokhelyütt a kezdet kezdetén, a kezdet nehézségeivel küzdünk, mondhatnám országszerte; irodalmunk egy-két szakmunka leszámításával teljesen tájékozatlanul hagy bennünket, minek egyik főoka, hogy kiváló szakférfiaink e tárgyban közétett cikkei összegyűjtve és feldolgozva mindezideig napvilágot nem láttak.

A midőn tehát arra vállalkoztam, hogy a »tejgazdaságok és tejszövetkezetek orsz. szervezése« kérdését előadói javaslatul feldolgozzam, egy hatalmas térség nyílt meg előttem, a melyen lehetőséghez képest nyílt, egyenes utat választva, megkísérlem, pár szóval multunk és jelenünket vázolva, a jövőnek érdekében leginkább szükséges és égető kérdések megoldására (legjobb akaratom mellett) országunk, mezőgazdaságunk alapjainak

és megreformálásának problémájában egyik legfontosabb szerepet játszó tényező, — tejgazdaságunk — országos szervezésére irányuló javaslataimmal mező- és közgazdaságunk fejlődését és kialakulását, ha csak egy porszemmel is előmozdítani és előbbre vinni.

A midőn egyrésről mezőgazdaságunk az annyit és még sem eleget hangsúlyozott egyoldalú szemtermelés következtében nem egyszer válságok, állandó krízisek közepette a legnagyobb nehézségekkel és akadályokkal küzdve alig haladhat előre, a midőn az intenzívebb mezőgazdasági fejlődés egyrészt az ipari és takarmánynövények termelését, az állatállomány fejlesztését a legnagyobb mérvben megköveteli, a midőn a talajerő fentartás s így a hasznat hajtó termelés, a műtrágya alkalmazásán kívül a kedvező struktúra és talajnedvesség érdekében kizárólag a szerves trágyafélék, az istállótrágya alkalmazása által érhető csak el; a midőn másrésről a mindinkább szaporodó emberiséggel, és haladó kulturával szemben mezőgazdaságunknak az állati termékek fokozottabb termelésével lehet csak megfelelni, s a midőn az élelmiszerekben, a huszfogyasztás és a tejtermékek iránti kereslet kizárólag úgy fedezhető, ha megfelelő előállításáról mezőgazdaságunk irányváltoztatásával gondoskodunk, mezőgazdasági üzemeink megváltoztatásánál legelső és legfontosabb szerep a tejgazdaságot, a tenyésztéssel egybekötött tejgazdaságot illeti meg, mely nemcsak tejtermékeket állít elő, hanem anyja és feltétele a hustelőállító hizlaló üzemeknek is. A midőn pár szóval itt bizonyítottam a tejgazdaság fontosságát és jövőjének elvitathatatlan térfoglalását, majdnem szükségtelen megjegyeznünk, hogy míg egyrésről hasonló szerepre az összes állatnemek közül ily mértékben egy sem alkalmas, addig másrésről, a lefejőgazdaságok nemzetgazdaságellenes, a tinónevelés elég jövedelmet nem hozó üzemeivel szemben kizárólag a tenyésztéssel egybekötött tejgazdaságnak van és lesz jövője.

A tejgazdaságnak a mezőgazdasághoz való viszonyát talán eléggé jellemzi Schubert egyszerű mondása: »Klee und Futterbau muss für jede Wirtschaft die Grundlage bilden.« Talán nem is idézném ezen ismert mezőgazdasági közhelyet, ha tejszövetkezetünk kiinduló pontja nem ennek köszönhetné megalakulását. A midőn a filoxera a baranyai kitűnő szőlőterületeket elpusztítá, ezen jó agyag és vályogtalajban a német lakosság előszeretettel termelt lóherét s a már meglevő piros-tarka jószágát is így még szaporította.

Ezen gondolattal alakították állattenyésztésünk és tejgazdaságunk jelenleg is vezérlő szakférfit Máriaakéménden 1895-ben az első tejszövetkezetet, a mely már az első évben 12 fillérrel értékesítvén a beszállított tejet, 35.000 koronát fizethetett ki tagjainak, s a mely példa után haladva a következő évben Hásságy, Szederkény, Nyomja, Pécsvárad és Németbóly községek lakói is alakítottak a kormány támogatásával tejszövetkezeteket.

— A földművelésügyi kormány munkájának gyümölcsét látva, egyes lelkes haladni vágyó altruisztikus férfiak közreműködésével országszerte megindul a mozgalom tejszövetkezetek alakítására.

1897-ben 34, 1898-ban 70, 1899-ben 146, 1900-ban 249, 1901-ben 376, 1902-ben 452, 1903-ban 517, 1904-ben 584, 1905-ben 597, 1906-ban 622 tejszövetkezet működik az országban szerte-széjjel és ezen tejszövetkezetek tejjövedelme az utolsó évben már *9.452,654 koronára emelkedett.*

És ha még felemlítjük, hogy vidékenkint a tejfeldolgozás és értékesítés végett a kormány támogatásával 1899-ben Temesvárott, aztán 1900-ban Szabadkán, Dombóvárott és Veszprémben alakultak vajtermelő központok; mihez a legújabbán Kőrmend és Jánosháza sorakoztak, úgy pár szóval vázoltuk tejszövetkezetünk fejlődésének és kialakulásának történetét. Tejszövetkezeteink és tejgazdaságaink szervezésének megítélésénél azonban ne feledjük el, hogy míg mi már kész nyomokon, a nyugat átvett intézményével kész alapokon indítottuk meg tejszövetkezeteink és tejgazdaságaink megalapítását s így bizonyos előnyökhöz jutottunk nyugattal szemben, mert egyszerre átvehettük úgy szervezetüknek, a szövetkezeti formának, mint a technikai részeknek teljes fejlettségét; míg nekik megelőzőleg hosszú iskolát kellett végigjárniok és mégis bizonyos tekintetekben nem követtük azokat a nyomokat, amelyek a nyugati gazdát is már a balsikerek után a szövetkezés és társulás előnyeiben való részesedésre segítették.

Tejgazdaságaink jelen fejlettségének megítélésénél ne feledjük, hogy az ausztriai verseny által leszorított tulnyomó juhüzemek után a szarvasmarhatenyésztés sokáig csak szükséges rosszznak ítéltetett, s a nyugaton is csak a 60—70-es években kezd igazi jelentőségének tudatára ébredni.

1872-ben alakult Königsbergben az első Milch-Magazin-Gesellschaft, tehát tejraktár, szövetkezet. Nem akarok bővebben foglalkozni az így kialakuló szövetkezeti alakulások különböző neveivel, csak azt kívánom megjegyezni és pedig intő és fényes példa gyanánt, hogy a német gazdák az értékesítés körül felmerült sok visszaélés elkerülése végett már 1887-ben hivatalosan jegyeztették a vaj árakat úgy a berlini, mint a többi piacokon, 1886-ban pedig már megalakították a keleti porosz tejszövetkezetek társaságát, amely értékesítő társaság megszűntével még közben is alakul Pomerániában »*Kleeblatt*« (lóherelevél), kereskedelmi társaság a gazdák részéről, majd 87-ben nyugat Poroszországban »*Maiglöck*« (gyöngyvirág), majd ismét kelet Poroszországban »*Veilchen*« (ibolya) vajértékesítő szövetkezetek társasága. Így alakultak ki Németország különböző vidékein a tejszövetkezetek értékesítő szövetségei, amelyek tehát a szövetkezeteket erkölcsi eredményeken kívül az értékesítés szervezésével, vajaukcziók tartásával anyagi előnyökben részesítvén, gyámolították.

Már az 1899-ben megtartott karlsruhei gyűlés kimondotta: sürgős szüksége mutatkozik az összes tartományokban, kisebb vajértékesítő szövetségeket létesíteni, és ezeket egyesíteni, így az üzemnek közös ellenőrzésével úgy a jóminőségű vaj készítését, valamint az áralakulást állandóan befolyásolni.

Igen tisztelt Uraim! Amidőn tehát mai előadói tárgyam és a kongresszusunk egyik legfontosabb teendője, a tejgazdasági és tejszövetkezeti szövetségek megalakítása előtt állunk, egy-két esetleges kisebb kitérés engedjék meg azon alakulásokat vázolnom, amelyek külföldi példák helyett, maig idehaza alakulván, mintegy vezérfonalat, utmutatást nyújtanak munkáink teljesítéséhez.

Magára hagyatott tejgazdaságunk és tejszövetkezeteink, eltekintve az állam jóindulatu támogatásától, vajmi kevés támasz és segítségben részesültek, mert a szervezett vajközpontok, kizárólag mint kereskedelmi vállalatok, jó, rossz kötéseik értelmében nem egyszer kevés megelégedésére vették át a szerződés szerinti tejszint és vajat. De mielőtt bármi bírálatba is bocsátkoznék, csak egy kérdést kívánok megkoczkáztatni, vajon ki jobb gazda, ki kevés fát ültet és sokat gondolzza, vagy ki évről-évre újabb és újabb ültetéseket eszközöl, anélkül, hogy azokat ápolná, tisztogatná, tisztogatná nemcsak a hernyófészkektől, hanem azon visszaélésektől is, amelyek a fejlődésben, virágzásában akadályozhatják és hátráltatják. Amily örvendetes tény a tejszövetkezeti kimutatások és statisztikák állandó emelkedése, nem kevésbé elszomorító az egyre pusztuló, sorvadó és felbomló szövetkezetek száma és nagy sora.

Mielőtt tehát az el- és magára hagyatottság állapotából származó káros állapotok felderítésével és szanálásának módjával foglalkoznánk, lássuk a 3 szövetség: a Magyaróvári szarvasmarha-tenyésztési egyesület, a Baranyavármegyei tejszövetkezetek szövetsége működését, melyekhez harmadiknak a most saját szűkebb hazámban létesített Bácsbodrogvármegyei szövetség, illetőleg egyesületünk állapotairól és működéséről is meg fogok emlékezni pár közbevetett szóval.

A magyaróvári szarvasmarhatenyésztési egyesületet, mint közismert dolog Ujhelyi Imre, gazd. akad. tanár alakította, s amint az alapszabályaiban kitűzött céljaiból is kitűnik, első sorban a szarvasmarhatenyésztés megjavítása és intenzívebbé tétele volt a célja, a tejértékesítés előmozdítása és jobb közvetítése útján. Jól jegyezzük meg ezen eszközöket, a melyeket e célra megjelölt, mert kizárólag ezen eszközök segítségével leszünk képesek tejszövetkezeteink organizálása esetén is eredményeket elérhetni.

E célból pedig a kezdet kezdete a néppel való hosszabb személyes érintkezés, mert megbeszélések útján férkőzhetünk csak hozzájuk, hogy törekvéseinket megvalósíthassuk.

S hogy a tejgazdaság fejlődésével mily szoros összefüggésben van a szarvasmarha tenyésztés intenzivitásának emelése, csak pár statisztikai adat szolgáljon világításul. Mig az 1900-ban működő 2 tejszövetkezetnél egy tehén után 930 liter tej értékesített, és az így származó tejhaszon volt a lefölözött tej értékét nem számítva 52 korona, addig az 1905-ben működő 21 tejszövetkezetnél már 1100 literen felül szállítanak be tejet s így a szállítás több mint 170 literrel emelkedett darabonként és ugyancsak az egy tehén után származó tejjövedelem már nem 52 kor., hanem több mint 122 korona, — amiből kitűnik, hogy 5 év alatt 70 koronával szaporodott az évenkénti tehenenkénti tejjövedelem, s ha ezt csak a 3700 mosonmegyei tejszövetkezeti tehenre átszámítjuk 259.000 korona különbözettel állunk szemben.

Jól jegyezzük meg ezen adatokat, mert ebből is láthatjuk, hogy a szarvasmarhatenyésztés okszerű fejlesztése és emelése egyik főrugója tejszövetkezeteink jövedelmezőbbé tételének, tehát szervezkedésünk céljának egyik alapfeltétele.

Állanak pedig ezen adatok annál inkább fényesebben mert igaz, hogy tejszövetkezeteink száma 1897 évi 34 tejszövetkezetről 1906-ig 622-re emelkedett, azonban a tejhaszon az egyes tehén után alig mutat emelkedést, 800—900 liter közötti váltakozó stagnálás, különbség alig mutatkozik. Tejszövetkezeteink és tejgazdaságaink szervezésének és fejlődésének egyik alapfeltétele a jövedelmezőség emelése, a mely az okszerű tenyésztés és kiválasztás és így a tejhozamok emelése által érhető el.

A midőn ezen igazság konstataálásáig eljutottam, egy közbeszurást teszek, ép a legszebben sikerült és bemutatott tenyészkiállítás alkalmából, a midőn a tudunai országrész bemutatja a marhatenyésztés terén elért sikereit s megdöntik azon tévhitet, mintha nem lennének képesek elsőrendű tenyészállatok és jól tejelő egyedek kitenyésztésére. — Sok külföldre vándorolt pénz maradhatna ide benn a szarvasmarhatenyésztés és tejgazdaság intenzívebbé tétele érdekében megnyilvánuló nemzeti önrzet és öntudat alapján; nemzetgazdaságunk történetében egy oly határvonalat húzhatnánk, mint a mely büszkén hivatkoznak a németek a 70—71-iki háborúra, a mely után a felébredt nemzeti öntudat a külföld utáni sóvárgásnak a szarvasmarhatenyésztés terén is gátat vetett.

Tejgazdaságaink jövője legyen ezen öntudat és fogadalom, akkor a szebb jövő a mienk és nem kell a német W. Manssellel együtt mondanunk, mit ő a németről mondott: »hogy büszkéek vagyunk a külföldről importált állatjainkra és nem látjuk be, hogy szép pénzünkkel a külföldnek tenyésztői szakértelmét fizetjük meg, és nem érezzük, hogy magunkról és saját képességeinkről szegénységi bizonyítványt állítunk ki«.

Hogy a magyaróvári szarvasmarhatenyésztési egyesület a tej értéke-

sítési árát oly kedvezően 11·5—12·4 fillérre emelhette, üzemi és üzleti okokon kívül, kizárólag az okszerű szarvasmarhatenyésztési eljárásnak köszönhető; a mihez jellemző adatul csak azt kívánom feltüntetni, hogy pl. az 1905-ben köztenyésztési czélokra közvetített bikák anyjának fejési átlaga 3089 l. volt.

És hogy az ellentét még élesebb legyen, egy pillanatra elviszem tisztelt hallgatóimat az Alföldre, akár Bácskába is, hol még a magyar és vörös tehén csorda, magyar és tarka bika közösen, együtt jár a legelőre; — hol szintén tejszövetkezetek és tejszarnokok vannak, s egy tehén után akár hány helyütt 4—500 liternél aligha szállítanak több tejet a szövetkezet és tejszarnokba: — és még ha az ember kérdi, a kevés bevételről panaszkodnak.

Jól tudom van a panaszra más ok is; — amelyre kitérni fogok, — de hogy ez a leglényegesebb; azt elvitatni nem lehet. — A hol tehát tejszövetkezeteink helyzetén segíteni akarunk, bürokratikus érzelmeinkből levetkőzve lássuk a pusztá valót, a melynek orvoslása és gyógyítása: lassú, fárasztó nehéz munka, de kezdeni kell elülről, hogy magunkat csak a siker reményének látszatával is kecsegtethessük.

Am lássuk a többi szövetségek működését. Ha a Baranyavármegyei Tejszövetkezetek Szövetsége működését, Somsich igazgató részletes jelentéséből figyelmesen elolvassuk, látjuk, hogy ők is nagy súlyt helyeztek úgy a tejelő versenyekre, mint a szarvasmarhatenyésztés egyéb fontos körülményeire is, így legfőkép a takarmánytermelésre. Ismét csak az éles ellentét kedvéért említem, hogy bemutassam a tejelő jószágot, száraz kukoricaszáron tengődő hazájában és kérдем, várhatunk e oly fejési átlagokat, mint a hol úgy a legjobb mesterséges és természetes szénaféleségekről, valamint a gyökönvények termeléséről, a tejelő állat okszerű táplálásáról gondoskodva van.

Ezek elemi dolgok, de mielőtt fényes szervezeteket és még fényesebb légvárakat építenénk, tejgazdaságunk és tejszövetkezeteink mizeriáin való segítséssel kell kezdenünk szervezetünk kiépítését.

Amidőn immár tejszövetkezeteink szynylódésének első legfőbb okára rámutattam, térjünk át a második legfőbb bajra, az értékesítésnél felmerülő általános nagy hibákra.

Tejszövetkezeteinket megalakítottuk, állami támogatással berendeztük, de azontul lehetetlenné válik még a földművelésügyi kormány megszabott istápolása is.

Ami fizikai lehetetlenség, az lehetetlenség. 622 és még több, az országban szanaszét szórt tejszövetkezetnek ellenőrzése alig egy-két szakférfi által, kész képtelenség. Az állami vajmesteri intézmény amily üdvös, hivatása más; javítani a separatorot, a tejszint megmenteni, a legtöbb esetben

ez az ő hivatásuk, mert hisz ép a központokhoz csatolt tejszövetkezetek, majd kivétel nélkül csak tejszint szállítanak.

Hogy pedig necsak saját meggyőződéseimre és tapasztalatomra hivatkozzam, idézem a zalavármegyei szövetség első munkásának, Sárközy kollegának véleményét, amelyre Hertelendy Ferencz Őméltósága előadásában hivatkozott.

A központ megalakítja a szövetkezetet és szerződik olcsó árszabály mellett és még hozzá tehetjük — furfanggal — évek hosszú sorára, ami által a szegény tejszövetkezet végleg ki van szolgáltatva.

És most már beáll egy másik anomália.

A szállító kigazda, mint előbb vázoltam, gyenge és rosszul takarmányozott tehene után származó kevés tejből olcsó ár mellett keveset pénz.

Segíteni akar és talán nem is a legnehezebb módon tejét vízzel szaporítja. És ez a manipuláció tejszövetkezeteink bukásának oka, az okszerűtlen tenyésztés, rossz értékesítés káros gyümölcse.

Mi következett ebből. Alternativa. A tejszövetkezet fizeti a literenkénti árat, a vajkihasználás a gyenge vizezett tejből csökken, a tejszövetkezet nem találja meg számadását, és bomlásnak indul.

S ha esetleg jó szigorú vizsgálat, vajmester és főszolgabíró, jön a büntetés, a gazda kilép a tejszövetkezetből és tejét viszi, ha van, tejcsarnokokba; és előkészíti a csarnokos lassú, de valószínű kimulását is.

Ez az egyik eset. A másik az, hogy a szigorú vizsgálatok után intézkedik a tejszövetkezet vagy a központ és bevezetik a zsirszázalék utáni fizetséget.

És ez a második eset ugyanoda, a bukásba vezet. A szállító tag nem nyugszik bele a sovány perczentbe, elmarad egyik a másik után s bezárul a szövetkezet. Így mulik ki — tisztelt szakosztály — szövetkezeteinknek nagy része.

Ezen kóros jelenségekkel szemben a magyaróvári szarvasmarhategyesítő egyesület, amidőn az értékesítési árakat 11'5, 11'6, 12, majd 12'4 fillérre emelte, a társulás és szövetkezés és lelkes buzgó vezetés legszebb eredményeit mutatja, ugyanakkor a baranyamegyei tejszövetkezetek szövetsége megmutatja, hogy Bécs távolsága dacára ő is tud szép eredményeket felmutatni, mert a vajnál 100 kilónkénti 31 korona áremelkedést ért el; amely körülmény a szövetségi 18 tejszövetkezet évi jövedelmét 8000 kor.-val emelte, szövetkezeteit ugyanakkor olyan vajátvevő czégekkel hozza összeköttetésbe, melyek az üzletek sima lebonyolítását méltányos eljárásukkal lehetővé tették.

De ime ép itt az utóbbi szervezkedésnél látjuk, hogy míg 118 tejszövetkezet van Baranyában, addig ebből a szép számból csak 22 tarto-

zott a szövetség kötelékébe, és ha tekintjük, hogy az alapszabályszerű járulék, a rendes tagsági díjak a szövetségnek csakis 355 kor. bevételt eredményeztek, nem lehet előttünk kétséges, hogy ezen csekély összeg a szövetség működését más segélyforrások nélkül illuzoriussá tenné. Amidőn a tejszövetkezetek így 150 üzletrész után 10 kor., 200 után 15, 250 után 20 kor. évi tagjárlékokat fizetnek a szövetség fentartásához, a nyújtott előnyökhöz képest elenyésző csekély összeggel járulnak hozzá. Ennél kedvezőbb a magyaróvári szarvasmarhatenyésztési egyesület helyzete, amidőn csekély 1 korona tagdíjat fizettet tagjaival, de már előnytelenebb helyzetük a Bácskában, ahol tejszövetkezeteink egyenkint 10 korona tagdíjat fizetnek csak pénztárunkba. S ha most a tejszövetkezeteinkbe évenként csak egyszer szállunk ki, ellenőrzésük végett, hogy ügyes-bajos dolgokban segítségükre legyünk, 10–20 kor. fizetünk rá tagjainkra, tejszövetkezeteink istápolása tehát tetemes diferenciát hozhat költségvetésünkbe.

Amidőn — ez legyen alapelvünk — hogy senki ingyen, ellenszolgáltatás nélkül előnyökben ne részesüljön, amidőn gazdatársadalmunkat így istápolnunk ethikai szempontokból sem lenne erkölcsös cselekedetnek mondható, hangsúlyoznom kell, hogy igenis erősen követelem, hogy a gazdatársadalom az élvezett előnyökkel szemben elenyésző csekély tagdíjjárulékaival úgy a közös munkát lehetővé tegye, aminthogy így érezzék is ezen csekély összegnek az egyesülésben rejlő áldásthozó, gyümölcsöző befektetését.

De valamint az államnak joga volt ipar és kereskedelmünk fejlesztésére milliókat fordítani, ugyanakkor talán kötelessége is az ipar és kereskedelmet tápláló anyát, a földművelést és ennek erőben tartó legfőbb támaszát, a tejjgazdaságot, a tejszövetkezetek működését, anyagilag támogatni és előbbre vinni.

Határozati javaslat:

I.

A falusi tejszövetkezetek és egyéb — a tej közös értékesítése céljából létesített — hasonló tejgazdasági intézmények, hazai tejgazdaságunk, a szövetkezés, valamint az egyes tejtermelők érdekének szolgálata és megvédése céljából az országban egyöntetűen szervezett vezetés, felügyelet és ellenőrzés alá veendők.

II.

Ezen vezetés, felügyelet és ellenőrzés az érdekelt gazdatársadalom és a földművelésügyi kormány egyetértő működésére bízandó.

III.

Ennélfogva a már fennálló tejszövetkezeti szövetségek mintájára, még pedig akár kapcsolatban valamely gazdasági egyesülettel, akár anélkül, de minden esetben önálló szervezettel, vidékenként ily szövetségek létesítendők.

IV.

A földmivelésügyi kormány befolyásának biztosítása, másrészt az ügyvitel lebonyolításának megkönnyítése céljából ezen szövetségek mellé nevezett kormány egy-egy kiküldött közeget osztana be és alája rendeli a szövetség területén működő állami vajmestereket.

V.

A tejgazdaságot szolgáló bármily irányu és természetű gazdatársadalmi vagy állami támogatásban csak ily szövetségek tagjai részesíthetők.

*

Elnök: Köszönöm Günther Ferencz urnak előadását és felkérem az előadói javaslatához hozzászólni akarókat, hogy a jelentkezés sorrendje szerint észrevételeiket megtenni szíveskedjenek.

Szilassy Zoltán: Tisztelt kongresszus! Magam részéről csak örömmnek adhatok kifejezést akkor, midőn az első országos tejgazdasági kongresszus a tejszövetkezetek kérdésével foglalkozik. Nem kell bizonyítanom önök előtt, hogy tejszövetkezet nélkül nincs meg a tejtermelésnek az a közvetítője, mely a tejtermékeket a világpiacra juttatni képes lenne.

Mi látjuk azt nagyon jól, hogy a szövetkezetek létesítéseért a földmivelésügyi minisztériumot a legnagyobb elismerés illeti meg. De ugyan ekkor nem feledhetem néhai Nagy Vincze állattenyésztési felügyelőt sem, ki az első tejszövetkezetet megalakította s elhelyezte azt az első követ, melyre, mint alapra a többi tejszövetkezetek is megalakítottak. Rövid idő alatt oly virágzásnak indultak e szövetkezetek, hogy ehhez hasonlót sem a hitelszövetkezetek, sem pedig a fogyasztási szövetkezetek nem mutathatnak fel. A tejszövetkezeteknek további felkarolását már ezért is sürgetni kell. Másrészt, mint az előadó is megjegyzi, nemcsak a tejtermelésre, hanem az állattenyésztésre is jótékony hatással vannak a tejszövetkezetek, mert a kisgazda, hogy fokozza tejtermelését, állattjait jobb takarmánnyal tartja és azokra jobban is felügyel. Tehát nem pusztán a tejtermelés, de az állattenyésztés is nyer a tejszövetkezetek felkarolása által.

De amikor méltányoljuk ezeket, nem szabad szemet hunyni a hibák előtt sem, melyek a tejszövetkezeteket tönkre teszik. Ezek között legnagyobb a tejhamisítás, a hiányos ellenőrzés és a rossz értékesítési mód. Ezek miatt, mint az előadó is megjegyzi, sok tejszövetkezet megszűnt. Legtöbb tejszövetkezetben egy-két emberre van bízva a tejszövetkezet

ügyeinek szerény hajócskája, hol az eladó a tejtermékek jövedelmét a gazdáknak szolgáltatja. — A földmívelésügyi kormány a szövetkezetek megalakításának engedélyezése és esetleg vajmesterek kiküldésénél tovább aligha mehet, mert a szövetkezetek vezetése nem állami feladat. Én azt hiszem, az állam eleget tett a tejszövetkezetek megalakításával, de nem volt elég odaadó gazda, kik a szövetkezet felvirágoztatása érdekében az állam által megkezdett és kijelölt nyomokon tovább haladjon.

A határozati javaslatot, intencióját helyeslem és elveit elfogadom, de azt tartom, hogy túl megy a szándéka a helyes elv határán, melyeket mindenkor szem előtt kell tartani és tekinteni kell azokat a legsúlyosabb viszonyok között fennálló tejszövetkezeteket is, melyek a határozati javaslat 4-ik pontja tár elem; tudniillik az állami felügyelők kiküldetését nem fogadom el. Ha a tejszövetkezetek azt akarják, hogy boldoguljanak, akkor előbb saját maguknak kell segíteni, mert legyen az állami segítség bármekkora a tejszövetkezetben, ha nincsen elég szakképzett vezető és munkás férfi, kik a helyi viszonyokkal tisztában vannak, úgy az állami kiküldöttek munkája megboszulja magát, mert nem tud megfelelni a kívánalmaknak. Másik hiányt is látok a javaslatban. Én azt tartom, hogy a fővárosi központ létesítése előtt vidékenként is kellene központokat létesíteni, melyek egy, a fővárosban fölállítandó központ felügyeletének körébe esnének és itt lenne a minisztérium által kiküldött felügyelő alkalmazva. A 4-ik pontot ilyenféleképpen óhajtom módosítani és e módosításmat a kongresszus elé terjesztem, kérvén annak elfogadását.

Az ötödik (5) pontban kifogásolom a társadalmi támogatás módjának megszorítását, mert ez úgy sem vezetne célhoz, miután a társadalmi támogatás megtagadása lehetetlen kívánság. Ámde óhajtom, hogy küldjön ki a kongresszus egy bizottságot, mely az G. E. O. Sz. kiküldöttjeivel és a földmívelésügyi miniszter képviselőivel együttesen dolgozzon ki egy tervezetet a benyújtott határozatok megvalósítására, miután nagyon sokszor tapasztaltam, hogy a kongresszusokon hozott határozati javaslatoknak nincs semmi eredményük, mivel azok végrehajtásáról elfelejtettek gondoskodni.

Sárközy Viktor: A tejszövetkezetek fejlődését gátló körülmények közül előadó urnak tán legjobban kellett volna kiemelnie az állami segítőkész hiányát. A tejszövetkezeteket az állam megalakuláskor gyámolítja, de azután magukra hagyatnak, küzködnek és csupán a minden oldalról jövő élesztgetések hatására vergődnek tovább úgy, ahogy. — Szükségesnek tartom egy központ létesítését, melyhez a vidéki szövetkezetek csatlakozhatnának, s kimondanám, hogy csakis, ha ezt megtették, részesülhetnek államsegélyben. Kisebb tejszövetkezetek vidékenként összeállva csatlakozhatnak a központhoz. Ezáltal lehetővé válnék, hogy a munkával amúgy

is tulterhelt gazda megszabadulna a munkateher egy részétől, miután a vezetőket a központ küldené ki. Az előadó javaslatát különben magamévá teszem.

Meskó Pál: A magyar ember szereti az önkormányzati jogokat hangoztatni s szeret tiltakozni mindenféle állami beavatkozás ellen, de akármit csinál gazdasági téren s akármit csinálnak az önkormányzatukat félteékenyen védelmező gazdatársadalmi testületek, a vége a nótának mindig az: hogy mit is fog hát az állam adni ehhez, vagy ahhoz a vállalkozáshoz. Ugyanigy van akkor is, ha tejszövetkezeteket, vagy tejszövetkezeti központokat létesítünk, mert akkor is félünk az állami beavatkozástól, de azért az államsegélyt azonnal kérelmezzük. Hát tisztelt Kongresszus, természetesen sokkal jobb lenne, ha meg tudnánk mindent csinálni a magunk emberségéből, de sajnos a magyar gazdatársadalom nem igen dicsekedhetik azzal, hogy önként, a maga erejéből valami nagy dolgot volna képes keresztülvinni. Ha tisztán a társadalomra bizzuk a tejszövetkezetek létesítését, akkor bizony azok száma szaporodni nem fog, mert szép számmal vannak ugyan tejszövetkezeteink, de ezek legnagyobb részét az állam közreműködésének köszönhetjük, mert túlnyomó részüket állami szakközegek létesítették s a társadalom a maga erejéből igazán nagyon kevés járult hozzá a szépen fejlődő mozgalomhoz. Én a magam részéről örömmel fogadom az állam támogatását s nem tiltakozom az ellen, hogy földmivelésügyi kormány helyes intenciók által vezéreltetve, szakembereit a gazdatársadalom segítségére bocsátva, előmozdítja a tejszövetkezetek létesítését. Sőt kívánnám, hogy a földmivelésügyi miniszteriumban még többen legyenek azok a kiváló, derék szakemberek, akik igazán nagy odaadással és lelkiismeretes buzgalommal dolgoznak, fáradoznak a tejszövetkezetek szervezése érdekében s csak elismerés illeti a földmivelésügyi miniszteriumot, hogy ki tudja választani a rátermett embereket s hogy az állattenyésztési felügyelőséget olyan kiváló egyénekből szervezte, akiknek köszönhető, hogy Magyarországon már a tejszövetkezetek száma jelentékeny s ezen alkalmat nem is szabad elmulasztanunk, hogy lerójuk elismerésünket és tiszteletünket a földmivelésügyi miniszterium kebelében működő állattenyésztési és tejgazdasági főfelügyelőséggel szemben, mert ennek munkássága nélkül a tejgazdaság és állattenyésztés terén nem volnánk azon a magaslaton, ahol ma már hála Istennek, állunk.

Miután azonban én, daczára annak, hogy szép számmal vannak tejszövetkezeink, még sem vagyok megelégedve az elért eredményekkel, mert kíváncsnak tartanám, hogy a tejszövetkezetek száma legalább tizszer akkora legyen, ennél fogva szükségesnek tartom, hogy a kongresszus felkérje a Gazdasági Egyesületek Országos Szövetségét, s a Magyar Gazdák Szövetségét, nemkülönben a földmivelésügyi miniszteriumot is, vala-

mint az összes gazdasági egyesületeket arra, hogy a tejszövetkezetek szervezése érdekében a lehető legnagyobb eréllyel és buzgalommal járjanak el.

Marton Andor: Akkor, midőn arról van szó, hogy a tejszövetkezeteket tömöríteni kell, némi idegenkedéssel találkozom, pedig én azt hiszem, hogy enélkül a tejszövetkezetek fellendülése nem várható. Nem osztom Szilassy Zoltán nézetét, s a határozati javaslatba azt ajánlom bevenni, hogy *nemcsak* azok kapjanak államsegélyt, kik a központnál be vannak jelentve, hanem e helyett az eredeti javaslatba azt kellene bevenni, hogy az a tejszövetkezet, melyik nem kér államsegélyt, az ne is kapjon.

Morvay Ferencz református lelkész, a nagyvátyi tejszövetkezet elnöke: A tejszövetkezetek létrejövetelét kétségtelenül nagyban előmozdította a kormánynak az az intézkedése, hogy vajmestereket küldött ki a közönség buzdítására. De ezzel feladatát csak félig teljesítette. A szövetkezetet nem elég csak megalapítani, hanem fel is kell virágoztatni. Ez csak szakértő tanácsadó kellő utmutatása, bevezetése s koronként való ellenőrzése mellett érhető el. Kis helységekből, a kellő intelligens elem hiánya folytán, csakis a gyakran megjelenő vajmester lehet az éltető lélek. Egyébként, bármilyen lelkesedéssel indult is meg, egyes kérdésekben hamar fennakad s mint szomorú példák mutatják, a szövetkezet feloszlik, vagy az üzletet bérbe adja, s a szövetkezet elé tűzött cél mindkét esetben semmivé lesz. De ha az üzletmenet tudnivalóit kellőleg elsajátították, akkor már nem kell féltünk a szövetkezeteket. Azért, ha az állam nem küld ki elegendő számmal vajmestereket, világos, hogy az önmaga elé tűzött célt: a szövetkezetek felvirágzását hátráltatja. Ebben keresem én az állam támogatását, s éppen nem akarom az ügy államosítását, sőt a szövetkezetek részére teljes autonómiát kívánok, mely a felvirágzásnak legbiztosabb előfeltétele.

Igenis szükséges a szövetkezetek érdekközössége, szövetsége; de ezt, mint Baranyavármegyében oly szépen megvalósítva látjuk, elérhetjük országos központosítás nélkül is, sőt így sokkal jobban érhetjük el.

S ha az állam az egyes szövetségek rendelkezése alá megfelelő számú vajmestereket bocsát, az állami befolyás a legmegfelelőbb alakban s a legcélszerűbb módon érvényesül.

Csak így érhető el, hogy a vajmesterek a szövetség területén levő szövetkezeteket gyakrabban látogathassák s szakszerű tanácsaikkal, utmutatásaikkal támogassák. A szövetkezetek területén élve, a vidék körülményeit ismerve, ahhoz alkalmazhatják tanácsaikat, amit a központ küldöttjei alig tehetnének.

Egyáltalán nem tartanám helyesnek, ha a különböző vidékek szövetkezeteinek támogatása terén minden egy kaptafára húzva történnék.

Az állami támogatásnak ily módja aztán nem bolygatná meg a szövetségeket autonómiáját — mely a szövetséget fogalmától elválaszthatlan —, sőt hasznos tanácsaival folyvást erősítené.

A tejszövetségek fellendülését tehát abban látom, ha az állami támogatás különösen ezen a téren történik.

Az autonómia keretében tömörülhetnek a szövetségek kisebb-nagyobb körben Szövetséggé s ezek ismét megalkothatják az Országos Szövetséget; mert a szövetségben rejlik az erő s az erő a felvirágzás biztosítója.

De az erőnek nem csak a főben, hanem az alkotó tagokban is meg kell lennie. Csak erős községi szervezetekből alakulhatnak a nemzetgazdaság hatalmas tényezőivé leendő Szövetségek. Azon kell lennünk, hogy minél több erős tejszövetség alakuljon, fejlődjék, virágozzon, s ennek feltételét az állam jóakaratu támogatása mellett, az önkormányzati tevékenység által felkeltett közérdeklődésben fogjuk megtalálni.

Gaál Gaszton: Amikor tegnap a kereskedelmi törvény hatásköréből akartuk kivonni a tejszövetségeket, azt ma nem üthetjük agyon azért, hogy egy költséges központi kezelés hatásköre alá kényszerítjük. Az országos központ létesítését igen költségesnek, s a magam részéről szükségtelennek tartom. Az országos központba nem tartozó, önálló szervezetektől a társadalmi támogatás megvonását nem tartom helyesnek, sőt miután azok állami segély nélkül is megélnek, gazdasági emelésüket csak óhajítani tudom.

Zappe Ferencz: Én tegnap a második szakcsoport ülésén határozati javaslatot nyújtottam be, melyek az első szakcsoport negyedik tárgyához utasítottak, és a melyet ezennel felolvasok: »A tejgazdasági kongresszus a vajnak vajtermelési központokban való gyártását — az ott előállítható egyöntetű, prima és exportálható vaj miatt — viszonyainknak megfelelőnek tartja ugyan, miután azonban az eddigi tapasztalatok bizonyítják, hogy az ily minőségű vajért elért jobb értékesítésből a termelőnek előnye nincs, amennyiben a központok nagyobb részt vállalkozók kezében vannak, szükséges, hogy az egyes vidékek szövetségi szövetségbe lépjenek s a központok saját üzembe vészenek. Az ezen célból létrejött szövetségeket pedig az állam erkölcsileg és anyagilag támogassa.« Miután az előadó és Szilasy javaslata ugyanazt célozza, javaslatomat visszavonom és csatlakozom az előadó indítványához.

Henczer István: Nem helyeselhetem, hogy csak azon tejszövetségek kapjanak államsegélyt, amelyek valamely központhoz, vagy szövetséghez tartoznak. Magyarországon igen sok nagy gyár és magánvállalat kap államsegélyt azon a czímen, hogy az országos ipar fejlesztésének tesznek szolgálatot, tehát csak a tejgazdasági iparnál legyen az államsegély engedélyezése

feltételhez kötve. Hiszen azon szövetkezetek, melyek a központhoz nem csatlakoznak, épügy a kisgazdák anyagi érdekeit szolgálják, mint a központhoz tartozók, miért legyenek tehát az állami támogatásból kizárva?

Elnök: A hozzászólásokat, melyek a tárgy egy két homályos részét megvilágítani, az előadói javaslatokat kiegészíteni alkalmasak voltak, igen köszönöm s kérem Günther Ferencz urat, hogy a hozzászólásokra észrevételeit megtenni sziveskedjék.

Günther Ferencz: Az országos központtal szemben a vármegyei szervezetek hive vagyok, s azért kérem az igen tisztelt szakcsoportot, hogy javaslataim értelmében méltóztassék határozatait meghozni.

Elnök: Mélyen tisztelt Uraim! Miután több indítvány ugyanabban a mederben folyik, méltóztassanak megengedni, hogy az eredeti javaslatot a betérjesztett indítványokkal megfelelően kiegészítve s véleményem szerint helyesen csoportosítva, úgy terjeszthessem a szakcsoport elé határozathozatal céljából, hogy a szakcsoport az egész javaslatot teljes egészében maga előtt látván, afölött helyes véleményt alkothasson, s annak alapján határozhasson. Kiemelendőnek vélem Meskó Pál ur indítványát, melyet ennél fogva az előadó által benyújtott határozati javaslatok elé óhajtánék iktatni, mint a szakcsoport határozatainak első pontját. Emiatt az előadó ur javaslatai egy számmal hátrább kerülnek.

Meskó Pál ur indítványa a következőképen hangzik:

»Miután a tejszövetkezetek mezőgazdaságunknak leghatékonyabb fejlesztői és a falusi földmivelők gyarapodásának legbiztosabb eszközei, kimondja a kongresszus, hogy a tejszövetkezetek szaporítását szükségesnek tartja és felkéri O. M. G. E. t, s a G. E. O. Sz. révén az összes gazdasági egyesületeket, valamint a M. G. Sz.-ét a tejszövetkezeti mozgalomnak erélyes felkarolására és arra, hogy ezen fontos munkásság eredményesebbé tétele céljából a nagyméltóságu földmivelésügyi miniszter hathatós támogatását is kérelmezzék.«

Méltóztatnak elfogadni?

A szakcsoport a Meskó-féle indítványt a kongresszusi határozat 1. pontja gyanánt elfogadja.

Elnök: Az előadói a javaslat I., II. és III. pontjához módosítás nem terjesztetett be, minélfogva azoknak változatlanul való elfogadását vagyok bátor javasolni.

Elnök indítványa értelmében az előadói javaslat I., II. és III. pontját a kongresszusi határozat 2—3. és 4. pontja gyanánt változatlanul elfogadja a szakcsoport.

Elnök: Az előadói javaslat IV. pontjához Szilassy Zoltán országgyűlési képviselő ur a következő kibővítést ajánlja:

«A vidéki tejszövetkezeti szövetségek egy külön központot alakítsanak, melylyel szervi összeköttetésben legyenek; ez gyakorolja a főfelügyeletet, irányítást, ez a központ szervezze az egységes vajértékesítést és kivált az exportot. Ebben a központban a kormány képviselte biztosítandó.»

Méltóztatnak elfogadni?

Elnök: Megállapítom, hogy a szakcsoport Szilassy Zoltán ur indítványát nem fogadja el, minélfogva az előadói javaslat IV. pontjának a kongresszusi határozat 5 pontja gyanánt változatlan szöveggel való elfogadását kijelentem.

Elnök: Az előadói javaslat V. pontjában Szilassy Zoltán orsz. képviselő ur véleménye alapján kihagyandónak javaslom a következő szöveget: «A tejgazdaságot szolgáló bármily irányú és természetű gazdatársadalmi vagy», minélfogva az egyszerűen csak így hangzanék:

«Állami támogatásban csak ily szövetségek tagjai részesíthetők.»

Szakcsoport az elnök által javasolt szövegezésben fogadja el az előadói javaslat V. pontját a kongresszusi határozat 6. pontja gyanánt.

Elnök: Az előadói javaslat után lenne legcélszerűbben felvehető Szilassy Zoltán urnak következő indítványa:

«Küldjön ki a kongresszus egy bizottságot, mely G. E. O. Sz. kiküldöttjeivel és a földmívelésügyi miniszter képviselőivel együttesen dolgozzon ki tervezetet a határozatok megvalósítására.

A szakcsoport Szilassy Zoltánnak javaslatát a kongresszusi határozat 7. pontja gyanánt elfogadja.

Elnök: Ennélfogva a IV. tárgyra vonatkozó kongresszusi határozatnak teljes szövege a következő lesz:

*I. Miután a tejszövetkezetek mezőgazdaságunknak leg-
hatékonyabb fejlesztői s a falusi földmívelők gyarapodásának
legbiztosabb eszközei, kimondja a kongresszus, hogy a tej-
szövetkezetek szaporítását szükségesnek tartja s fölkéri az
O. M. G. E.-et, s Gazdasági Egyesületek Országos Szövetsége
révén az összes gazdasági egyesületeket, valamint a Magyar
Gazda Szövetséget a tejszövetkezeti mozgalomnak erélyes föl-
karolására és arra, hogy ezen fontos munkásság eredményesebbé
tétele céljából a nagyméltósági földmívelésügyi miniszter
hathatós támogatását is kérelmezzék.*

*II. A falusi tejszövetkezetek és egyéb — a tej közös
értékesítése céljából létesített — hasonló tejgazdasági intéz-
mények, hazai tejgazdaságunk, a szövetkezés, valamint az
egyes tejtermelők érdekének szolgálata és megvédése céljából
az országban egyöntetűen szervezett vezetés, felügyelet és ellenör-
zés alá veendők.*

III. Ezen vezetés, felügyelet és ellenőrzés az érdekelt gazdatársadalom és a földművelésügyi kormány egyetértő működésre bízandó.

IV. Ennélfogva a már fennálló tejszövetkezeti szövetségek mintájára, még pedig akár kapcsolatban valamely gazdasági egyesülettel, akár anélkül, de minden esetben önálló szervezettel, vidékenként ily szövetségek létesítendők.

V. A földművelésügyi kormány befolyásának biztosítása, másrészt az ügyvitel lebonyolításának megkönnyítése czéljából ezen szövetségek mellé nevezett kormány egy-egy kiküldöttet osztana be és alája rendeli a szövetség területén működő állami vajmestereket.

VI. Állami támogatásban csak ily szövetségek tagjai részesíthetők.

VII. Küldjön ki a kongresszus egy bizottságot, mely a G. E. O. Sz. kiküldöttjeivel és a földművelésügyi miniszter képviselőivel együttesen dolgozzon ki tervet a határozatok megvalósítására.

Elnök: Az első országos tejjgazdasági kongresszus első szakcsoportjának küldetése ezzel befejeződött. — Hálás köszönetemet fejezem ki a szakcsoport nevében az előadó uraknak, hogy az ügyrend szerint tárgyalás alá vett kérdéseket alapos tanulmányaik alapján megszerkesztett előadásaikkal bevezetni szivesek voltak, valamint a felszólaló uraknak, kik tartalmas felszólalásaikkal a kérdések tisztázásához nagy mértékben hozzájárultak. — A kongresszusi tag urakat pedig arra kérem, hogy a tárgyalások folyamán felszínre került eszméket jól emlékezetükbe vésve, a gyakorlati élet tágas mezején a közjó érdekében gyümölcsöztetni kegyeskedjenek.

Az első szakcsoport ülését ezennel berekesztem.

Meskó Pál: Bátor vagyok tisztelettel indítványozni, hogy a szakcsoport fejezze ki hálás köszönetét Hertelendy Ferencz és Benyovszky Moricz gróf urak Ömértóságaiuknak azért az önfeláldozó munkájukért, melyet a szakcsoport tanácskozásainak tapintatos vezetésével kifejtteni szivesek voltak.

Meskó Pál indítványát a szakcsoport nagy lelkesedéssel teszi magáévá.

A második szakcsoport ülése.

1907. évi szeptember hó 1-én, Pécs szab. kir. város székházának tanácsülés-termében.

Gróf Apponyi Géza elnök a következő beszéddel nyitja meg a II. szakcsoport ülését:

Igen tisztelt szakcsoport! Mindenekelőtt fogadja a t. szakcsoport úgy a magam, mint Ország Lajos elnöktársam nevében hálás köszönetemet azon megtisztelő bizalomért, melyben bennünket részesíteni kegyesek voltak, amidőn a II. szakcsoport üléseinek vezetését reánk ruházni méltóztattak. Ezen megtisztelő bizalomban látom megnyilatkozását azon szívélyes jó viszonynak, mely a két szomszédos vármegye — Baranya és Tolna — között fenáll, de egyuttal azon érdekkapcsolatot is, mely e két vármegyét a tejgazdaság révén összeköti.

Szívélyesen üdvözölve a t. szakcsoportot, az ülést megnyitottnak nyilvánítom s felkérem Ujhelyi Imre urat, hogy a II. szakcsoport első tárgyát előadásával bevezetni sziveskedjék. Egyben felkérem azon urakat, akik a tárghyhoz hozzászólni kívánnak, hogy a sorrend betarthatása végett a titkár uraknál jelentkezni sziveskedjenek.

I. Tárgy: „A tej feldolgozás módjának befolyása a tejgazdaság jövedelmezőségére.”

Előadó: Ujhelyi Imre gazd. akad. tanár.

Habár a tejgazdaságot, — különösen egyes államokban, ősidők óta űzik, nagyobb jelentőségüvé az csakis az újabb időkben vált. Már a *Schwartz*-féle tejfölözési eljárás, még inkább pedig a fölözőgépek feltalálása (1876.) és tökéletesítése (1879.) adta meg a lökést arra, hogy különösen egyes államok igen nagy mértékben kihasználják a tejgazdaság jövedelmezőségét s az egész gazdasági üzemre befolyást gyakoroló hatását. Ezen a téren a legelső helyen áll a kicsiny Dánia, a melyben a tejgazdaság nagyobb jelentőségre az utóbbi néhány évtized alatt jutott és kivivta magának az elsőséget az összes európai államok között. Lássunk csak reá vonatkozólag

néhány statisztikai adatot. A Hildesheimer Molkereizeitung f. évi 3-ik számában találjuk az alábbi adatokat. Az állati termékek kiviteli többletének értéke volt Dániában:

	Élőállatból	Állati termékekből	Összesen
1880. . . .	57·6 millió márka	23·9 millió márka	81·5 millió márka
1885. . . .	37·8 » »	36·2 » »	74·0 » »
1905. . . .	46·8 » »	278·1 » »	324·9 » »

Ezekhez a számokhoz még azt jegyezzük meg, hogy az 1905/6 kiviteli évben kapott Dánia vajkiviteléért 161 millió dán koronát, mely összeg a mi pénzünk szerint 214 millió koronának felel meg. A dánok az állati termékek kivitelének tehát legnagyobb, túlnyomó részét, a vajból kapják s a többi állati termékek a vaj mellett, valamint az élőállatkivitel is kisebb jelentőségű, habár az állati termékek között nem csekély szerepe van a sertéshúskivitelnek, a mely létalapját ugyancsak a tejgazdaságban bírja. Megjegyezzük pedig, hogy a dánok tehénlétszáma ugy áll a mienkhez, mint 1 : 2·4-hez. Mekkora jelentősége van a tejgazdaságnak Németországban, kitérünk a »D. L. G.« 1900. évi összeállításából, a melyet a párisi nemzetközi kiállítás alkalmával készítettek s a mely szerint Németország összes gazdasági bevételeiből csak tejgazdasági termékekből van 21·09%, (gabonából 22·6%), sertéshusból 16%, marhahusból 11·2%, baromfitermékekből 6·5%, összesen tehát 49·10% a tejgazdaság és a vele kapcsolatos állattenyésztési ágakból. (Sertés, baromfi Németországban általánosan tejgazdasági mellékterményekkel tartatik.)

Csak ennek a két államnak számadatait emeltük ki bizonyoságául, hogy egyrészt mily fontos tényezővé emelkedett a tejgazdaság már is néhány államban, másrészt azonban annak is, hogy a tejgazdaság igen rohamos fejlődését csakis az utóbbi éveknek köszönheti.

Hogy állunk Magyarországon? »A tejjel-mézszel folyó országon« sok minden végig folyt ugyan idők hosszú során át, de hogy valami nagy tejbőség lett volna itt, nincs róla tudomásunk. Csak a fenn maradt, említett szolás-mondásból lehet következtetni, hogy valamikor réges-régen, a legelő gazdálkodások idejében nem szenvedtek tejben hiányt őseink. Az idők nagyot változtak, a jólét megjelölésére használt kifejezés nem állja ma már meg helyét tejgazdaságunk jellemzésére, az igaz, hogy egyéb tekintetben sem.

A tejgazdaság nálunk is csak utolsó évtizedekben kezd némileg fejlődni, de igen messze áll attól, hogy az öt megillető helyet elfoglalhatná. A honfoglalók által behozott szürke marha tejtermelésre alkalmatlan volta miatt állatállományunknak jelentékeny átalakuláson kellett átmennie, hogy a tejgazdaság csak némileg is gyökeret verhessen. Előbb az uradalnak kezdik meg a nyugati marhák importját s egyes nagyobb uradalmak a

gyorsabban fejlődő nyugoti fajták felé fordítják figyelmüket. Majd ezek kezdik meg a nagyobb városok közelében a tejértékesítésnek egyik módját, a friss tej szállítását. A népies tenyésztés 1895-ben lép a tejértékesítők sorába jelentősebb mértékben, amidőn Máriakémenden Baranyavármegyében megalakul az első népies tejszövetkezet. Gyorsan, ha nem is elég gyorsan, alakulnak a többi tejszövetkezek is, hogy ez időszerint mint egy 6½ száz tejszövetkezetünk van, amely terményével ma már a külföldi piacokat keresi fel, megteremtven ez által a tejgazdasági termények jelentősebb, bár még nem elég jelentékeny exportját. Amíg az uradalmak majdnem kizárólag a friss tej értékesítését karolják fel, addig a népies tenyésztés főleg a vajkészítésre szorítkozik.

Az értékesítésnek harmadik módja a sajttértékesítés, bár talán legrégibb keletű, de legkevésbé elterjedt. A sajtkészítést bizonyára századok óta űzik nálunk is, de főleg csak juhászaink és juhturóból nem jelentéktelen mennyiségű, mintegy 3 milliót tevő exportunk van. Sajtkészítéssel inkább az utóbbi évtizedekben néhány uradalmi tehenészetünk is kísérletet tesz. Különösen eredménynyel működik e téren a sárvári hercegi uradalom, amelynek romadourjai széles e hazában ismeretesek. Az *Andrássy*-féle parnói uradalom, *Frigyes* főherceg bellyei, részben óvári uradalma, a véglesi uradalom, de akadnak egyes betelepült vállalkozók is, kik a tejet többnyire uradalmaktól össze vásárolva sajttá dolgozzák fel.

A tejértékesítésnek negyedik módja, besűrített tej, illetve portejgyártás nálunk mindezideig meghonosodni nem tudott, aminek legfőbb oka véleményem szerint az, hogy aránylag kis körzetben nagyobb mennyiségű tejet Magyarországon ma még kapni nem lehet, már pedig az értékesítés ezen módjához ez volna az elengedhetetlen kellék. Nem említve a kefir, tejszuszítási módokat, amelyek elvégre is ma még egészen alárendelt szereppel bírnak, maradna tejértékesítésül a friss tej-, a vaj- és a sajttértékesítés, ezek fontosságukat illetőleg is megtartják az itteni sorrendet. Legalább nálunk ma még igen, a legtöbb tej ugyanis még mindig friss tej alakjában értékesül. A friss tej értékesítése a legkényelmesebb s rendszerint a legjövődmezőbb ága is a tejértékesítésnek. Baj csak az, hogy meglehetősen szűk korlátok között, éppen csak a nagyobb városok körül verhet gyökeret. Ám bizonyos az, hogy a tejgazdasági ismeretek mai állása szerint sokkal nagyobb körzetből lenne szállítható a tej, miként azt nálunk általában hiszik. Bizonyos azonban az is, hogy szükséges, miszerint az újabb tejgazdasági ismeretek jobban elterjedjenek, ha a városoknak tejjel való ellátását nagyobb körzetekből kívánjuk foganatosítani.

A tej ára, mire a fogyasztóhoz jut, ma még általában rendkívül magas, a fogyasztás s az általános drágaság terjedésével a tejtáplálék értéke ma már nem áll arányban annak árával, de mint hygiénikus táp-

szer, még mindig nagy mértékben keresett fog lenni. A magas 18—20 filléres árak, másrészt, hogy az eddigieknél jóval nagyobb távolságokról is szállítható a tej, ugyszintén a népesség szaporodása még mindig lehetővé teszi a tejgazdaságok újabb és újabb keletkezését, amint azt pl. Budapest-környéki gazdaságokban nap-nap után látjuk. A lehetőség ezek szerint igen is meg volna még arra, hogy a tejértékesítésnek legegyszerűbb, legkényelmesebb módját számosan igénybe vegyék, ám de ahhoz, hogy éppen a távolabbi körzetek jó minőségű tejjel jussanak a piacra, már valóságos feldolgozása szükséges a Triss tejnek is, amihez sajnos, gazdáink közül még mindig nem elegenden értenek. Ez az oka annak, hogy a városok közelében lévő körzetekben is, különösen nyár idején igen sok panasz hangzik fel, hogy a tej megsavanyodva érkezik már a vevőhöz, még többször a fogyasztóhoz. A nyári tej, különösen minálunk csak nagyon kevésse eltartható. Gazdasági érdekeink kívánják meg, hogy e téren a kínákozó újabb ismereteket két kézzel ragadjuk meg. Különösen uradalmi gazdaságaink, ahol a kellő intelligencia megvan, iparkodjanak felhasználni ez újabb eszközöket és tudást, melyeknek segítségével a tej eltarthatósága és így szállíthatósága is igen jelentékeny mértékben fokozható.

Néhány dologra kívánjuk itt gazdatársaink figyelmét reá irányítani, amelyeknek segítségével tartósabb tej állítható elő.

Gazdáink körében még meglehetősen általános az a szokás, hogy fejés idején takarmányozzák a teheneket, úgy okoskodván, hogy jobban leadják a tehenek a tejet és nyugodtabban állnak a fejés alatt. Még tejgazdasági szakmunka is van, amely ajánlja a fejést így végezni. A higienikusok, bakteriologusok pedig nagyon jól tudják, hogy ez mennyire hátrányára van a tej eltarthatóságának, különösen akkor, ha a feletetett takarmány kissé romlott, esetleg penészes. A takarmányról mindig jut a levegőbe, a levegőből a tejbe szennyező anyag, amely a tej megromlását csakhamar előidézi. De nem is áll nyugodtabban a jószág, mert a takarmány után iparkodik s a fejő többször a kiszórt takarmányt bedobja a jászolyba, keze érintkezésbe jön így a takarmánnyal s azután tovább fej beszenyvezett kezével. Általában szabályul tekintsük, hogy a fejő kezét a fejés előtt és fejés közben legalább is minden 2—3-ik tehen után megmossa, különösen akkor, ha előzetesen takarmányrészekkel, vagy trágyás, piszkos dologgal jött érintkezésbe.

Fejés alatt lehetőleg tiszta legyen az istálló levegője, azért czélszerű azt fejés előtt kiszellőztetni.

Higienikusok igen nagy súlyt helyeznek rá, főleg gyermekei előállításánál, hogy a fejésre egészen külön, tiszta levegőjű helyiséget használjon a gazda, amelyben tisztátalanságnak nyoma sem lehet. Ugyancsak ajánlják a szabadban való fejést, amint az pld. egész Dániában történik,

amint az nálunk is nyári jászlak mellett egész bátran sok helyen történhetnék.

Nem közömbös a fejőszékek használata. Az egylábu felszíjjazott fejőszék sokkal alkalmasabb, mint a négylábu fejőszék. A hányszor a tehén mozdul, a fejőnek annyiszor utána kell mennie s ilyenkor mindig a piszkos széket kézzel érinti s ezzel a kezével fej tovább, megint piszkot vivén a tejbe.

A fejő, elég fáradságos munkájának megkönnyítésére legtöbbször a tehén oldalához támasztja a fejét, ami folytonos surlódással jár s így fejés közben a tehén oldaláról szőr, piszkok jut a tejbe. Egyik uradalomban fehér vászonsapkákat láttam a tehenészeknél, amelyek hogy tisztán maradjanak, nem támasztják fejüket a tehén oldalához. Ügyes gondolat! Az asszonyok, leányok rendszerint nem támaszkodnak fejés közben a tehén oldalához, de ezeknek megint a szoknyájuk ér az alomba, mit Salzburgban, Tirolban stb. úgy kerülnek el, hogy a fejőasszonyok nadrágot huznak. Hygienikusok gyermekei nyerésénél a tehenre adatnak nadrágot, hogy a baktériumok az állatról ne jussanak a tejbe.

Sok helyen látunk ma még piszkos, szurtos fejőket, akik bűzlenek a trágya és vajsav szagtól. Az újabb, különösen nyugoti tejgazdaságokban a tehenészek részére rendszeren gondoskodnak fürdőről és vagy fejőruhákról, vagy legalább kötényekről, melyeket a fejők fejés idejére felöltetni tartoznak. Hogy pedig ne spóroljanak túlságosan e ruháikkal, a tehenesgazda tartozik a fejőruhák mosatásáról gondoskodni s azoknak tisztántartásáért ő kap díjazást.

A tőgy mosására sohasem szabad a fejőedényt használni. Pedig hány helyen látjuk, hogy lemossák a tőgyet, majd kilottyantják a szennyes viztartalmat az edényből és azután fejni kezdenek bele. Leghelyesebb, ha a tőgymosásra egészen elütő alaku edényt használnak, mint a fejésre, pld. van uradalom, amely enzenbergi fejősajtárokat használva, kerek fejősajtárt használ a tőgy mosására, hogy a fejősajtár még véletlenül se legyen fejésre használható. Az óvári tejkísérleti állomáson kísérleteket végeztünk az iránt, hogy tőgymosásra nem lehetne-e 2% lysoformot használni. A bakteriologiai vizsgálatok azt igazolják, hogy igen előnyösen, különösen akkor, hogyha a fejők egy-egy tehén fejése után kezüket is leöblítik az egészen kellemes, de nem épen átható szagu lysoformmal.

A fejőedények anyaga szintén befolyásolja a tej eltarthatóságát. Nálunk különösen a nép kezén még széles körben használt puhafából készült fejősajtárak nehezen tisztogathatók, ezért használatukat kerülni kell. Az emailrozott pléhfejőkék, amig mázuk ép, jók. Ám, de az csakhamar lepattogzik, amikor is rozsdásodnak és nehezen tisztíthatók, miért is ne használjuk őket. Leghelyesebb a pléhből készült, czinezett edények hasz-

nálata, melyeknek alakja kerek vagy óvális, füllel, vagy kengyel alakú fogantyúval bíró lehet. Jobbak a kengyellel bírók, a fül némileg utban van a fejésnél.

A fejőedényeknél jelentős ujitás azután, ha azokat levehető tölcészerű fedéllel látjuk el. Kísérleteink igazolják, hogy a legtisztább, legeltarthatóbb tej úgy volna nyerhető, ha palaczkba fejnénk. Minthogy azonban ez nehézségekkel járna, a gyakorlat követelményeit a tölcészerű fedéllel iparkodunk kielégíteni. A fedeles sajtárba fejt tej baktériumtartalma az óvári m. kir. tejkísérleti állomáson végzett kísérletek szerint $\frac{1}{3}$ — $\frac{1}{5}$ -résznnyire kevesebbítették. Hasonlóképen a tej pizsoktartalma is s az ilyen módon nyert tej jelentékenyen tartósabbá is válik. Ott, ahol gyermeke tej előállításáról van szó, a tölcésér nyílásán levő szűrők közé még vattafiltert is szoktak tenni. A fedett sajtárokat a mosoni Kühne-gyár darabonként 10 koronáért árusítja, míg a közönséges enzenbergi sajtárok 5—6 koronába kerülnek darabonként. Még a nagyobb tehenészetben is aránylag csekély a tőke befektetés, amelyet a fedett sajtárok révén teszünk, s amely költségtöbblet már akkor megtérül, ha évenként csak egy-két tejszállítmányt óvhatunk is meg a megsavanyodástól. A sajtár zárófedele különben ügyesebb bádogosok segítségével bármilyen alakú fejőedényre alkalmazható s czélszerű, ha a gazdaság legalább egy mintát hozat meg, amely után a többiek átalakíthatók.

Az első sugarakat az egyes tőgyrészekből sohase fejjük a fejőedénybe, hanem az alomba. A bimbócsatornában lévő első sugarak mindig nemcsak szennyet, de sok bakteriumot tartalmaznak, mi a tej eltartóságának lesz kárára.

A kifejt tej szűrése és tovább kezelése megint mind a tej feldolgozásához tartoznak, amelyek nagyban befolyásolják azt, hogy a tej miként lesz értékesíthető.

A szűrésnél ma még általánosan igen sok hibát követnek el. Nem is beszélve arról, hogy különösen kisebb háztartásokban még általánosan használnak szitakéregből és lőszórból készült szűrőket, a nagyobb uradalmi gazdaságok is csak rendesen az úgynevezett kúpalaku fémszűrőket alkalmaznak, amelyek pedig a tejet közel sem tisztogatják meg oly mértékben, amint az kívánatos volna. Így a tejben olyan mennyiségű szenny, különösen trágya van állandóan, hogy a trágyaizt szinte elengedhetetlennek tartja közönségünk. A nálunk nyert tejben rendesen van 10—16 milligramm piszok literenként, sőt a budapesti chemikusok az élelmiszervizsgáló állomáson átlagosan 38 milligramm piszkot állapítanak meg a budapesti tej átlagának. Ezt ugyan túlsoknak tartjuk, mégis látható ebből, hogy ott, hol a tej tisztán nyerésére és kezelésére kisebb a gond (főleg kisgazdáknál), nagyon sok piszkot fog a tej tartalmazni, amelyet pedig,

ha azonnal kiveszünk a tejből, annak értéke csak emelkedni fog. Persze legjobb, ha az istállószenny bele sem juthat a tejbe, amit az eddigiek szem előtt tartásával, különösen pedig a fedett sajtárok használatával érhetünk el. Azonban ha már a tej bepiszkolódását meg nem akadályoztuk volna is, fontos, hogy azt lehetőleg azonnal a fejés után, még mielőtt a szenny jobban feloldódna a tejben, azonnal eltávolítsuk abból. E célra ez ideig legalkalmasabbnak bizonyultak az ugynevezett *Ulux*-szűrők,*) amelyeknek lényege az, hogy a tej két edényszita közé helyezett vattalemezen át filtrálódik és minden szűrés alkalmával új vattalemez lesz használandó. Ilyen szűrőket kisebb gazdaságok is igen célszerűen alkalmazhatnak.

Ajánlatomra több nagyobb uradalom vezette be az *Ulux*-szűrőnek használatát, kivétel nélkül egybehangzóan dicsérik s tapasztalják, hogy alkalmazása óta sokkal ritkábban fordul elő a tejmegsavanyodás, mint azelőtt előfordult. Panaszra csak az ad okot, hogy a szűrésre használt vattalemezek sokszor vastagabbak, mikor is a szűrés lassu lesz. Aki azonban egyszer látta, hogy mennyi és milyen utálatos piszkot tart vissza az ilyen vattaszűrő, el sem tudja képzelni, hogy az ne használtassék.

Az *Ulux*-szűrőn kívül a *Hübner*-szűrő kelt az újabb időben nagyobb figyelmet, melynél a vattaszűrőt egy tölcserálatu barchetruha helyettesíti. Ez a ruha egy tölcserálatu, de alsó végén zárt, a szűrő nagysága szerint több-kevesebb (3—10) liter nagyságu ürtartalommal bíró czinezett bádgedényre helyeztetik el kívülről. A tölcser felső szélén 3 sorban körülbelül fél cm nagyságu lyukai vannak. A bádgettölcserbe öntött tej azt megtölti s ezen most említett felső nyílásokon ömlik ki a kívül elhelyezett barchetruha szűrőre. Az egész itt leírt készülék azután egy pléhköponyeggel bír, amely a tejes- vagy gyűjtő-edényekre állitható. Ennek a szűrőnek igen lényeges előnye az, hogy különösen a gorombább piszok a tölcserálatu, alul zárt edény fenekére süllyed és nem kerül a szűrőruhára. Ez a szűrő nagyon közel áll az *Ulux*-szűrőhöz, ami a tisztító képességét illeti, a tejbakteriumoknak számát pedig állandóan kevesbbíti, miként arról a tejkísérleti állomás idevonatkozó kísérletei bizonyosságot tehetnek. A barchet-szűrő minden használat után melegvizben alaposan kimosandó.

Ugyancsak jól használható szűrők a *Fliegel* és *Funke*-féle ránczos szűrő is. Előbbinél mollsövet közé helyezett vattalemez, utóbbinál flanelruha használtatik a szűrés teljesítésére.

Fontos dolog, hogy a szűrt tej, amig hűtésre kerül, *fedett* edényekben gyűjtessék össze, amelyeket lehetőleg a nyitott istállóajtóba, még jobban az *elé* állítsunk ki, hogy így a tej meg ne kapja az istállószagot.

*) Bővebben ismertettem a szűrőt a »Köztelek« 1903. évi évfolyamában.

Ha így járunk el, savanyított takarmányokat is etethetünk teheneinkkel. A kellő tisztaság szem előtt tartásával a tejelést oly kedvezően befolyásoló répaetetést is nagyobb mértékben karolhatjuk fel, anélkül, hogy a tej ize hátrányosan befolyásoltatnék.

Amíg nálunk 20—25 kg. répánál többet nem merünk etetni, a dán gazda 30—40 kg-ot is etet egy tehénnel minden hátrány nélkül.

A legtisztábban nyert tej is tartalmaz több-kevesebb baktériumot, amelyek elszaporodva, a tej megsavanyodását idézik elő előbb vagy utóbb. Igen nagy mértékben megakadályozhatjuk azonban a bakteriumok kártékony hatását, ha a tejet *azonnal* oly hőmérsékletre hűtjük le, amelynél a bakteriumok nem igen találják meg fejlődési feltételeiket. Ha a tejet legalább is azonnal 10 C-ra hűtöttük le s legalább is ezen a hőmérsékleten marad addig, amíg a fogyasztóhoz kerül, úgy néhány napig is eltartható az anélkül, hogy megsavanyodnék. Ezért télen rendszerint elegendő, ha fejés után azonnal legalább is 10 fokra hűtött tejet szállítunk, mivel az a hideg levegőre kerülve, ott még inkább hűlni fog, de már nyáron, amidőn a szállítás alatt felmelegszik a tej, jóval alacsonyabb hőmérsékletre szükséges azt hűteni, úgy, hogy ha felmelegszik is az, a felmelegedés 10 fokon felül ne menjen. Ezért ha télen megelégszünk is egyszerűen kút vízzel való hűtéssel, nyáron okvetlenül reá szorulunk, hogy jéggel is hűtsünk. És ezt aránylag igen kevés gazdaság tudja megfelelően elvégezni. Rendesen azonnal jeges vízzel kezdik a hűtést, amikor is 4—6 fok körül lesz csak a lehűtött tej hőmérséklete. Pedig a messzebb menő tejnél ez a hőmérséklet nem lesz elég alacsony, úgy, hogy a tej 1—2 fokra is hűtendő lesz. Ezt a hőmérsékletet legegyszerűbben és legolcsóbban az ugynevezett kettős hűtéssel érhetjük el, midőn is a tőgymeleg tej először kút vízzel, majd jeges vízzel hűtetik a *Lavrance*-féle hűtőn. Figyelemre méltó, hogy a jeges vizet ne bocsássuk el, hanem amint az a hűtőről lekerül, a jégtartóba vezessük vissza, mert az még mindig hidegebb lesz, mint a kút viz.

Gazdaságok, amelyek azelőtt csak úgy hűtöttek, hogy a tartányba gyűjtött jeges vizet eresztették a hűtőn keresztül, mihelyt ily módon kezelik a tejet, minden kellemetlenség nélkül végezhetik a szállítását, miként arról gyakorlatom közben több ízben volt alkalmam meggyőződhetni.

Azok a gazdaságok, amelyek az elmondottak szem előtt tartásával kezelik a tejet, jelentékenyen hozzájárulnak ahhoz, hogy kedvezően befolyásolják a tej értékesítését és így a tejgazdaság jövedelmezőségét mozdítják elő a megfelelő kezeléssel.

A jól kezelt tejért mindig szívesen fizet a kereskedő többet és fizethet is többet, mint az olyanért, amelylyel állandó kellemetlenségei vannak.

A megfelelő kezeléssel, miként már fentebb említettem, még nagyobb mértékben növelhető a friss tej értékesítése annál is inkább, mivel a tejárak még mindig emelkedőben vannak, s a 12—14—16 filléres árakat még általában emelni iparkodnak, s a magas budapesti árak maguk után vonják, hogy a szükségletet nagyobb távolságokról iparkodjanak beszerezni, újabb vidékeknek nyitva meg a friss tej értékesítésének lehetőségét. Így lépett például most Budapestre szállítók sorába a Dombóvárvidéki gazdakör napi 2—3000 liter tejjel.

Amíg nálunk a tejértékesítésnek nagyobb része a belfogyasztást látja el és itt is elsorban a friss tejszükséglet fedezésére szolgál, addig a jelentősebb tejgazdasággal bíró államokban a tej már a szorosabb értelemben vett feldolgozásra kerül és vajnak, sajtnak, besűrített tejnek vagy tejpor-nak dolgozzák azt fel.

A legnagyobb exporttal bíró Dánia, exportra kerülő tejét majdnem kizárólag vaj alakban értékesíti. Az értékesítésnek ezen módja nem sokkal kényelmetlenebb, mint a friss tejértékesítés. A pénz ugyyszólván épen olyan gyorsan a gazda kezéhez jut, mintha tejet szállítanának (mert hiszen a fizetést a tejszállításnál sem naponként végzik). Azonban a vajértékesítésnél elengedhetetlen, hogy bizonyos foku szakértelemmel rendelkezünk, ha azt akarjuk, hogy megfelelő értékesítést is érjünk el. Ez a szakértelem nemcsak a tejnyerés és kezelés körül fog érvényesülni, hanem különösen a vajkészítésnél. Csakis megfelelő ismeretekkel remélhetjük, hogy a vajkészítéssel jövedelmező tejgazdaságot üzhessünk.

A vajtermelésnek az a rendkívül nagy előnye van, hogy legalább is ezidő szerint és még be nem látható időig nem kell túlprodukciótól tartanunk, amennyiben igen messze vagyunk még attól, hogy a szükségelt mennyiségben tudnánk vajat produkálni. Az általános jólét fejlődésével a vajtermelés is egyre fokozódik s nálunk ma még a belfogyasztás is egyre emelkedőben van. Pedig igen jelentős exportra is tehetnénk szert, ha a vajtermelést az öt megillető módon méltányolnánk. Uradalmi gazdaságaink vajtermeléssel csak ritkán foglalkoznak és ha teszik, szükséges rossznak tekintik azt. Átengedik a tért egészen a népies tenyésztésnek, amely szövetkezeteiben csaknem kizárólag vajtermeléssel foglalkozik. Hogy az uradalmi gazdaságok is nagyon eredményesen foglalkozhatnának vajtermeléssel, azt leginkább a tescheni uradalom példája igazolhatja, hol naponként 10—12 ezer liter tejet dolgoznak vajjá és daczára annak, hogy a tescheni vaj ára mindig jóval magasabb a piaczi árnál, elegendő árut az uradalom még sem tud előállítani.

A vajértékesítésnek nálunk úgy uradalmi, mint népies tenyésztésben is egyik nagy akadályát a lefőlözött tej képezi. Valóságos tengeri kígyó a lefőlözött tej értékesítésének kérdése, amittől igazán fáznak uradalmak és

kisgazdák egyaránt. Magyarázata ennek, hogy a lefölözött tej értékét közlelebről nem ismerik, mert ha ismernék, nem fázának úgy tőle. Amíg nálunk turógyártással, caseinkészítéssel iparkodnak elkerülni a lefölözött tej visszaadását a gazda kezére, addig Dániában a lefölözött tej játszva értékesül, sőt egy másik virágzó gazdasági ágak, a hussertés tenyésztésnek veti meg alapját. Nem helyteleníthetjük eléggé a tolnai, baranyai és a székely tejszövetkezetek azon szokását, hogy a lefölözött tejet turónak, sajtnak dolgozzák fel, ahelyett, hogy visszajuttatnák azt a gazdához, aki részint háztartásában, részint borjuneveléssel és különösen hussertés tenyésztésre kitűnően használná fel a lefölözött tejet, ha értékével tényleg megismerkedett. Mosonmegyei tejszövetkezetek példája ugyancsak igazolja, hogy kevés kivételtől eltekintve, annyira megszeretik és megbecsülik kisgazdáink a lefölözött tejet, hogy különösen nyári időben nélkülözni sem tudják azt, annyira, hogy a lefölözött tejet legalább is a nyári hónapokban minden esetre visszakivánják a szövetkezettől.

A mi magyar fogalmaink szerint a jó vajnak készítése után legfeljebb 3—4 nap múlva már a fogyasztó asztalára kell kerülnie. Az idősebb vaj, úgy gondoljuk, bizonyára avas, romlott, kényesebb igények kielégítésére alkalmatlan. A legtöbb magyar háziasszony kikergetne ajánlatommal, ha neki néhány hónapos vajat ajánlanék asztalára. Valóban nagyot kell még tejgazdaságunknak változnia, hogy ezek a fogalmaink helyes irányba terelődjenek s hogy a tejnek vajjá való feldolgozását még igen nagy mértékben általánosítsuk úgy népies, mint uradalmi tenyésztéseinkben. Mielőtt annak megbeszélésébe bocsájtkoznám, vajjon a megfelelő feldolgozásnál mely dolgokra ügyeljünk, kiemelni kívánám azt a helytelen, de különösen nálunk eléggé lábrakapott nézetet, hogy a tejszövetkezetek éppen a népies tenyésztésben depekorációt idéznének elő. Tolna, Baranyavármegyék szarvasmarhaállománya jelentékenyen megszorodott utóbbi évek folyamán. A bonyhádi marha utáni nagy keresletnek kívánják ezt betudni. Nézetem szerint azonban e vidék fejlett tejgazdaságának is betudandó az állatállomáynak szaporodása. Nálunk legalább Mosonvármegyében az állatkereskedelemnek még nyomai is alig vannak, ellenben mióta tejgazdaságunkat virágzóvá tehetjük, szarvasmarhaállományunk 34 czerről 54 ezerre szaporodott. De látjuk Dániában, ahol legmagasabbfoku a tejgazdaság Európa államai között, éppen itt lesz a lakóssághoz viszonyított marhalétszám is a legmagasabb. A tejgazdaság általában a szarvasmarhatenyésztés legkitűnőbb rugójainak, fejlesztőjének tekintendő. A tejgazdaság fejleszthetése pedig éppen a *vajkészítés* terén nyílik legbővebb alkalom.

Tekintettel arra, hogy a vajkészítéshez szükséges ismeretek aránylag könnyen megszerezhetők, hogy a vajkészítéstugszólván a számba jöhető távolságok figyelmen kívül hagyásával csaknem mindenütt üzhethük, hiszen

pl. az erdélyi tejszövetkezetek Bécsbe szállítják vajuk legnagyobb részét, nagyon kívánatos, hogy a vajkészítést nálunk még igen-igen nagy mértékben fokozzuk és ezáltal szarvasmarhatenyésztésünk fejlődését az ország legtöbb részében biztosíthassuk is. Meg vagyunk róla győződve, hogy ott, ahol ugy az uradalmi, mint a népies tenyésztés terén megfelelő kezekbe kerül a vajkészítés, ott az, ha a tej egyébként nem értékesíthető is, még mindig igen jó és gazdaságilag megfelelő értékesítését biztosíthatjuk vele a tejnek. Ám hogy ezt tehessük, mindenestre törekednünk kell, hogy ne csak éppen vajat produkáljunk, hanem a kvalitásra is igyekezzünk törekedni. Az a vaj, amit még anyáink készítették háztartásaikban, a mai igényeket mind kevésbé elégíti ki és tényleg láthatjuk, hogy a nagyobb városok piacain a házilag készített vaj mindig jelentékenyen, 10—20%-kal is olcsóban jegyeztetik, mint a teavaj, amelyet főlőző gépek segítségével nyert tejszínből állítunk elő. Azóta, hogy a tejgazdaságunk, illetve vajtermelésünk némileg szilárdabb gyökereket ver, (igaz, hogy általában emelkedik a vaj ára nálunk is), ma már az 1'60—1'80 koronás árakat alig ismerjük. Mikor hét évvel ezelőtt az első szövetkezetet alakítottam, magam is kénytelen voltam még a vaj kg-ját két koronával eladni, míg ma összes szövetkezeteink vaját 2'50 K, illetve újabb szerződéseinkben 2'60 K-ért adhattuk el nagybani eladásnál 5 kg-os drbokban ab feladó állomás. Mint említém is, ezek az áremelkedések részben az általános drágulással függnek egybe, mégis nagyrészt annak is köszönhetjük áraink javulását, hogy a mosonmegyei vajak minőségét ismerik ma már a bécsi piacon és azt szívesen honorálják is a jobb árakkal. Azonban még mindig elég tág tere nyílik itt a fejlődésnek, amennyiben még mindig nem állítjuk elő azt a minőségű vajat Mosonmegyében sem, amit egyrészt kellene előállítanunk, másrészt lehet is előállítanunk. Külömbiséget akarok itt tenni a *kellene* és a *lehetne* között. Arra kellene ugyanis törekednünk és kell is arra törekednünk, hogy lehetőleg pasztörizált tejszínből állítsuk elő vajunkat. Mindaddig, amíg ez módunkban nem lesz, igazán jóminőségű és tartós, a szállításokat jól bíró vajat produkálhatni csak korlátozott mértékben fogunk előállíthatni. A pasztörizálás kérdése külföldi tejgazdaságokban általában nem okoz közel sem olyan nehézségeket, mint nálunk, minek oka az, hogy a külföldi tejgazdaságok nagyobb része akkora üzemmél bír, hogy azok képesek a pasztörizáló gépek beállítására és üzemből tartására. Nálunk azonban sajnos, a mi szövetkezeteink sokkal kisebb üzeműek, hogy sem a pasztörizáló gépeket megbírják. Részint beszerzésük is akadályokba ütközik még, és üzemből tartásukat sem igen bírják el szövetkezeteink. Ám ott, ahol nagyobb kazánt állíthat be a tejgazdaság, ahol naponként 1500—2000 l. tejre számíthatnak már, helyesen cselekszenek, ha pasztörizáló gépet is igyekeznek igénybe venni, mert biztos az, hogy

igy jobb minőségben előállítható vajért csakhamar többet fog kapni a vajgyártó, miáltal nemcsak a gép beszerzési ára, de a nagyobb üzemköltség is meg fog térülni. A dán vaj az ő általánosan elismert jó minőségét tisztán annak köszönheti, hogy Dániában szinte ismeretlen az a fogalom, hogy nem pasztörizált tejszínből is lehet vajat készíteni. Amíg ez Dániában így van, nálunk megint megfordítva, csaknem kivétel számba megy az, hogy a tejszín pasztörizáltatik is.

A tejszín a főlözés után azonnal pasztörizáltatván, lehűtendő körülbelül 14—15 C-ra, sőt egyes üzemek 4—5 fokra hűtik le s ennyire lehűtve (állítólag a vaj konzisztenciája lesz így jobb), azután melegítik fel körülbelül 15 fok C-ra, majd a tejszín megsavanyítása, illetve a savanyító anyagnak a hozzáadása következik. Akik a tejszínt pasztörizálják, a mesterséges savanyításra is rendszerint nagy gondot fordítanak s csak ritkán hagyják az ilyen tejszínt a természetes megsavanyodásra. Leghelyesebb, ha savanyító anyagul a tiszta tejsavbakteriumokat használjuk, azonban nem kell azt hinnünk, hogy ezeket csakis laboratóriumokban kaphatjuk. Mindenesetre nagyon kíváncsok volna, ha a kir. tejkisérleti állomás programjához képest be is válthatná ígéretét, hogy a tejgazdaságok részére tejsavkulturákat ingyen bocsájthatna rendelkezésre. Ám sajnos, hogy nagyon is szűkes viszonyai miatt ezt ma még csak korlátozott mértékben válthatja be, azonban addig is, míg azt ajánlanánk, hogy a vajat csakis tiszta kulturák segítségével állítsuk elő, követhetjük azon dán tejgazdaságoknak a példáját, akik a pasztörizálást ugyan igénybe veszik, a laboratóriumok tiszta kulturáját azonban helyettesítik oly módon, hogy tiszta, szép, májszerűen megalvadt aludttejet vesznek, amelynek a tetejét 2—3 újni rétegben eltávolítják. Alul már meglehetősen tisztán fogjuk a tejsavbakteriumokat a tejben található s ezt a májszerű, szépen alvadt aludttejet keverik azután a tejszínbe, 5—8%-ot adván belőle a tejszínhez, mivel azt jól összekeverik és azután körülbelül 12—24 óráig állni hagyják. Ez az eljárás sokkal inkább biztosítja a vaj állandó jó minőségét, mint hogyha a tejszínt a természetes megsavanyodásnak tesszük ki. Az 5—8%-os aludttej ugyanis nagyobb mennyiségben tartalmazván a tejsavbakteriumokat, biztosítja ezeknek elhatalmasodását, elszaporodását a tejszínben, úgy hogy ezek a többi idegen bakteriumok rovására csakhamar elszaporodnak és amazokat elnyomják. Ilyen formán a tejben a tejsavbakteriumok jutván túlsúlyra, azokat a bakteriumokat, amelyek a vaj megromlását idéznék elő, nem engedik érvényesülni és ezáltal biztosítják, hogy a készítendő vaj még elég jó minőségű lesz. Persze, ha a tejszínből a pasztörizálással elpusztítottuk a bakteriumokat, a savanyodásnál pedig a tiszta tejsavtenyészeteket használtuk, akkor biztosak lehetünk, hogy vajunk állandó, jóminőségű lesz.

Már fentebb érintettem, hogy nálunk, legalább is a tejszövetkezetek túlnyomó részénél nehézségekbe ütköznék a pasztörizálás alkalmazása. Hogy mégis jobb minőségű vajhoz juthassunk, az oroszok példáját követhetjük, akiknél a pasztörizálás a mieinkhez hasonló viszonyok miatt ugyancsak nehézségekbe ütközik és akik a tejszint pasztörizálás nélkül savanyítják a tejsavkultúrákkal. Ennek keresztülvitele semmi nehézségekbe nem ütközik, egyedül konzervatívizmusunkon mulik, hogy ilyen módon hozzájáruljunk vajunk minőségének javításához.

Jövedelmünk fokozásához a vajgyártásnál egy további teendőnk, hogy a tejszin megsavanyodásának a hőmérsékét az eddigi szokásoktól eltérően szabályozzuk. A megsavanyodást, miként láttuk, a tejsavbakteriumok idézik elő, melyeknek fejlődéséhez leginkább megfelel a közönséges szobahőmérséklet, $10-20^{\circ}$ C. Rendesen alacsonyabb hőmérsékletnél savanyítjuk a tejszint, mivel a köpüléshez alacsonyabb hőmérsékletre van szükségünk. A savanyított tejszint általában magasabb hőmérséklet mellett köpülik, mint az édes tejszint, ezt $10-12^{\circ}$ C.-nál, a savanyut $14-16^{\circ}$ C.-nál lehet jól kiköpülni. Ha már a szobahőmérséklet mellett hagytuk a tejszint savanyodni, a köpülés előtt hűteni kell, amíg, hogy ha alacsony hőmérsékletnél engedjük azt megsavanyodni, nem szükséges a köpülés előtt való lehűtés. Nálunk általában jég szekrényekben, vagy hűs pinczében, vagy jégvermek előházában szokták a tejszint tiszta ruhával leteríteni, savanyodásnak engedni. A külföldi nagyobb vajkészítő telepek egész külön igen tiszta levegőjű helyiségekben tartják a savanyodó tejszint, amelyekben hűthető, illetve melegíthető kádakban tartják azt el. A kád rendesen cement tartányban foglal helyet és a kád körül hideg, esetleg jeges vizet vagy szükséghez képest meleg vizet bocsátanak és a hőmérsékletet így szabályozzák. A köpülés előtt hűtik a tejszint. Nálunk, ahol külön ilyen savanyító helyiségeink nincsenek, de az üzem kisebbsége miatt nem is szükségesek, a tejszint, amint a separatorról lekerül, kútvízzel lehűtve a tiszta helyiségben szobahőmérséklet mellett tartjuk el és nem ajánlhatjuk azt, hogy jég szekrénybe vagy jégvermek előházába (az utóbbi nyári nagy melegben megengedhető) tegyék a tejszint, mivel miként láttuk, annak a tejsavbakteriumok elszaporodásához szobahőmérsékletre van szüksége és ha az a hőmérséklet meg nem volna, télen szükséges, hogy a tejszin eltartása fűtött helyiségekben történjék. Hogy a téli vaj nálunk általában sok kívánni valót hagy hátra, egyik főoka a *tejszin megsavanyodásának helytelen szabályozása*, illetve, hogy a tejszint köpülésig igen hideg helyen tartják el. A köpülés előtt azonban, hogy azt eredményesen végezhesük, az említett hőmérsékletre kell a tejszint hűteni, amit legegyszerűbben az által érhetünk el, hogy a tejszin-edényt (leghelyesebben Schwarz-féle lapos edényeket, hogy könnyen kihüljenek) jeges vízbe tesszük, amikor is a

kivánt hőmérsékletre csakhamar lehűthetjük azt. Nem eléggé helyteleníthető az az eljárás, amidőn a tejszinhűtés végett abba jégdarabokat dob a vajmester, mi által mintegy mesterségesen fertőzi a tejszint mindenféle, a jégben előforduló szennyező baktériumokkal.

A köpülés körül kevesebb hiba történik, többnyire a túlköpülés fordul elő, amikor kenőcsössé lesz a vaj, vagy ha nagyon is rövid ideig köpültek, több lesz az író zsirtartalma, miért is az író állandóan figyelendő és ha azon vastagabb zsirrétetet találunk, a köpülést jobban ellenőriznünk kell, nehogy a vajhozam szenvedjen a helytelen köpülés következtében. A vaj kivétele után szövetkezeteinkben rendesen vízbe tétetik. Ez is helytelen, minthogy a vaj izére káros befolyással bír. Leghelyesebb, ha 50 l-es edényekbe szedjük ki a vaját, vagy pedig azonnal a köpülőből a gyuró asztalra tesszük azt, a hol annak öntözése, amint az nálunk általánosan szokásos, megint kerülendő. Általában kerüljük, hogy a vaj vízzel jöjjön érintkezésbe, mert a víz baktériumai is romlasztólag hatnak a vajra. Ezért még a pakolásra használt pergament papír is csak külső felén nedvesítendő meg és a vajjal takart rész helyes, ha szárazon marad.

Vajkészítő telepeken állandóan ellenőrizzük a vajhozamot, amely ellenőrzés lényegesen hozzá fog járulni a jövedelmezőbb munkához. 100 l. tejből 4·2—4·5 kg. vaját nyerhetünk.

A tejszövetkezetek tömörülése, szövetségekbe lépése nemcsak az értékesítés szervezettsége által fog jótékonyan hatni, hanem munkájuk ellenőriztetése és tökéletesítése által is.

Az említettek, talán sokak előtt kicsiségnek látszó dolgok, nagyban befolyásolják a vaját, a vaj minősége pedig a tejgazdaság jövedelmezőségét.

A tejértékesítésnek harmadik módja, a sajtkészítés nálunk kevéssé elterjedt, bár nem új keletű. Különösen a juhsajtok készítése leginkább meghonosodott, főleg a hegyvidékeken, amelyeknek juhturójából elég jelentékeny exportunk is van. De már a tehénsajtokból importra szorulunk, mert még saját szükségletünket sem vagyunk képesek fedezni. Igaz, hogy sajtból néminemű, nem igen jelentékeny kivitelünk is van, azonban be- és kiviteli mérlegünk ez idő szerint még legalább is tudomásom szerint passiv. Különösen puha csemege-sajtokért elég jelentékeny összeg vándorol ma még a külföldre, amelynek javarészét bátran itthon tarthatnánk. Sajt-készítésünk, ahol van is, többnyire meglehetősen primitív és csak kevés jobbminőségű sajt készül hazánkban. Ezek között első helyen érdemel említést a sárvári hercegi uradalom, amelyben naponként mintegy 1000 l tejet dolgoznak fel romadour sajtnak. Nagyon érdekes és tanulságos is, hogy ezen uradalomban az utolsó egy és fél évtized alatt miként fejlődött a sajtertékesítés. 1893-tól kezdve ezekben kifejezve, az alábbi számok szerint emelkedett a készült romadour sajtok száma: 8, 10, 11, 12, 14,

21, 24, 43, 46, 60, 68, 77, 81, 96. Ezek a számok elég ékesen szólók és bizonyítják azt, hogy megfelelő minőségű árukkal nemcsak piacot lehet teremteni, hanem csaknem korlátlan mennyiségben lehet ilyen módon a sajtokat értékesíteni. Azért merjük ez állítást megkoczkáztatni, mert pld. éppen a sárváriak az utóbbi években már sohasem képesek a keresletnek eleget tenni, bár tejtermelésüket lehetőleg fejleszteni igyekeznek. Sajtkereskedőink általában panaszkodnak, hogy különösen romadour sajtból eleget nem tudnak kapni. A kedvezően ismert dőripatlani sajt, amely lényegében véve szintén igen sikerült romadour sajt, szintén sohasem kapható elengedő mennyiségben és a tulajdonosok úgy tudjuk, hogy most készülnek üzemüket ugyancsak nagyobbítani. A puhasajt készítés különösen kifizeti magát, mert hiszen a tej l-je 18—20 fillérrel értékesíthető ezen az uton. Hogy gazdáink különösen éppen a puhasajt készítéstől félnek, főleg onnét magyarázható, hogy éppen ennek a sajtféleségnek a készítése a legtöbb koczkázattal jár. Főleg gyümölcsérés idején akad meg ezuton az értékesítés. Mégis nagyon megérdemelné még gazdáink figyelmét, hogy a sajt értékesítésre több gondot fordítsanak és bár feltétlenül igaz, hogy a tejértékesítésnek nálunk ismert módjai között ez kívánja a legtöbb szakértelmet, mégis kell, hogy ezzel az értékesítési móddal is mind behatóbban foglalkozzunk. Kíváncsok, hogy necsak olyan módon történjék a sajtértékesítés, amint azt egyik-másik gazdaság ma még teszi, hogy esetleg a nyári tej többletét dolgozza fel sajttá és így azt a jobb értékesítési időszakra rakározza. Általános a panasz sajtkereskedőinknél, hogyha egyik-másik helyről kapnak is használható sajtot, kicsi mennyiségek azok és mire a közönség megismerné őt, már nem lesznek kaphatók. Így szorulunk azután külföldi árukra és különösen nagyobb mennyiségben fogyasztunk épenséggel nem valami jó minőségű groi sajtot, amelynek behozatalát pedig csak némileg is megfelelő árukkal elkerülhetnők. A kir. tejkísérleti állomás évek óta foglalkozik azzal az eszmével, hogy idehaza ilyen középminőségű, de nagyobb mennyiségben és könnyen termelhető árut honosítson meg, amelylyel főleg ezeket az értéktelenebb külföldi sajtféleségeket kiszoríthatná. Így kezdte meg kísérleteit az ugynevezett óvári sajt előállításával, amely mint félkemény sajt, a mi szövetkezeti viszonyaink közé is beillőnek ígérkezett és ígérkezik; tényleg az óvári sajttal a trapista sajtféleségeket és gyöngébb minőségű groi sajtokat kívánnók kiszorítani.

Ezekkel a kísérletekkel négy év óta foglalkozom és eredményükként jelezhetem, hogy 1904. óta a következő mennyiségeket produkáltuk szövetkezeteink útján:

1904-ben	2295	kg-ot
1905-ben	8167	»
1906-ban	20728	»
1907-ben	33656	»

Miként a fenti számok igazolják, a sajtkészítésnek itt is elég gyorsan szereztetett tér és amíg a sárvári uradalom 96 ezer darab romadourja körülbelül 32000 *kg*-nak felel meg, mint látjuk, mi ezt a súlymennyiséget már meghaladtuk és újabb szerződéseink megkötésénél biztosítottuk magunknak a lehetőséget, hogy a sajt készítését még jobban és jobban kiterjesszük. Különösen kedvezőnek jelezhetjük a szentpéteri szövetkezet szerződését, ahol a négy nyári hónap kivételével nyolcz hónapon az egész beszállított tej mennyiségből sajtot készítünk, a négy nyári hónapban pedig sajt és vaj készül, amikor is legfeljebb napi 500 l dolgozható fel sajtnak, míg a többi vajjá dolgozandó fel és a vajért ab feladó állomás 2 K 60 fillért kapunk, míg sajtunk fölött szabadon rendelkezünk. Az idén értékesített sajtokban a netto értékesítés l-ként 14-92 fillért tett ki. Megjegyezzük még, hogy ezen értékesítésben nem szerepel a bánfalusi szövetkezetnek 814 *kg* sajtja, amely sajnos, az egerek és kukaczkok martaléka lett az ügyetlen munkás gondatlan kezelése következtében és éppen a munkás meg nem felelő volta miatt ezen szövetkezetünkben meg is szüntettük a sajtkészítést addig, amíg oda alkalmas emberre nem akadunk. Ellenben Barátfalu, Lébény, Moson, Szentmiklós és Szentpéteren levő szövetkezeteink teljes megelégedésre foglalkoznak a sajtkészítéssel és az idén terjesztjük azt még ki szolnoki és illmiczi tejszövetkezeteinkre.

Örömmel említjük itt fel, hogy a mi kisgazdáink példáját követve, honosította meg az óvári sajtkészítést József kir. herczeg kisjenői uradalma is, ahol a bánkúti gazdaságban, mintegy 160 darab tehén tejét dolgozzák fel óvári sajt módjára, lehetővé tévén ez által a tej igen megfelelő értékesítését ott, ahol az különben lehető ilyen jól nem lett volna.

A felhozott példák eléggé igazolják azt, hogy a sajtkészítés után megfelelő viszonyok és körülmények között igen jól lehet a tejet értékesíteni. Mégis figyelmeztetnünk kell arra, hogy elegendő ismeretek nélkül a sajtkészítéshez ne kezdjünk és csakis megbízható, ahhoz értő munkás szerezhette esetén merjünk a sajtértékesítésre vállalkozni. A kemény sajtok készítését nem tudnám a mi viszonyaink között ajánlani. Ezeknek a készítése a legtöbb tudást kívánja és ami viszonyaink között legalább nem igen fizeti ki magát azoknak készítése. Ellenben a puha és félkemény sajtok készítését inkább merem ajánlani. Igaz, hogy a sajtértékesítés révén annyi tej nem értékesíthető, mint a vajkészítés után, de helyes vezetés mellett a sajtban értékesített tej jobban értékesül, mint a vajkészítésnél. Mosonmegyei szövetkezeteink tejük 25%-át értékesítik mint nyers tejet, 66%-ot dolgoznak fel vajnak és csak 9%-ból készül sajt. Ám mindenesetre kíváncsok, hogy mint jeleztem is, egyelőre legalább belfogyasztásunk fedezésére a sajtkészítést kiterjesszük. Ez a belfogyasztás még jelentékenyen fokozható és jóminőségű áru esetén bizonyára exportra is számíthatunk.

Az eddigiekben láttuk, hogy a mi viszonyaink között alkalmazható tejértékesítések közül a legkényelmesebb a friss tejértékesítés és a legtöbb esetben különösen a helyben, vagy közeli helyekről való értékesítés a legjövődelmesebb szokott lenni. A friss tej értékesítést a mostaninál jobb tejkezelés mellett kiterjeszthetjük nagyobb távolságokra is, amely esetben a szállítási költség növekedésének arányában lesz az értékesítés alacsonyabb. Korlátoltabb mértékben lenne a sajértékesítés felkarolható, mindenesetre kívánatos azonban, hogy ezen a téren is előre haladjunk.

A korlátlan értékesítésnek azonban legbiztosabb eszköze a mi viszonyaink között a vajkészítésnek a felkarolása és miként reá mutattunk, kiváló gondot kell fordítani arra, hogy a készült vaj minőségére is dolgozzunk, ami mellett a vajkészítés egyik még mindig igen szépen jövődelmesező ága lesz a tejgazdaságnak.

Habár láttuk, hogy a feldolgozás módjának igen nagy befolyása van a tejgazdaság jövődelmesezőségére, mégis azt mondhatjuk, hogy a tejgazdaság jövődelmesezősége *nem annyira az értékesítési módon fordul meg*, mint inkább azon, hogy mennyi tejet produkálnak teheneink. A tejtermékek ára ezidő szerint olyan kedvező, hogy e téren kívánni valónk nem igen lehet és tejgazdaságunk jövődelmesezőségével mégis kevésbé vagyunk megelégedve, amit nem is csodálunk, ha tekintetbe vesszük, hogy egy-egy tehén után aránylag igen csekély tejelésre számíthatunk. Egy-egy tehénnek a fejését ma (a bonyhádiak fejését véve alapul) körülbelül 1800—2000 l-re tehetjük. Helyes tenyészkiválasztás útján, mint arra sokszor volt már alkalmam reá mutatni, csakhamar felvihetjük az átlagfejést legalább is 20%-kal, de vihetjük emelkedését 30%-ra is, hiszen a körülbelül 3000 l-es fejés éppenséggel nem valami elérhetetlen dolog és ha ezt elérjük, ez annyit jelent, hogy minden darab tehén 100—150 koronával ad az eddiginél nagyobb jövödelmet. Azért ne csak a tej és tejtermékek árának emelésében keressük annak lehetőségét, hogy a tejgazdaságunkat jövődelmesezőbbé tegyük; keresnünk kell ezt is éppen a minőségre dolgozással, de emellett iparkodjunk megfelelő fajta és tenyészkiválasztással oda törekedni, hogy a jövödelmesezőséget a tejelések fejlesztésével emeljük. Az elérhető áremelkedés nem nyújt annyi biztosítékot a jövödelmesezőségre, mint az, ha a tejelés fejlesztését is célunkul tűzzük ki.

Határozati javaslat :

1. A gazdaközönség figyelme felhivandó arra, hogy megfelelő tejkezeléssel jóval tartósabbá tehető a tej, mint az a jelenlegi kezelés mellett tapasztalható s így a friss tej szállítás az eddiginél jóval nagyobb körzetekből történhetik.

2. A sajt értékesítés — bár korlátozottabb mértékben — kiterjesztendő különösen ott, a hol megfelelő szaktudás rendelkezésre áll. Enélkül ez nem ajánlatos.

3. A vaj készítés legjobban általánosítható módja a tej értékesítésnek, melyet csaknem mindenütt üzhetünk és ezért az a gazdaközönség figyelmébe különösen ajánlandó, annál is inkább, mivel a tejgazdaság meghonosítása mindenütt a belterjesebb gazdálkodást vonja maga után s mivel a tejgazdaság fejlesztése legbiztosabb rugóját képezi az állattenyésztés fejlődésének.

4. A tejgazdaság jövedelmezősége nemcsak az értékesítés minőségétől függ, hanem és első sorban attól, hogy egy-egy tehén után ugyanazon takarmány árán mennyi tejet tudunk termelni. Ezért kiváló gond fordítandó a helyes tenyészkiválasztásra.

Zappe Ferencz: A határozati javaslat 3. pontjához a következő kiegészítést vagyok bátor javaslatba hozni:

»A tejgazdasági kongresszus a vajnak vajtermelési központokban való gyártását — az ott előállítható egyöntetű prima és exportálható vaj miatt — viszonyainknak megfelelőnek tartja ugyan; miután azonban az eddigi tapasztalatok bizonyítják, hogy ily minőségű vajért elért jobb értékesítésből a termelőnek előnye nincs, amennyiben a központok nagyobbreszt vállalkozók kezében vannak; szükséges, hogy az egyes vidékek szövetségei szövetségbe lépjenek, s a központok saját üzembe vétessenek. Az ezen célból létrejött szövetségeket pedig az állam erkölcsileg és anyagilag támogatassa.«

Jánosi Béla: A határozati javaslat 4. pontjához kívánok hozzászólni és tisztelettel indítványozom, hogy küldessék ki egy bizottság, amely tárgyalja, milyen törvényes intézkedésekkel gátolható meg a tenyésztés céljára alkalmas üsző borjuk tömeges vágatása. Ezen értelemben megszerkesztett határozati javaslatom a következőképen hangzik:

»A kongresszus küldjön ki egy külön bizottságot a tenyésztés céljaira alkalmas üsző-borjuknak levágását tiltó törvény megalkotása tárgyában.«

Gróf Hoyos Miksa: Véleményem szerint Zappe Ferencz urnak határozati javaslata az I. szakcsoporthoz tartozik, s azért kérem annak az I. szakcsoportoz való átutalását.

Újhelyi Imre: Jánosi Béla ur intenczióját helyeslem, azonban célszerűbbnek vélném, ha a tejszövetkezetek szövetségei a maguk hatáskörében iparkodnának megakadályozni az üsző borjuk tömeges levágatását, mert azt törvénnyel megakadályozni nem lenne ajánlatos.

Elnök: Több felszólalás nem lévén, a vitát az I. tárgy fölött bezárom. Felteszem a kérdést, elfogadja-e a szakcsoport az előadó urnak határozati javaslatát?

Elnök: A szakcsoport a határozati javaslatot elfogadván, most még a Zappe Ferencz és Jánosi Béla urak által beterjesztett határozati javaslatok sorsa felett kell határoznia.

Tisztelettel kérdem, kíván-e a szakcsoport Zappe Ferencz ur javaslatával foglalkozni, vagy azt gróf Hoyos Miksa ur indítványa értelmében az I. szakcsoporthoz kívánja utalni?

Elnök: Megállapítom, a szakcsoport határozatát, melyszerint Zappe Ferencz ur indítványát az I. szakcsoporthoz kívánja utalni.

Elnök: Most pedig felolvasom Jánosi Béla urnak határozati javaslatát. Méltóztatik elfogadni?

A szakcsoport Jánosi Béla ur javaslatát nem fogadja el. Ennélfogva az I. tárgyra vonatkozólag a szakcsoport határozata teljesen megegyezik az előadói javaslattal és a következőképen hangzik:

1. *„A gazdaközönség figyelme felhivandó arra, hogy megfelelő tejkezeléssel jóval tartósabbá tehető a tej, mint az a jelenlegi kezelés mellett tapasztalható s így a friss tej szállítás az eddiginél jóval nagyobb körzetekből történhetik.*

2. *A saját értékesítés — bár korlátozottabb mértékben — kiterjesztendő különösen ott, a hol megfelelő szaktudás rendelkezésre áll. Enélkül ez nem ajánlatos.*

3. *A vaj készítés legjobban általánosítható módja a tej értékesítésnek, melyet csaknem mindenütt üzhetünk és ezért az a gazdaközönség figyelmébe különösen ajánlandó, annál is inkább, mivel a tejgazdaság meghonosítása mindenütt a belterjesebb gazdálkodást vonja maga után s mivel a tejgazdaság fejlesztése legbiztosabb rugóját képezi az állattenyésztés fejlődésének.*

4. *A tejgazdaság jövedelmezősége nemcsak az értékesítés minőségétől függ, hanem és első sorban attól, hogy egy-egy tehén után ugyanazon takarmány árán mennyi tejet tudunk termelni. Ezért kiváló gond fordítandó a helyes tenyészkiválasztásra.*“

Elnök: Következik a II. tárgy. Felkérem Fettiick Ottó dr. urat előadásának megtartására.

II. Tárgy: „A tejgazdasági melléktermékek értékesítése.”

Előadó: Fettiick Ottó dr. állatorvosi főiskolai s.-tanár.

A tejgazdasági technika terén az utolsó évtizedekben elért vívmányok, nevezetesen a fölöző- és egyéb más gépeknek feltalálása és azoknak a gyakorlatban való elterjedése alapján megváltoztatta a tej feldolgozásának régi idők óta üzött módját. Különösen nagy átalakulásokon ment

át és óriási mérveket öltött a vajkészítés: míg ugyanis a természetes fölözés idejében a vajkészítés az egyes országokban és nálunk is alárendelt jelentőséggel bírt és azt inkább csak a házi szükséglet fedezése céljából készítették, vagy legfeljebb csak egyes nagyobb gazdaságokból került még a szomszédos városok piacára is belőle, addig ma egyes országok fő kiviteli cikkét és jövedelmét képezi. Így pl. egyedül Dánia évenként mintegy 700.000 q. vaját 180 millió korona értékben, Svédország pedig, hol a belfogyasztás is igen nagy, 48 millió korona értékben exportál. De más országokban is, hol a tejgazdaság kevésbé fejlett, olyan nagymennyiségű tej kerül feldolgozásra, melyre néhány évtizeddel ezelőtt még gondolni is merész dolog volt. A tejbakterologia terén szerzett ismereteknek a gyakorlatban való értékesítése, mely lehetővé tette a vaj minőségének és tartósságának javítását, csak kedvezően hatott ezen folyamatra. A gépekkel való fölözés, valamint az édes tejszinnek pasteurizálás és mesterségesen tiszta tejsav kultúrákkal való savanyítása eredményezte azt, hogy a vaj a kivitel céljaira is alkalmassá lett. A vajgyártás óriási fellendülése és a tej feldolgozásának egyéb módjai, nevezetesen a sajtgártás, túrókészítés stb. szükségképen maguk után vonták a különféle melléktermékek (soványtej, író, savó) nagymérvű felszaporodását.

Nálunk is a tejnek gépekkel való feldolgozása óriási mennyiségű soványtej, író és savó termelésére vezetett. Így pl. az 1906. évben egyedül hazai tejszövetkezetekben 79.937,210 liter tej került feldolgozásra, melyből 63.949,768 liter soványtej maradt vissza. Ha tekintetbe vesszük azt, hogy ezen nagy mennyiségű soványtejnek hazánkban csak 1 fillérrel való kedvezőbb értékesítése 639.497 koronával nagyobb bevételt jelent, beláthatjuk azt, hogy milyen nagy fontosságú kérdés a tejgazdasági melléktermékek helyes értékesítése. Sajnos ezek daczára nemcsak nálunk, de még a gazdaságilag fejlettebb államokban sem szenteltek olyan nagy figyelmet az utóbbi tárgynak, mint a milyent az megérdemelne és ennek következménye az, hogy a vaj értékesítésének óriási fellendülése mellett a lefölözött tej és egyéb melléktermékek kedvezőbb értékesítési módjai még csak az utóbbi években képezték behatóbb tanulmány tárgyát. A soványtej értékesítésének legegyszerűbb módja mindenesetre az volna, ha azt eredeti édes állapotában lehetne értékesíteni. Sajnos azonban, a soványtej értékesítésének ezen módját csak igen kevés szövetkezet üzheti, nevezetesen azok, amelyek abban a kedvező helyzetben vannak, hogy a hozzájuk közel fekvő nagyobb városok piacain értékesíthetik azt. Az értékesítés ezen módját nagyban hátráltatja a fogyasztó közönség részéről a lefölözött tejjel szemben megnyilatkozó indokolatlan ellenszenv is. Ezen indokolatlan ellenszenvet az 1903-ik évben a hamburgi kiállítás idejében kiadott »Tejszákács könyv« sem tudta eloszlatni, jóllehet eléggé meggyőző módon igazolta

a soványtejnek magas tápértékét és annak a háztartásban való különféle értékesítési módját. A vidéken levő legtöbb kisebb-nagyobb szövetkezetnek már más módról kell gondoskodnia, ha sovány tejét értékesíteni akarja. Legáltalánosabb mód, melyet hazánkban a legtöbb szövetkezet követ, hogy a soványtejet visszaadja tulajdonosának, aki azt azután saját háztartásában nagyjából állatok takarmányozására felhasználja. Ez utóbbi módja a soványtej értékesítésének, nevezetesen annak takarmányozási célokra való felhasználása, már nem új és hazánkban is eléggé elterjedt.

A lefölözött tej átlagban 10% száraz anyag esetén 3·5% fehérjéből, 0·7% zsírból, 5% cukorból és 0·8% ásványi részekből áll, míg a friss teljes-tejben átlag 12% száraz anyag van, és ebben 3·2% fehérje, 3·6% zsír, 4·5% cukor és 0·7% ásványi anyag van. Ha az előbbi tejet az utóbbi tej szárazanyag tartalmára átszámítjuk, a lefölözött tej 12% szárazanyag tartalmában 4·2% fehérje, 0·8% zsír, 6% cukor és 1% ásványi anyag van; vagyis a lefölözött tejben egyenlő mennyiségű fehérjére valamivel több cukor és szervetlen só esik, mint a rendes tehén tejben, ellenben a rendes tehén tej zsírájának csupán 17%-a, vagyis kereken $\frac{1}{6}$ -od része. A lefölözött tej tehát a zsír és minimális fehérje kivételével a teljes tej összes alkotó részeit tartalmazza és ebből kifolyólag a fiatal emlős állatok részére rendkívül értékes takarmánynak tekinthető. Elméleti szempontból a lefölözött tej már azért is, mert sok anorganikus sőt organikus, könnyen felszívódó és áthasonlítható vegyületek alakjában tartalmaz, növendék állatok számára igen értékes takarmány. Ebből kifolyólag a lefölözött tej úgyszólván nélkülözhetetlen mindazon állatok számára, melyek állati eredetű takarmányt egyáltalában felvesznek és ujabban még halak táplálására is felhasználják a soványtejet száraz, oldható állapotban. Kiterjedten használják a megsavanyodott sovány-tejet liszttel összekeverve szárnyasok hizlalására. Angliában végzett kísérletekből tudjuk, hogy a lefölözött tej literje csirkékkel való feletetés útján egész 8 fillérrel értékesülhet.

A lefölözött tej azonban főleg egyéb állatok takarmányozásánál bír jelentőséggel. Így főként a borjúk felnevelésére igen alkalmas a sovány-tej. De a borjúk hizlalásánál is nagy szerepe van a lefölözött tejnek. Egyes takarmányozási kísérletek szerint 10·5 fillérrel is értékesülhet a sovány-tej literje. Így pl. *Zschaage, Beckhusen, Leutritz és Grap* külön-külön végeztek 20, egészen 90 napig tartó kísérleteket borjúkon: ezek szerint 1 liter lefölözött tej 7—8—9, 6—7, 10·5—16·6 pf.-gel értékesült. A drezdai Landw. Kreisverein 34 borjúhizlalási kísérletet végzett 40 napon át; ha a beállításkor a borjú 1 kilogrammjának élő súlyát 40 pf.-gel, 2817 liter félzsíros és teljes-tej értékét literenként 12 pf.-gel vesszük fel, akkor a lefölözött tej literje 9·02 pf.-gel értékesült. A hizlalásnál csak 2

hétig gazdaságos teljes tejet etetni, a harmadik hétben már fokozatosan áttérhetünk a lefölözött tejre. Hízalás céljából mindaddig lehet fokozni a lefölözött tejet, amíg a fogyasztott lefölözött tej mennyisége a testsúly $\frac{1}{5}$ -ét éri el.

De nem csak a borju nevelésnél és hízalásnál, hanem a tehének takarmányozásánál is jól értékesíthető a lefölözött tej. *Holdefleiss* nagyszabású kísérletei megdöntötték azt az általánosan elterjedt nézetet, hogy a tehének nem szívesen isszák a sovány-tejet. A kísérlethez használt tehének szívesen vették fel úgy az édes, mint a savanyú, lefölözött tejet. A savanyu lefölözött tej nem befolyásolta károsan az állatok egészségét és növelte a tej mennyiséget. A minimális adag *Holdefleiss* szerint 5 liter; a lefölözött tej literje legalább is 3—5 fillérrel értékesül.

Legelterjedtebb azonban a lefölözött tejnek sertésekkel való feletése. A tejgazdasági melléktermékeknek ez utóbbi módon való értékesítése alig néhány évtized alatt úgyszólván az egész világon elterjedt és annyira alkalmasnak bizonyult, hogy az a nézet terjedt el, miszerint tejgazdaság nélkül hussertés tenyésztése nem is lehetséges. Bár e nézet túlzottnak mondható, mégis be kell ismerni, hogy hussertés tenyésztése ott a legjövendősebb, hol bőséges sovány-tej, savó és író áll a tenyésztő rendelkezésére. *Fjord* Kopenhágában lefölözött tejjel nagyobb szabású kísérleteket végzett, melyek szerint sertések takarmányozásánál 1 kgr. árpát, vagy rozsot, 6 kgr. lefölözött tej, vagy 12 kgr. savó tudott pótolni; miből következik, hogy 1 liter tej 4, 5, 6 vagy még több fillérrel is értékesülhet.

Sajnos, előadásom szűkre szabott kerete nem engedi meg, hogy a tejgazdasági melléktermékeknek sertésekkel való értékesítését olyan bőven tárgyaljam, mint azt a tárgy fontossága kívánatossá tenné, ettől azonban el is tekinthetek, mert a sertéseknek ezen takarmányozási módja közismert lévén, a legtöbb gazdának már saját tapasztala is van e téren, de bőséges irodalom is áll rendelkezésünkre, sőt hazánkban is végeztettek szabatos etetési kísérletek, melyek a sovány-tejnek és savónak ezen értékesítési módját ismertetik és a mi viszonyaink között gazdaságosnak tüntetik fel.

Ezuttal inkább arra a szomorú eredményre vagyok bátor felhívni a tisztelt gazdaközönség figyelmét, mely a nyers lefölözött tejjel való sertésnevelés és hízalás következményeül tekinthető. A nyers lefölözött tejnek a tejszövetkezetek elszaporodásával kapcsolatban meghonosodott etetésével ugyanis a sertéseknek azelőtt nagyon ritka gümőkórja főképen a Dunántul és a Duna és Tisza alsó vidékén aggodalmat keltő módon terjed. A budapesti közvágóhidon levágott sertések között az 1902. évben már volt 2—2%-s gümőkóros; ez a körülmény még inkább nyer jelentőségében, ha megtudjuk, hogy a megbetegedett állatok főleg egyes, még pedig olyan gazdaságokból kerültek ki, ahol a sertésekkel lefölözött nyers tejet takarmányoztak. De

nemcsak a sertések, hanem a lefölözött tejjel nevelt borjuk között is nem ritkán olyan természetű gümőkóros elváltozásokat állapít meg a bonczolás, melyekből a tápcsatornán keresztül történt fertőzésre lehet következtetni.

De nézzük hogyan kerül a gümőkór ragályanyaga a tejbe és abból a tejgazdasági melléktermékekbe. Ismeretes dolog, hogy a tej fertőzésének forrása elsősorban a gümőkóros tőgy lehet, mely olyan nagy mennyiségben választhatja el a gümőkór ragályanyagát, hogy az még a legerősebb higitás után is fertőzi az embert, állatot egyaránt. Az ilyen tej olyan tömény állapotban tartalmazza a gümőkór ragályanyagát, hogy sok más egészséges állat tejével való összekeverés után sem hígul fel annyira, hogy elveszítené megbetegítő hatását. Ebből magyarázható, hogy sokszor egy egész község vagy tehenészet borjainak és sertés-állományának befertőzését okozhatja egy tőgygümőkóros tehené tejének összeöntése a többi nem gümőkóros tehenek tejével.

Ebből kifolyólag a tej és tejtermékek útján való fertőzés különösen nagyobb üzemű tejgazdaságok állatjainál, nevezetesen sertéseinél és borjainál és olyan községek állatállományában fordul elő, hol a szövetkezetekből visszakerülő lefölözött tejet etetik fel. A sertéseknél, melyeknél főleg a tápcsatornán történik a fertőzés, rövid időn belül nagy kiterjedést nyer a bántalom, úgy hogy nem egy gazdaságban az állatok 50—60, sőt 90%-a is fertőzött lehet. De nem szabad borjuknál, illetve szarvasmarhákánál sem a gümőkór áttérjedésének veszélyét a tej és tejtermékek útján figyelmen kívül hagyni. A tőgygümőkóros teheneken kívül a klinikailag súlyos gümőkóros tehenek teje is fertőzött lehet, sőt az újabb vizsgálatok megállapították, hogy klinikailag meg nem állapítható gümőkór egyes eseteiben, amikor az egyedül a pozitív tuberkulin reakció igazolja, hogy az illető állat gümőkóros, a tejben fellelhető a gümőkór ragályanyaga. Ezek az esetek azonban kevesebb gyakorlati jelentőséggel bírnak, mivel ilyenkor kisebb számmal választatnak ki a gümöbacillusok, minek következtetében a tej az esetek nagyobb számában más tejjel való összekeverés folytán annyira felhígul, hogy többé nem fertőz. Már kedvezőtlenebb beszámítás alá esik a tejnek gümőkóros állatok bélsarával, vagy egyéb kóros váladékaival történt fertőzése.

Azt a nagy veszélyt megszüntetendő, mely a lefölözött tejnek yers állapotban való fogyasztásával és feltakarmányozásával jár, Dánia 1898-ban törvényt hozott, hogy a lefölözött tej és iró a szövetkezetekből csak előzetes pasteurizálás után adható vissza. Ezen intézkedések eredményeként tekinthető, hogy míg azelőtt Dániában és Észak-Németországban vágóhidra küldött dán sertésszállítmányokban az állatok 50—60, sőt 90%-a volt gümőkóros, addig ma a gümőkóros állatok száma csak 3—5%-ot tesz ki. Dánia megtehetette ezt a lépést, mely kétségtelenül a leggyökeresebb meg-

oldási módja volt annak, hogy miként szüntethető meg a a szövetkezetekből visszakerült lefölözött tejjel való fertőzés, mert tejszövetkezeeteinek nagyobb üzeme lehetővé tette pasteurizáló gépeknek beszerzését és üzemben tartását anélkül, hogy ezzel különösebb terheket rótt volna az egyes szövetkezetekre és azok létét veszélyeztette volna. Előkészítette és siettette ezt a megoldási módot az a körülmény is, hogy az angolok a nem pasteurizált tejszínből készült vaját a kedvezőtlen dán állategészségügyi viszonyokból kifolyólag nagy bizalmatlansággal kezdték fogadni, úgyhogy létkérdés volt a dánokra nézve az angol igények kielégítése. Ezen körülmény kényszerítő hatása alatt született meg az a törvény is, hogy kivitel céljaira csak pasteurizált tejszínből készíthető a vaj.

Ami szövetkezeeteink legtöbbje még a kezdet nehézségeivel küzd és olyan kis forgalommal bír, hogy az esetleg áldozatok árán beszerzett pasteurizáló gépeknek üzemben tartását nem bírná el. Hozzá járul még ehhez az is, hogy a mi hazai viszonyainknak megfelelő kicsiny üzemekre való és a gyakorlatban is bevált pasteurizáló gépekkel nem is rendelkezünk. Nagy baj továbbá az is, hogy nálunk még nagyon kevésbé ment át a köztudatba a nyers állapotban feltakarmányozott lefölözött tej és író veszélyes volta. Ezért ezen a helyen újból felhívom a t. gazdaközönség figyelmét arra a veszélyre, mely hazai állattenyésztésünket, főleg sertés- és borju nevelésünket a lefölözött tej takarmányozásával fenyegeti és melyet csökkenteni módunkban áll.

Amig a dán törvényekhez hasonló általános törvényes intézkedések keresztül vitelét hazai viszonyaink meg nem engedik, mindenki saját maga akadályozza meg a gümőkórnak ilyen módon való terjesztését azzal, hogy állataival csak előzetesen felforralt lefölözött tejet, írot vagy savót etet fel. A felforraltást kisebb tenyésztők saját háztartásukban minden nehézség nélkül keresztül vihetik, de nagyobb tenyészetekben sem ütközik akadályokba forró gőz belevezetésével, vagy forró vízzel melegített üstökben való forralással a lefölözött tejben, íróban vagy savóban levő gümöbacillusok előlése. A legtöbb külföldi tenyészetben ilyen módon szüntették meg a sertések tömeges megbetegedését és nagyobb gazdaságokban különösen a forró gőzzel való felmelegítés 90 fok C.-ra bizonyult nagyon gyakorlatiasnak és gazdaságosnak.

Egységesebb és eredményesebb volna minden esetre a gümőkór elleni védekezés, ha a tej pasteurizálása magában a szövetkezetben volna keresztül vihető; ez azonban nálunk ezidőszert már azért sem vihető keresztül, mint azt már egy ízben említettem, mert ami kicsiny üzemeinkre alkalmas pasteurizáló készülékekkel nem is rendelkezünk; legalább az eddig ismert és kipróbált egyszerűbb készülékek nem bizonyultak megfelelőeknek. E végből sürgősen szükséges a mi hazai viszonyainknak megfelelő, egysze-

rübb összeállítású pasteurizáló gépeknek szerkesztését pályázatoknak kiírásával és állami díjazásával előmozdítani.

Nagy hasznára volna továbbá az ügynek, ha az egyes szövetkezetek a nyers, lefölözött tej feletetésének káros következményeit — nevezetesen a gümőkór terjesztésének veszélyét — népies modorban írt közlemények útján a kisgazdákkal is megismertetnék. Az ilyen módon szerzett ismeretek, miután a gümőkóros tej és annak melléktermékei útján való fertőzés az embert is fenyegeti, javítólag hatnának az emberi gümőkór csökkentésére is.

A gümőkór ragály-anyagának széthurcolását, illetve a gümőkór elterjedését nagyban elősegíti nálunk még az a rossz szokás is, hogy a fülözőgép dobján levő iszapot, mely igen gazdag lehet gümöbacillusokban, nem égetik el, hanem belekeverik a lefölözött tejbe, vagy apróbb házi állatokkal, kutyákkal, macskákkal etetik fel. Az iszapnak belekeverése még inkább fokozza a nyers lefölözött tej feletetésével járó veszélyeket, mert lényegesen emeli annak bakteriumtartalmát; kisebb háziállatokkal való feletetése pedig azokban gümőkóros folyamatot létesíthet és ilyen módon azok is a bántalom terjesztőivé lesznek. E végből szükséges volna a centrifug-iszap ilyen módon való értékesítését sürgősen betiltani és elrendelni, hogy az elégetés útján megsemmisíthessék.

Az elmondottakban röviden a lefölözött tejnek, savónak és irónak takarmányozás útján való értékesítését ismerttettem; hátra volna még a lefölözött tejnek ipari célokra való feldolgozásáról megemlékezni.

Az édes lefölözött tejből egy pár év óta néhány nagyobb külföldi városban különféle frissítő és dietetikus italt készítenek. Az előbbienek közül leginkább a *tejpezsgő* terjedt el. Ez nem egyéb, mint széndioxiddal telített és különböző aromatiszerekkel aetherekkal izesített sovány tej. A lefölözött tejnek ilyen módon való értékesítését azonban még külföldön is annyira a jövő kérdésének tekintik, hogy vele e helyen bővebben nem foglalkozom. A dietetikus italok közül a *kefir*, a *kola-tej*, s egy *pepton tartalmu alkoholos ital* érdemelnek említést. Ezek közül a *kefir* nálunk is közismert dietetikus szer, míg a *kola-tej*, mely nem egyéb mint koldiol kivonatot tartalmazó lefölözött tej, valamint a pepton-tartalmu alkoholos erjedésen átment lefölözött tej, még hazájában Németországban sem tudott elterjedni. Hasonló sors érte a *tejsokoládé* néven forgalomba hozott, csokoládéval kevert lefölözött tejet és a *tej-konyakot* is, mely nem egyéb, mint besűritett és konyakkal kevert lefölözött tej.

Jól értékesül a sovány tej az u. n. tejszappan gyártás folyamán. A tejszappanról igen sokat írtak már az ide vonatkozó szaklapokban s nagy jövőt jósoltak annak, mely azonban csak részben teljesedett be; ennek daczára a tejszappan gyártás külföldön mégis elég jelentékeny iparágá

fejlődött. A tejszappan készítés folyamán a lefűlözött tejet egészben, úgy ahogy van, nem pedig csak annak egyes alkotórészeit használják fel. Nagyon messzire vezetne a tejszappan készítés ismertetése, miért is erről nem emlékezhetek meg. *Knoch* adatai szerint 1 liter sovány-tej a tejszappan gyártás folyamán 84 fillérrel értékesülne. A sovány-tej értékesítésének e csoportjához tartozik még a *kondenzált-tej* s a *tejpor* készítése is. Mindkettőnek, különösen azonban az előbbinek gyártása külföldön, nevezetesen Svájcban és Amerikában már óriási mérveket öltött és a lefűlözött tej kitűnő értékesítési módjául bizonyult. Ujabban hazánkban is foglalkoznak már a sovány-tej tejpor alakjában való értékesítésével.

Az értesítés ezen módjain kívül vannak olyanok is, melyek folyamán a soványtejnek csak egyes alkatrészeit, legtöbbször a kaseint értékesítik. Ide tartozik a különféle sovány sajtok és turók készítése, a tejcukor és különféle fehérje készítmények gyártása, továbbá a kaseinnek ipari célokra való feldolgozása is.

A sajtgyártás folyamán nagyon különféleképen értékesül a soványtej, mert nagyon sok mellékkörülmény és eshetőség van arra befolyással. A turókészítés folyamán gyengén értékesül a soványtej. A tolna- s baranyamegyei szövetkezetek 18 fillért kapnak a turó kgr.-jáért; miután 100 liter tejből 9—9.5 kgr. turó készíthető, a soványtej literje az oltó, gőz, szállítás stb. kiadás levonása után a legjobb esetben csak 1.7 fillérrel értékesül. A tejcukor előállítása már nagyobb ipari fontosságra tett szert és külföldön számos gyárban nagy mennyiségben készítik. A kaseinből készült különféle tápszerek és orvosi készítmények, mint aminő a *plamson*, *nutrose*, *eulaktol*, *eukasin*, *sanatogen*, *sonose* stb. kereskedelmi bevezetése és értékesítése igen nehéz és e miatt ezek előállítása még nem is hódított nagyobb tért. Daczára annak, hogy egyes nagyobb kedvező etetési kísérletekről számolnak be, ugylátszik a soványtejből készült mesterséges takarmányfélék, mint aminő a *tej-melasse*, *borju-tejfel*, *Backhaus-féle malacz-tápliszt* stb. sem tudnak elterjedni.

Az utolsó évtizedekben a legnagyobb fontosságra a kasein előállítása tett szert. A lefűlözött tejből oltó vagy savak hozzáadásával csapják ki a kaseint, majd felaprózás és vízzel való kimosás után megszáritják. A kaseint a legkülönfélébb célokra használják. Készítenek belőle mázoló festékeket, szövetfényesítőszert (glutin) és ragasztó anyagot, továbbá szövetavatásra is használják.

Végre 4 évvel ezelőtt két ipari készítmény, nevezetesen a *galaitin* és az u. n. tejkivonat jelent meg a piacon. A készítmények azért érdekelnek bennünket, mert mindkettőhöz a lefűlözött tej szolgáltatja az alapanyagot. Az előbbi a celluloidra emlékeztető szaruszerű anyag; előnye az utóbbi felett az, hogy nehezen ég és ebből kifolyólag nem tűzveszélyes,

szagtalan és a villamosságot nem vezeti. Különben jól csiszolható, esztergályozható, fényesíthető és meleg állapotban idomítani is lehet. A galaithból a legkülönfélébb tárgyakat: nevezetesen kés-, esernyő-, botnyelet, fésűt, gombot, hajtűt stb. készítenek. A harburgi főgyárnak már két fiókja is van; az egyik Párisban, a másik Wienpassingban (Alsó-Ausztria). A harburgi főgyárban mintegy 2000 kgr. sajtanyag lesz naponként galaithté feldolgozva, melyhez 60.000 kgr. sovány-tejre van szükség. A 3 gyár egyúttvéve pedig évenként 600.000 kgr. kaseint dolgoz fel. A lefölözött tej, nem számítva a vissza maradt savót, körülbelül 3 fillérrel értékesül.

A másik készítmény az u. n. *tejkivonat* (Milchfleischextrakt) tulajdonképpen besűrített lefölözött tej, melyből a kasein és tejcukor egy részét (100 kgr. sovány tejből 1·2 kaseint és 2·5 tejcukrot) elvonják.

Az elmondottak alapján a következő határozati javaslatot vagyok bátor beterjeszteni:

1. Hazai gazdaságokban a lefölözött tej, író és savó ezidő-szerint különösen a borjunevelés és hizlalás, nemkülönben a süldő-hizlalás után értékesíthető legcélszerűbben. A tejgazdasági melléktermékek közül a lefölözött tej és író nagy tápértékénél fogva emberi táplálékul is igen alkalmas. A lefölözött tejnek forralt állapotban való fogyasztását különösen a nagyobb városok nép- és tejkonyháiban kellene meghonosítani.

2. Szükséges a nyers lefölözött tej fogyasztásának és fel-etetésének káros következményeit, nevezetesen a gümőkőr terjesz-tésének veszélyét népies modorban irt közlemények után a nép szélesebb rétegével, különösen tejszövetkezetekkel bíró községek lakosságával megismertetni.

3. Szükséges, hogy a magas kormány pályázatok kiírásával és a beérkezett legjobb pályaterveknek jutalmazásával a mi viszonyainknak megfelelő kisebb, egyszerűbb pasteurizáló gépek szer-kesztését előmozdítsa.

Szükséges továbbá a pasteurizálás kérdésének tanulmányo-zására és annak a gyakorlatban leendő bevezetésére egy bizottság megalakítása.

4. A kongresszus mondja ki, miszerint sürgősen szükséges a főlőzőgép dobján visszamaradt iszapnak elégetését miniszteri rendelettel mindenkire kötelezővé tenni.

Zappe Ferencz: Fettlick Ottó dr. javaslatában a mellék termékek értékesítése nincsen kellően kiemelve, nincsen abban azon kormány intéz-kedésekre sem mutatva, melyek szükségesek, hogy ezen termékek értékesítése előmozdítottassék. Kalapot emelek valóban szép fejtegetései előtt s ha az igen tisztelt előadó ur javaslatát »A melléktermékek feldolgozása, különös

tekintettel az egészségi szempontokra» czim alatt terjeszti elő, annak minden pontját elfogadom. Azt azonban furcsának találom, mikor az embernek szánt tej paszteurizálásáról említést sem teszünk, hogy ugyanakkor sertésnek és borjunak való s amugy is alig 3—4 fillérel értékesíthető soványtej paszteurizálására gondolunk. Ez által a soványtej forgalomba hozása csak megnehezítettetik. Sokkal szükségesebbnek tartom a beterjesztendő határozati javaslatomban említetteket, s azért kérem annak elfogadását.

1. A tejgazdasági mellék termékek közül a lefőlözött tej tápértékénél fogva emberi táplálékul igen alkalmas, azért annak fogyasztását a nép és tejkonyhákban kellene meghonosítani és a szegényebb városi lakóknak könnyen hozzá férhetővé tenni az által, hogy vasuti szállítása különösen kedvezményes díjtételek mellett engedélyeztessék, hogy pedig a lefőlözött tej- s egyáltalában a tejtermékek friss és jó állapotban a fogyasztó néphez jusson, annak lehűtése olcsón kezelhető hűtőknek népszerűvé tétele, valamint legalább a fővonalakon a vasuti hűtőkocsik bevezetése okvetlen szükséges.

2. A turó és soványsajt, a gyári munkások és a bányászok nélkülözhetetlen tápszerei közé tartoznak, melyeket azonban jelenlegi körülményeink mellett azok csak harmadik, negyedik kézből kapják, s így daczára annak, hogy a munkásnép drága pénzért veszi, a termelő alig kap belőle valamit, szükséges tehát : a gyárak munkásai és bányászok számára »Élelmi-szereket fogyasztó szövetkezetek» alakítása és ezen termékekre is kedvezményes vasuti díjtételek engedélyezése.

3. A soványtej, író és savó állattakarmányozása, de különösen a yorkshirei süldők hizlalás útján való értékesítése igen czélszerű, azért a magas földmívelési miniszterium az ezen sertéseknek hazánkban való meghonosítását czélzó eddigi intézkedései üdvösek. Szükségesnek mond továbbá a kongresszus oly kormány intézkedést, mely ezen tenyészállatokat a tejszövetkezeteknek hozzáférhetővé teszi, s a kihizlalt süldők értékesítését elősegíti.»

Báró Jósika Gábor : Erdélyben gombamódra szaporodnak a tejgazdaságok, s ott úgy teszik értékesebbé a soványtejet az élelmes vállalkozók, kik a tejszövetkezetekből a soványtejet, vagy sajtot olcsón megveszik, hogy a soványtejet júhturóval vegyítve, mint munkássajtot hozzák forgalomba. Felhivom a szakcsoport figyelmét ezen értékesítési módra. A következő határozati javaslatot nyújtom be :

»A soványtej értékesítésére igen alkalmas a sovány sajtnak júhturóval való keverése, e körülményre hivatás fel a tejszövetkezetek figyelme, azok vonják a juhászokodókat működési körükbe.«

Tolnay Pál : Tiltakozom az ellen, hogy a soványsajtot júhturóval keverve, mint lipthói turót hozzák forgalomba. Ez hamisítás, mert a jónevű lipthói júhturó hitele elvész. Ehhez a kongresszus hozzá nem járulhat. A javaslat elvetését kérem.

Báró Inkey Pál: Meg akarom állapítani, hogy Zappe Ferencz ur javaslata csaknem teljesen megegyezik Fettlick Ottó dr. előadói javaslatával s a különbség csak az, hogy Zappe ur a soványtejet a népkonyhákban és a bányászoknál kívánja értékesíteni. Szerintem a kongresszus túllépné hatáskörét, ha Zappe ur módosításához hozzájárulna, azért kérem annak mellőzésével az előadó javaslatát elfogadni.

Dr. Szontagh Felix: Örömmnek adok kifejezést, hogy mindkét előadó úr az egészségügyi óvintézkedésekre oly körülményesen kiterjeszkedett. — Tapasztalásból tudom, hogy az íróban bizonyos indikációk betartása mellett egy értékes diáetikumot birunk s minthogy kifogástalan minőségű írók beszerezni nem könnyű, ajánlom, hogy az írók konzervszerűen kellene forgalomba hozni s gondoskodni kellene, hogy legalább a főbb központokban ilyen kapható legyen.

Ujhelyi Imre: Szerintem lehet a juhtejet soványtejjel keverni és a keverékből sajtot készíteni. Analog a fogarasi sajt, amelynél a soványtejet bivalytejjel keverik. Ez tartalmasabbá teszi a soványtejet. Zappe Ferencz indítványát én is mellőzni kérem. Ugyancsak kérem a szakcsoportot, hogy Fettlick Ottó dr. határozati javaslatának 1. pontjában a »süldő-hizlalás« szók után »főleg hussertés« szók közbe szurassanak.

Báró Jósika Gábor: Félreértett szavaimat kívánom helyreigazítani. Én is ellenzem a lipthói turónak meghamisítását. Az én indítványom oda irányul, hogy a soványtejet juhtejjel tegyük tartalmasabbá. Ujhelyi Imre idevonatkozó indítványát elfogadom.

Fettlick Ottó dr.: Szontagh Felix urnak felszólalására felvilágosításul bátor vagyok megjegyezni, hogy az író-konzerv nem jó, mert nálunk a tej nem lesz elég tisztán kezelve és sok bakteriumot tartalmaz, ennek folytán az íróból készült konzerv csecsemőknél nem alkalmazható.

Elnök: A vitát bezárva, felkérem a szakcsoportot, méltóztassék határozni, hogy Fettlick Ottó dr., vagy Zappe Ferencz javaslatát fogadja el. A szakcsoport Fettlick Ottó dr. javaslatát teszi magáévá.

Elnök: Ujhelyi Imre ur az előadói javaslat 1. pontjában a »süldő hizlalás« szók után »főleg hussertés« szók közbeszurását indítványozta. — Méltóztatik az indítványhoz hozzá járulni?

A szakcsoport az indítványt elfogadja.

Elnök: Felolvasom báró Jósika Gábor ur javaslatát. Elfogadja-e a szakcsoport?

A szakcsoport a javaslatot nem fogadja el.

Eszerint a szakcsoportnak a II. tárgy fölött hozott határozata az előadói javaslat alapján és Ujhelyi Imre ur módosításával a következő lesz:

1. Hazai gazdaságokban a lefölözött tej író és savó ezidőszert különösen a borjunevelés és hizlalás, nemkülönben

a süldő-hizlalás — főleg hussertés — útján értékesíthető legcélzszerűbben. A tejgazdasági melléktermékek közül a lefölözött tej és író nagy tápértékénél fogva emberi táplálékul is igen alkalmas. A lefölözött tejnek forralt állapotban való fogyasztását különösen nagyobb városok nép- és tejkonyháiban kellene meghonosítani.

2. Szükséges a nyers lefölözött tej fogyasztásának és fel-etetésének káros következményeit, nevezetesen a gümőkór terjesztésének veszélyét népies modorban írt közlemények után a nép szélesebb rétegével, különösen tejszövetkezetekkel bíró községek lakosságával megismertetni.

3. Szükséges, hogy a magas kormány pályázatok kiírásával és a beérkezett legjobb pályaterveknek jutalmazásával a mi viszonyainknak megfelelő kisebb, egyszerűbb pasteurizáló gépek szerkesztését előmozdítsa.

Szükséges továbbá a pasteurizálás kérdésének tanulmányozására és annak a gyakorlatban leendő bevezetésére egy bizottság megalakítása.

4. A kongresszus mondja ki, miszerint sürgősen szükséges a fölözőgép dobján visszamaradt iszapnak elégetését miniszteri rendelettel mindenkire kötelezővé tenni.

Elnök: Igen köszönöm az előadó uraknak szakszerű és tanulságos előadásait. Az ülést berekesztve, figyelmeztetni kívánom az urakat, hogy a II. szakcsoport folytatólagos ülése az ügyrend értelmében holnap reggel 8 órakor kezdődik, mely alkalomra kérem szíves megjelenésüket.

Folytatólagos ülés

1907. évi szeptember hó 2-án délelőtt.

Ország Lajos elnök a szakcsoport folytatólagos ülését megnyitván, üdvözli a szakcsoportot és felkéri Hajós István előadót, hogy az ügyrend értelmében következő III. kérdést előadásával bevezetni szíveskedjék.

III. Tárgy: „A tejkezelés módjának befolyása a tej és a belőle készült termékek minőségére és a tiszta kulturák szerepe a tejnek vajjá és sajttá való feldolgozásánál.”

Előadó: Hajós István, a sárvári tejgazdasági szakiskola igazgatója.

A tej feldolgozásánál a legelső elv a *tisztaság*, mert ez befolyásolja a tejből készült termékek jóságát. *Tisztátalan kezelés folytán* pedig a tejhibák lépnek fel, melyek rossz tejtermékeket fognak szolgálni.

A tej jóságának megőrzése céljából először is a tejelő állatot kell ismernünk, mert csakis egészséges állatok adnak egészséges tejtermékeket.

A betegek fertőző anyagot választhatnak ki a tejjel, ezek a tejek azután különféle betegségeknek előidézői is lehetnek.

A tejtermelés és feldolgozás szigorúan ellenőriztessék, s mint legavatottabb szakértő — lévén állati terményről szó — az állatorvos legyen illetékes bírálatot tenni. Különösen a gümőkóros tej veszedelmével szemben az ismert védekezési eljárások szigorúan vitessenek keresztül, fontos a szigorú tisztaság: a fejéstől kezdve egészen a fogyasztásig.

A fejő személyzet egészsége, ruházatának tisztasága, a fejés műveletéhez alkalmas volta fontos kérdések.

A tejnek a fejés után azonnal való erős lehűtésével tiszta és jól eltartható egészséges tejet nyerünk. Hatósági intézkedésekkel kellene a tej szennytartalmának, mint természetes alkatrésznek a megállapítását sürgetni.

Ugy érte, hogy a közönséges tej szennytartalma ne legyen több literenkint mint 8—10 milligramm, a gyermeektejben csak 5 milligrammnak szabad lenni a szennynek.

A tejnek 5—6 C° hőmérsékre való lehűtése, szennyezetlen volta, továbbá a baktérium tartalmának 1 cm³-ben 100 ezerre való csökkentése okvetlenül megkövetelendő. Reklám célokra ne használtassanak nagy hangzású tej elnevezések, az ilyen tej elnevezések bizonyos követelményekhez legyenek kötve.

A tejhibákat legnagyobbbrészt mikroorganizmusok okozzák, e mellett egyéb hibák is befolyhatnak pld. takarmányozás stb. A tejhibák a tejszíneződés és a tej összetételének megváltoztatására is hatnak.

A vajhibák ugyanazon okból keletkezhetnek, mint a tejhibák. Helytelen tejkezelés, nem megfelelő tejhasználat súlyos eltéréseket idéznek elő. Ilyen vajhiba a takarmány ízű vaj, istálló ízű, füstös, v. dohos ízű, keserű ízű, sajt ízű, kemény vaj, avas vaj és olaj ízű vaj.

A sajthibák rossz tejtől, részint a felületes kezeléstől is eredhetnek.

Igen sok hibát azonban a baktériumok és a gombák is okozhatnak.

A leggyakrabban előforduló sajthibák a következők.

Puffadt sajt, vak sajt, ezerlyukú, kenőcsös, színeződéssel eltérő és keserű sajtok.

A tiszta kulturák szerepéről, a tejnek vajjá s sajtá való feldolgozásánál :

Ismerünk *természetes és mesterséges savanyítást*.

1. A *természetes* savanyítással nélkülözzük a biztonságot, mert az nem szolgáltat jó és kifogástalan gyártmányt; szakszerűen kezelt üzemeknél teljesen kiszorult ez az eljárás s *helyébe a mesterséges savanyítás lépett*.

2. A *mesterséges savanyítás jelentősége* abban áll, hogy a tejszínbe juttatott és *tisztán tenyésztett tejsavbaktériumok* oly nagy mértékben képesek elszaporodni, hogy tömegüknél fogva az ártalmas baktériumoknak életfeltételeit megszüntetik.

Leghelyesebben járunk el tehát, ha a tejszín savanyítására tejsavbaktériumokat tartalmazó tiszta kultúrákat használunk (Rein kulturákat), ezeket *folyékony állapotban, vagy por alakban hozzák forgalomba*. A por alakúak a *Ch. Hansen-félék*, a *folyékony alakú a sárvári m. kir. tejgazdasági szakiskola saját kultúrája*.

A savanyítást a következő eljárás szerint végezzük tejszinnél. Vesszünk 10 liter főlözött tejet, melyet 85—90° C. hőmérséklet mellett 2 órán át pasteurizálunk, majd gyorsan 30° C. lehűtve, a kultúra palaczk egész tartalmát, 150 grammot beleöntjük, a beoltott tejet 30° C. hőmérsékleten állani hagyjuk, az első 3 órában minden 10 perczben megkavarjuk. A főlözött tej megalvadása után, ami körülbelül 18—20 óra múlva bekövetkezik, az edényt a tejszinnel jeges vízbe állítjuk, hogy a tejsavbaktériumok további fejlődését és a savó kivallását megakadályozzuk. Ez az *anya kultúra*. 24 órai állás után következik az *anya kultúra átoltása*. Újból vesszünk 10 liter főlözött tejet, azt pasteurizáljuk 2 órán át; majd hirtelen 25° C-ra lehűtjük és ugyanilyen vízfürdőbe állítjuk. Az *anya kultúra* tetejéről 1½ cm. vastag réteget leszedünk. Most a törő fával az *anya kultúrát* mindaddig kavarjuk, míg sűrű tejszínhez hasonló, egyöntetű tömeggé nem lesz. Ezzel azután a 25° C. hőmérsékletű vízfürdőben lévő főlözött tejet az előírt módon beoltjuk, a kultúrából a tejmenyiség 5%-át, tehát 10 liter főlözött tejhez ½ liter kultúrát véve. *Ugyanígy végezzük a 2—3 dtoltást is, a 3 dtoltásból nyert, vagyis a 4 napos kultúrát használjuk a tejszín savanyításához*, a melyből a tejszín mennyiségének 8%-át vesszük. A kultúrákat 26—28 napig használhatjuk a tejszín savanyításra.

A *tiszta kultúrák a sajtgyártásnál*:

Dr. Freidenreich és Thöni tanulmányokat tettek az oltó gyomor és mesterséges oltók hatásáról, az oltó érésénél. Ők arra a végeredményre jutottak, hogy a tulajdonképeni sajtérést, a tejsavbaktériumok fermentjei, valamint bizonyos mycoderma-félék, melyek a természetes gyomor falzatáról a savó behatására leválnak, okozzák.

Ezeket az anyagokat alkalmazva a sajtkészítésnél, a sajtok felfuvódása nem csak megszünt, hanem egyéb hibák és zavarok elmaradtak.

Ott lehet tehát minden tekintetben kifogástalan sajtot előállítani, ahol a tejtermelésre és a kezelésre tovább is a legnagyobb gond fordítottatik és ha a tiszta kulturákat is alkalmazni fogják.

Egyébb sajtoknál is alkalmazzák a tiszta kulturákat. Constantini, Gorini, a Grána sajtokkal végezte kísérleteit, melyek érése 3—4 évet vesz igénybe, eljárásával kitűnő sajtot kapott.

A *Pasteur-intézet* a tiszta penész gombákkal igen szép kísérletet végzett *puha sajtoknál*, amidőn a pinczéket jó penészgombákkal inficiálta, ami tetemesen javította az ízét és aromáját a sajtoknak.

Határozati javaslatok :

I.

A tejtermelés és kezelés ellenőrzése :

A tejgazdasági kongresszus ama kívánságának adjon kifejezést, hogy a termelés és tejkezelés ellenőrzésével csakis az állatorvosok bizassanak meg, hogy ezzel a tejkérdés közéletmezésünk és közegészségügyünk javára végre valahára minden irányban tisztázva legyen.

II.

A gümőkór elleni védekezés :

1. Sürgősen szükséges a szarvasmarhák gümőkórja elleni védekezés, még pedig nem csak az okozott gazdasági károk, hanem az emberek fertőzésének veszélye miatt is.

2. *A magas kormány a védekezést a gümőkór természetéről és fertőzés módjairól és a Tuberkulin próba jelentőségéről* való helyes ismeretek terjesztésével s anyagi eszközökkel való támogatása útján segítse elő.

3. *Hatósági intézkedések is szükségessé válnak a gümőkór* elleni védekezéseknél. Ha ezeket kellő óvatossággal alkalmazzák, úgy a betegség továbbterjedése megakadályozható és fokozatos csökkenés érhető el.

III.

A tej és kezelése.

1. Kivánatos, hogy a tej *ellenőrzésére vonatkozó hatósági rendeletekben kimondják, hogy az eladásra kerülő tej* szennyrészeket ne foglaljon magában. A maximális szennytartalom a közfogyasztásra kimért tejnél 8—10 milligramm, a gyermekeknél 5 milligramm lehet.

2. *A tej lehűtése hatóságilag rendeltessék el.* Télen 4 C°, nyáron pedig 8—10 C° legyen a tej maximális hőmérséklete az átvételnél.

3. *Reklám célokra a tej különös jelzése szigoruan eltiltassék,* az ilyen tejfélék termelése bizonyos követelményekhez legyen kötve.

IV.

A vaj és sajtok feldolgozásánál, tiszta kulturákról:

1. A tejgazdasági kongresszus sürgősen kérje fel a magas kormányt, *hogy a tej és tejtermékek előállításánál kiterjedten végzendő kísérletekhez megfelelő eszközöket bocsásson rendelkezésére.*

2. Tekintettel *a tiszta kulturákkal már eddig is elért értékes eredményekre*, a kongresszus kívánatosnak jelentse, hogy a magas kormány ezeknek gyakorlati használhatóságát tanulmány tárgyává tétesse.

3. Évégből *a szakiskolában időközönként tanfolyamok létesítésének*, ahol a gyakorlatban működő vaj- és sajt mesterek a tejgazdaság újabb vívmányaival megismertessenek, továbbá a szakiskola laboratóriumai tökéletesebb felszerelésekkel láttassanak el, hogy az »ad oculus demonstrative« bemutatókat érthetőbben, gyakorlatiasabban lehessen eszközölni.

4. A tejgazdasági kongresszus *állandó bizottságot bizzon meg ezen cél elérésére szükségesnek mutatózó lépések megtevésére.*

Hreblay Emil: Ellenzem az 1. pont ama kitételét, hogy »csakis« állatorvosok bizassanak meg a tejtermelés ellenőrzésével mert azok, akik tejgazdasági szakiskolát nem végeztek és nem kétéves tanfolyamokat hallgattak — hanem csak ideiglenes, rövid kurzusokat látogattak — nem lehetnek hivatottak a tejtermelés ellenőrzésére.

Csak a tejgazdasági szakiskolában szakképzettségre szert tettek, továbbá a tejgazdasági iskolák növendékeit tartom hivatottnak az ellenőrzésre. Kérem a szakcsoportot idevágó következő javaslatomnak elfogadására.

A tejtermelés és kezelés ellenőrzése: »A tejgazdasági kongresszus tegyen felterjesztést a m. kir. földmívelésügyi miniszter urhoz, hogy a tejtermelés és tejkezelés hatósági ellenőrzését vármegyei törvényhatósági szabályrendeletek által rendelje el, s annak végrehajtásával az illetékes gazdasági egyesületek javaslatára a tejgazdasági szakiskolát, vagy más tejgazdasági tanfolyamokat végzett egyének, okleveles gazdászok, vagy állatorvosok bizassanak meg.«

Dr. Loránt Lipót tb. baranyavármegyei tiszti főorvos: A tisztelt előadó urnak igen érdekes és tanulságos előadásához engedje meg a tisztelt szakcsoport, hogy néhány megjegyzést fűzzek és határozati javaslatának I. pontjára vonatkozólag észrevételeimet megtegyem.

A tej, mint a közéletmezésnek és ennek kapcsán a közegészségügynek igen fontos tényezője, kell, hogy mindazon tulajdonságokkal birjon, melyek a fogyasztó közönség, illetve a közegészség javára vannak és semmiképen ártalmára ne legyenek. Első és fontos követelmény a tejtermelésnél és a tejkezelésnél, mint azt a tisztelt előadó ur is hangsúlyozta, — a tisztaság,

a lehető legscrupulózusabb tisztaság; el kell háritani, hogy semmiféle szennyes anyag bele ne kerüljön a tejbe, akár a tehén tőgyéről, a fejő egyén kezéről, ruhájáról, az istállóból, a tej eltartására szánt helyiségből, akár a takarmánynak, széna, szalma és egyéb takarmánynak penészgombáiból, mikroorganizmusáiból, akár a szállítás alkalmával, vagy az eladáskor a vevő közönség részéről. Hiszen tudjuk, hogy mindennemű szenny a legalkalmasabb tenyésztalaja, mintegy melegágya a baktériumoknak, melyek a tejben, mint alkalmas mediumban rendkívül gyorsan szaporodnak és fejlődnek és előidéznek a tejnek bomlási termékeit, azon tejhibákat is, melyek elég gyakran a tejnek értékesítését és az egészséges tejtermékek előállítását nagyon is megnehezítik. Sőt nagyon sokszor meg is hiusítják. Tisztaság minden irányban a legfontosabb szabály, melyet minden tejgazdaságban szem előtt kell tartani, mert minden ujitás, javítás, a legjobb gépek, eszközök beszerzése a várt eredménnyel nem járhatnak, ha a tisztaságra súlyt nem fektetünk.

A legnagyobb tisztaság daczára látszik, hogy még eddig nem sikerült a szennyes anyagot teljesen kiküszöbölni a tejből, és a gyermektejben 5 milligram, egyéb tejben 10 milligram a szennyes anyagoknak megengedett mennyisége, mely határt az egészséges tejnek túllépni nem szabad.

Tekintettel azon határra, én is szükségesnek tartom a tejtermelésnek és a tejkezelésnek szigorú ellenőrzését és elfogadom az előadó urnak határozati javaslata I. pontjának azon részét, hogy a tejtermelés és tejkezelés ellenőrzésével az állatorvosok bizassanak meg. Tanulmányaiknál és képesítésüknél fogva az állatorvosok erre hivatva vannak, és nem osztom az előttem szóló nézetét, hogy az erre képesített, tejgazdák az ellenőrzést is végezhetik. Felfogásom szerint, csakis *fizetett* hivatalos közegek — mint az állatorvosok, teljesíthetik az ellenőrzést azon körülményekkel, szigorral és lelkiismeretességgel, amit más, habár erre képesített, de nem díjazott egyénektől nem várhatunk, nem is követelhetünk.

Azonban épen olyan fontosnak, sőt szükségesnek tartom, hogy az ellenőrzéssel megbízott egyének nemcsak a nagyobb tejgazdaságokban, a hol a szakavatottság és értelmiség vezeti és ellenőrzi a tejtermelést és tejkezelést, mert érdekükben van, hogy egészséges termékeiket minél jobban értékesítsék, hanem a kisebb tejszövetkezetekben, főleg a falvakban, a köznépnek, mely a vidéki városok tejjel való ellátásának nagy contingensét képezi, hogy ezeknél az ellenőrzés hathatós szigorral történjék.

Hogy az ellenőrzés azonban eredménnyel is járjon, szükséges, hogy a tejtermeléssel foglalkozó falusi köznép, az asszonyokat és cselédeket is beleértve, tájékozva legyen a tisztaság fogalmáról és mindazon kellekekről, melyek a tisztaságot a tejtermelésnél és kezelésnél elősegítik. Mert ma azt tapasztaljuk, hogy a falusi népnek ismeretei a tehéntartás, takarmányozás,

az istálló berendezése körül annyira fogyatékosak, primitívek, sőt néha babonások — emlitem csak a tehén sérüléseinek, vagy a tőgynek pattanásait ganéjjal, vizelettel való kezelését — hogy nem a tisztaságot, hanem éppen a szennyes anyagok elszaporodását, és a tejbe jutását eredményezik; sőt az eladásnál, mit ezt mindennap a pécsi piacon — éppen úgy minden más vidéki városban is láthatjuk, hogy a nyitott fazékban vagy tégelyben árusított tejbe, tejfölbe, a nem üvegbura alatt lévő vajra, turóra a légáramlat a piacznak porát, szennyét belehordja, de látjuk azt is, hogy a vevő közönség, nemcsak cselédek, hanem intelligensebb hölgyek is sorra a felkinált tejbe, tejfölbe, vajba mártogatott ujjal kostólgatják; hány tuberkulózisban szenvedő vevőnek szája nyálával érintett ujjá viszi a tuberkulózis bacillusait a tejbe és az ilyen fertőzött tej mennyire terjeszti a tuberkulózist: főleg a gyermekek közt, könnyen elképzelhető. Ezt megengedni, tovább tűrni nem szabad.

Ezen kárhozatos szokás is csak az értelmetlenségnek a szomoru következménye. Fel kell világosítani, tanítani, oktatni a falu népét, nemcsak a tejtermelés, a tejkezelés, de a tej eladásnak is fontos követelményeiről. Ezen cél elérésére ismét csak az állatorvosok vannak hivatva, kiknek feladata volna a télen át a szőlőszeti vándortanárok módjára a körzethez tartozó egyes falvakban a lakosság anyanyelvén népszerű előadást tartani, melyben minden, a tejgazdasághoz tartozó hasznos tudnivalókat ismerteti. De »verba volant, scripta manent« szükségesnek tartom, hogy az előadás tartalma feledésbe ne menjen, minden tejtermelő gazdának ezen ismereteket terjesztő, anyanyelvén népiesen irt egy-egy füzetkét kézbesíteni, melynek célja volna a családtagokat, asszonyokat és cselédeket is, a szükséges óvszabályokról fölvilágosítani. De tudva azt, hogy a köznép átlag véve az értelmiség alantabb fokán áll, célszerű volna, mint a népiskolai oktatásnál, itt is a hallottak és olvasottak megértésére a szemléltető módszert alkalmazni, azon tejgazdasággal foglalkozó vidéknek egy, vagy több falujában egy mintaisállót berendezni mindazon eszközökkel, melyek a tejtermelés, tejkezelés, szállítás és eladáshoz szükségesek, sőt egy-egy, a tejgazdaságban már eredményeket szerzett gazdának egy új tejgazdaság berendezéséhez a kormány pénzben, vagy eszközökben segílyt nyújtson.

Szükségesnek tartom tehát, a tisztelt előadó ur határozati javaslatának I. pontját meg bővíteni a következő határozati javaslattal, melyet ezennel az elnök urnak átnyújtani van szerencsém azon föltétellel, ha netán a határozati javaslatnak I. pontja az eredeti szövegezésben a t. szakcsoport által el nem fogadtatnék, én ezen javaslataimat visszavonom, és csak a javaslatomban elmondottakat a tisztelt I. Országos Tejgazdasági Kongresszusnak becses figyelmébe ajánlani bátorkodom.

»Minden állatorvos a kerületéhez tartozó egyes falvakban, a szőlőszeti vándortanító módjára, a télen át tartson a lakosság anyanyelvén népszerű előadást a tejgazdaság egyes kellékeiről: névszerint *tehéntartásról* és takarmányozásról, az istálló berendezéséről, tisztántartásáról, a fejés és fejő személyzet, a kannák és egyéb eszközök, a tej eltartás helyiségének tisztaságáról, a tejkezelésnek, a tej lehűtésének és szállításának módjairól; továbbá a tehenek ragályos betegségeinek fölismeréséről és a tej és tejtermékek közvetítése által előidézett, emberokozta ragályozó betegségekről; végül a tej és tejtermékek hamisításának veszélyességéről, a kihágások büntetéséről stb., egyuttal jelentse ki, hogy minden a tejgazdaság tárgyára vonatkozó tanácscsal, vagy utbaigazitással ingyen rendelkezésre áll.

A kormány gondoskodik arról, hogy ugyanezen ismereteket terjesztő, a lakosság anyanyelvén népiesen irt nyomtatvány minden egyes tejtermeléssel foglalkozó gazdának kézbesítették.

Az állatorvosi kerületnek egy-egy, esetleg több falujában egy minta tehén-istálló rendeztessék be a tejkezelésnek mindazon eszközeivel, melyek az egészséges, tiszta és jó tej előállítását és kezelését eredményezik.

Egy, a tejtermelés körül már érdemeket szerzett falusi gazdának egy új tehén-istálló építése alkalmával állami hozzájárulás engedélyeztessék azon esetre, ha a minta-istálló előírása és a tej eladására vonatkozó szabály szerint berendezi.

Bárá Inkey Pál: A magam részéről feltétlen hive vagyok az állatorvosi ellenőrzésnek. A kiségzadák belemennek a tej tiszta kezelésébe s betartják az ide vonatkozó szabályokat, ha látni fogják, hogy ebből közvetlen hasznuk van. A tejtermelés ellenőrzésének szabályrendeleti uton való szervezését nem helyeselhetem. Az előadó határozati javaslatát fogadom el.

Rösler Károly: Messze elkalandoztunk a tárgytól. Akár állatorvos, akár más végzi a tejtermelés ellenőrzését: — mindegy. A fő, hogy az ellenőrzés meglegyen. — Minden megye alkosson szabályrendeletet, hogy a tejtermelés ellenőriztessék. Ezt csak óhajtsásképp fejezem ki és bizzuk annak elintézését a törvényhatóságokra, a melyeknek figyelme a kongresszus határozataira felhivandó.

Ujhelyi Imre: Ugy látom, hogy a vita kiélesedik. Kérem a szakcsoportot, ne adjunk alkalmat visszavonásra. — Az előadói javaslat első pontjában elégségesnek tartanám, ha a kongresszus csakis azon óhaját fejezné ki, hogy a tejkezelés ellenőrzése az eddiginél behatóbb legyen, anélkül, hogy az ellenőrzés módját és közegeit megjelölné. — Kérem a tisztelt szakcsoportot, hogy az előadói javaslat első pontját a következő módosítással tegye magáévá:

»A tejgazdasági kongresszus ama kívánságának ad kifejezést, hogy a tejtermelés és tejkezelés az eddiginél behatóbban ellenőriztessék.«

Hreblay Emil: Ujhelyi Imre ur módosításához hozzájárulok, de azért szükségesnek tartom, hogy a tejtermelés és tejkezelés ellenőrzése szabályrendeleti uton szerveztessék. Erre vonatkozó eredeti javaslatomat a következőképen módosítani kívánom s kérem annak elfogadását.

»A tejjgazdasági kongresszus tegyen felterjesztést a m. kir. földmívelésügyi miniszter urhoz, hogy a tejtermelés és tejkezelés hatósági ellenőrzését vármegyei törvényhatósági szabályrendeletek által rendelje el s annák végrehajtásával az illetékes gazdasági egyesületek javaslatára megfelelő szakemberek bizassanak meg.

Loránt Lipót dr.: Tisztelettel kérem az elnökséget, hogy amennyiben eredeti határozati javaslatom el nem fogadtatnék, úgy az a jegyzőkönyvben megörökíttessék.

Hajós István: Ujhelyi Imre ur módosítását elfogadom s kérem a szakcsoporthoz, hogy előadói javaslatomnak első pontját ebben az értelemben méltóztassék elfogadni.

Elnök: Felteszem a kérdést. Elfogadja-e a szakcsoporthoz az előadói határozati javaslatnak »a tejtermelés és tejkezelés« címén szerepelő első pontját az Ujhelyi ur által ajánlott módosítással?

A szakcsoporthoz az előadói javaslat első pontjának módosított szövegét elfogadja.

Elnök: Most pedig tárgyalás alá bocsátom az előadói javaslatnak »a gümőkór elleni védekezés«-re vonatkozó 1. 2. és 3. pontját. Méltóztassanak hozzászólni.

Ujhelyi Imre: Miután »a gümőkór elleni védekezés«-re vonatkozó előadói javaslatnak 2. és 3. pontja ugyanazt az eszmét fejezi ki, ami az első pontban már körvonalazva van, tiszteletteljes javaslatom oda irányul hogy a 2. és 3. pont elhagyásával az első pontot változatlan szöveggel fogadja el a szakcsoporthoz.

Elnök: Elfogadja a szakcsoporthoz Ujhelyi ur indítványát? Megállapítom, hogy a szakcsoporthoz az előadói javaslatnak »a gümőkór elleni védekezés«-re vonatkozó részét Ujhelyi ur módosításával fogadja el.

Elnök: Következik az előadói javaslatnak »a tej és kezelés«-re vonatkozó III. fejezete.

Hajós István: A III. fejezetben lefektetett előadói javaslatot visszavonom.

Elnök: A szakcsoporthoz hozzájárulásával a III. fejezet elhagyását határozatilag kimondom.

Elnök: Végül tárgyalás alá bocsátom az előadói javaslatnak IV. fejezetét.

Ujhelyi Imre: Bátor vagyok indítványozni, hogy a IV. fejezet első pontját változatlan szöveggel fogadja el a szakcsoporthoz. A második pont végén ezen szólnak »használatosságát tanulmány tárgyává tétesse« elhagyását

s ezek helyett »alkalmazását elősegítve« szóknak felvételét javaslom. Indítványozom továbbá, hogy a harmadik pont elején ezen szó »szakiskolában« elhagyassék és ezen pont a harmadik sorban feltalálható »megismertessenek« szóval végződjék. Az ezen szó után következőknek, valamint a negyedik pontnak is teljes elhagyását vagyok bátor javaslatba hozni.

Hajós István: Szívesen hozzájárulok, hogy előadói javaslatomnak IV. fejezete az Ujhelyi ur által ajánlott értelemben módosíttassék.

Elnök: Elfogadja a szakcsoport is a módosított szöveget?

Miután a szakcsoport a módosított szöveghez hozzájárult, most teljes egészében felolvasom a szakcsoportnak a III. tárgyra vonatkozólag hozott határozatát:

I.

A tejtermelés és kezelés ellenőrzése:

A tejgazdasági kongresszus ama kívánságának ad kifejezést, hogy a tejtermelés és tejkezelés az eddiginél behatóbban ellenőriztessék.

II.

A gümőkór elleni védekezés:

Sürgősen szükséges a szarvasmarhák gümőkórja elleni védekezés, még pedig nem csak az okozott gazdasági károk, hanem az emberek fertőzésének veszélye miatt is.

III.

A vaj és sajtok feldolgozásánál, tiszta kulturákról:

1. *A tejgazdasági kongresszus sürgősen kérje fel a magas kormányt, hogy a tej és tejtermékek előállításánál kiterjedten végzendő kísérletekhez megfelelő eszközöket bocsásson rendelkezésre.*

2. *Tekintettel a tiszta kulturákkal már eddig is elért értékes eredményekre, a kongresszus kíváncsi, hogy a magas kormány ezeknek gyakorlati alkalmazását elősegítse.*

3. *Évégből időközönként tanfolyamok létesíttessenek, ahol a gyakorlatban működő vaj- és sajtmesterek a tejgazdaság újabb vívmányaival megismertessenek.*

Elnök: Őszintén köszönöm az előadó urak tartalmas előadását, valamint a szakcsoport tagjainak a tárgyalás alá vett kérdések iránt tanúsított élénk érdeklődését. Örömmel állapíthatom meg aényt, hogy a szakcsoport

tárgyilagos, magas színvonalon álló vitáival és megfontolt határozataival a tárgysorozatba felvett kérdések tisztázásához nagy mértékben hozzájárult. Hálásan köszönöm elnök társamnak, gróf Apponyi Géza urnak, hogy az ülések vezetését velem megosztani kegyes volt.

A szakcsoport határozatait a most következő plenáris ülés elé fogjuk terjeszteni. Feladatunk véget érven, a II. szakcsoport ülését ezzenel berekesztem.

A kongresszust berekesztő együttes ülés

1907. évi szeptember hó 2-án Pécs szab. kir. város székházának közgyűlési termében.

Gróf Benyovszky Móricz elnök az ülést délelőtt 10 órakor megnyitván, felkéri a szakcsoportok elnökeit, hogy a szakcsoportok határozatait terjesszék a plenaris ülés elé.

Marton Andor, az I. szakcsoport titkára felolvassa az első szakcsoport határozatait. A felolvasott határozatokat a plenaris ülésen is teljes egészökben változatlanul elfogadta a kongresszus.

Elnök: Az első szakcsoport IV. tárgyára vonatkozó határozat 7 pontja kimondja, hogy a kongresszus egy bizottságot küldjön ki a kongresszusi határozatok megvalósítására. Indítványozom, hogy ezen bizottságba válassza be a kongresszus gróf Apponyi Géza, Hertelendy Ferencz, Balogh Dezső, Meskó Pál és Hajós István urakat, továbbá a Baranya-Zala- és Bácsbodrogvármegyei Tejszövetkezetek Szövetségeinek igazgatóit, a Torontál és Temesvármegyei Gazdasági Egyesületek titkárait. Egyben indítványozom, hogy a kongresszus kérje fel a nagyméltóságu földmivelésügyi kormányt, hogy ezen bizottságban magát szintén képviseltesse, és G. E. O. Sz.-ét, hogy ezen bizottságba 5 tagot küldjön ki.

Elnök indítványát a kongresszus egyhangulag elfogadja.

Gróf Apponyi Géza ismerteti ezután a II. szakcsoport határozatait, melyek a plenaris ülésen szintén elfogadtattak.

Elnök: Megállapítom, hogy a szakcsoportok határozatait a kongresszus a plenaris ülésen is elfogadta, minélfogva azok most már a kongresszus határozatait képezik. Meskó Pál ur kíván szólni.

Meskó Pál: Öröndetesen tapasztalhattuk, hogy a most lefolyt kongresszus tanácskozásai során igen értékes eszmék kerültek felszínre. Ezeknek ébrentartása és új eszmék életrekeltése céljából fontosnak tartom, hogy az országnak tejgazdasággal foglalkozó gazdái minden évben folytatásának eszmecserét a tejgazdaságra vonatkozó kérdések fölött. Ezért tisztelettel indítványozom, mondja ki a kongresszus, hogy a kongresszusi tanácskozásoknak évenként történő megismétlését szükségesnek tartja.

Ujhelyi Imre: A magam részéről szintén szükségesnek tartom, hogy a tejgazdaság fejlődésének előmozdítására alkalmas fontosabb tejgazdasági kérdések az érdekeltek bevonásával időközönként nyilvánosan megvitassa-

nak, a kongresszusoknak évenként leendő megtartását azonban nem tartanám helyesnek, mert ezzel csak azt érnék el, hogy a kongresszus tanácskozásai iránt a az érdeklődés csakhamar megcsappanna. Ezért inkább azt kérem határozatilag kimondani, hogy 2—3 évenként, illetőleg a szükséghez képest aszerint, amint az újabb kutatások eredményeinek megvitatása czélszerűnek mutatkozik, tartassanak újabb kongresszusok.

Meskó Pál: Nem osztom Ujhelyi tanár urnak azon nézetét, hogy a kongresszusoknak évenként ismétlődő megtartása az érdeklődés rovására eshetnék. Ameddig a tevgazdasági kongresszusoknak olyan neves előadói lesznek, mint a milyenek a most lefolyt kongresszuson szerepeltek, addig nem féltsem a kongresszusoknak sem belső, sem külső sikereit. De emellett még van egy másik szempont is, mely arra készítet, hogy fentartsam eredeti indítványomat, és ez az, hogy a magyar gazdáknak minél több alkalmat kell nyújtani arra, hogy közös érdekeiket nyilvános tanácskozásaikon megvédelmezzék. Hisz ugyanis az a baj, hogy az erők nálunk szét vannak forgácsolva, s azoknak tömörítése lassan halad előre. Miután a kongresszusokat alkalmasaknak tartom arra, hogy a tömörülés érdekében hasznos szolgáltatot teljesítsenek, fenntartom indítványomat.

Ujhelyi Imre: Az imént felhozott érvek nem győztek meg annak szükségességéről, hogy évenként kelljen tevgazdasági kongresszust tartani, azért Meskó Pál ur indítványával szemben én is fenntartom indítványomat.

Elnök az előterjesztett indítványokat szavazás alá bocsájtván, annak eredményeként kihirdeti, hogy a kongresszus 7 szótöbbséggel Meskó Pál ur indítványát fogadja el.

Szilágyi Gyula: Bátor vagyok tisztelettel indítványozni, hogy a kongresszus tanácskozásai során elhangzott tanulságos előadások, felszólalások, továbbá a kongresszus határozatai kinyomattatván, a kongresszusi tagoknak megküldessenek.

Lukovics Aladár: Szilágyi ur indítványához csatlakozom, de azt még kiegészíteni kívánom azzal, hogy a kongresszusi jelentés ne csak a kongresszusi tagoknak, hanem az összes gazdasági egyesületeknek és az összes tejszövetkezeteknek is megküldessék.

Elnök: Az indítványt a magam részéről helyeslem, de megjegyezni kívánom, hogy a jelentésnek oly sok példányban való kinyomatásához a szükséges költség nem áll rendelkezésünkre, s azért az csak akkor lenne lehetséges, ha felkérésünkre a földmivelésügyi kormány vállalná magára a kinyomatás költségeit.

Gróf Hoyos Miksa: Nézetem szerint a leghelyesebb lenne, ha a »G. E. O. Sz.«-ét kérnők fel a kongresszusi jelentés megszerkesztésére és a kinyomatási és szétküldési költségek viselésére, miután ezen szövetségnek ehhez a megfelelő eszközök rendelkezésére állanak.

Förster Jenő: Értesülésem szerint a kongresszusi jelentés kinyomtatásának költségeit a Baranyavármegyei Tejszövetkezetek Szövetsége vállalta magára.

Sierbán János: A jelentés kinyomtatásuak és minél szélesebb körben való terjesztésének eszméjét mindenesetre csak helyeselni lehet, de annak megvalósítása céljából első sorban az lenne szükséges, hogy a jelentés szerkesztéséhez a megfelelő anyag rendelkezésre álljon, már pedig úgy tapasztaltam, hogy gyorsíróink nem voltak, s ennélfogva értelmes feljegyzéseink sem lehetnek a tanácskozások lefolyásáról. Szerintem ez a körülmény képezi legfőbb akadályát annak, hogy a jelentés kinyomattassék.

Somssich Béla: A kongresszus szervezőbizottsága annak idején a kongresszus szervezeti szabályzatában már kifejezésre juttatta azon ígéretét, hogy a kongresszusi jelentést a tagoknak meg fogja küldeni, hogy pedig a jelentés szerkesztéséhez megfelelő anyag álljon rendelkezésre, a szervezeti szabályzat 9. pontjában felkérte az előadó- és felszólaló urakat, hogy előadásaik, illetve felszólalásaik szövegét egy teljes, vagy kivonatolt példányban a szervező-bizottsághoz benyújtani szíveskedjenek.

A szervező-bizottság biztosan számított arra, hogy eme kérelmét az előadó és felszólaló urak teljesíteni fogják és pedig annál is inkább, mert a felszólalóknak is érdekük, hogy felszólalásuk intencióiknak megfelelő szöveggel és ne elferdítve kerüljön bele a jelentésbe. Ezért történt az, hogy a szervező-bizottság gyorsírókat nem alkalmazott és elégségesnek tartotta intézkedést tenni csupán arra nézve, hogy a tanácskozás lefolyása egyszerű jegyzőkönyv alakjában legyen megrögzítve, amely aztán a jelentés megszerkesztésénél csak mint a tanácskozás menetéről tájékoztató jegyzék használatottnak volna fel.

Bizonyos mértékig kellemetlen helyzet áll tehát elő, ha a felszólaló urak felszólalásaik szövegét nem terjesztették be a szervező-bizottsághoz, de azért a baj nem olyan nagy, hogy azon nem lehetne segíteni. Ugyanis a felszólalásokat — amilyen tökéletesen az csak folyóírással lehetséges volt — a jegyzőkönyvvezetők feljegyezték; amennyiben tehát a felszólaló urak nem adták volna be felszólalásaiknak teljes szövegét, egyszerűen úgy járhatunk el, hogy az egyes felszólalásokra vonatkozó jegyzőkönyvi kivonatokat a felszólaló uraknak külön-külön elküldjük átjavítás, illetve kiegészítés végett. Az ily módon egybegyűjtendő anyag segítségével aztán a jelentés mégis megszerkeszthető lesz, s arra, — mint a kongresszus titkára — vállalkozom.

Ami a megszerkesztendő jelentés kinyomtatási költségeit illeti, azt a Baranyavármegyei Tejszövetkezetek Szövetsége magára vállalja, s a jelentést annyi példányban fogja kinyomtatni, hogy az necsak a kongresszusi

tagoknak, hanem az országban levő összes tejszövetkezeteknek és gazdasági egyesületeknek is megküldhető legyen.

Gróf Hoyos Miksa: Az imént elhangzott felvilágosítás után indítványomat visszavonom.

Makkfalvay Géza: A kongresszus által hozott értékes határozatok a legmeggyőzőbb bizonyítékát szolgáltatják annak, hogy a most lefolyt kongresszus derék munkát végezett. Az elért szép eredmények kialakulásához nagy mértékben hozzájárultak a kongresszusnak és az egyes szakcsoportoknak elnökei, akik fárasztó munkájukat teljes odaadással végezték, amiért az elnököknek a kongresszus nevében hálás köszönetemet nyilvánítom.

Gróf Apponyi Géza: Az elnök úr sürgős elintézését kívánó, hivatalos ügyben távozni volt kénytelen, s engem bizott meg, hogy kifejezzem a kongresszus tagjainak őszinte és hálás köszönetét azon nem lankadó érdeklődésért, melylyel a kongresszus tanácskozásait kísérni és abban résztvenni szívesek voltak, s a mellyel lehetővé tették, hogy a kongresszus tárgyalásainak eredményei annyira értékesek lettek.

Őszinte köszönetemet fejezem ki továbbá a földmivelésügyi miniszter ur képviselőjének, hogy megjelenésével a kongresszus tekintélyét emelni méltóztatott, s kérem Őméltóságát, hogy a kongresszusnak hálás köszönetét legyen kegyes tolmácsolni a földmivelésügyi miniszter urnál azon megbecsülhetetlen erkölcsi és anyagi támogatásért, mellyel a kongresszus szervezését és sikeres működését lehetővé tette.

Pirkner János: A földmivelésügyi miniszter ur nevében köszönetemet fejezem ki az elnök urnak szíves szavaiért. Biztosíthatom a mélyen tisztelt kongresszust, hogy óhajai a minisztériumban megfelelő méltánylásban fognak részesülni, s a magam részéről szívesen megígérem, hogy amint a kongresszus határozatai felterjesztetnek, azokat személyesen fogom Öexczellenciájának referálni.

Gróf Apponyi Géza: Még egyszer hálás köszönetet mondva a kongresszus tagjainak szíves közreműködésükért, az ülést ezennel berekesztem.

Az I. Orsz. Tejgazdasági Kongresszus határozatai.

I. SZAKCSOPORT.

I. Tárgy : „A tejszövetkezetek felülvizsgálatának és ellenőrzésének a kereskedelmi bíróságok hatásköréből való kivonása.”

Határozat :

„Mondja ki az Első Országos Tejgazdasági Kongresszus, hogy a tejszövetkezeti eszmének fejlesztésére és terjesztésére káros hatással bir azon körülmény, hogy a tejszövetkezetek a kereskedelmi törvény hatásköre alá vonatnak. Az Első Országos Tejgazdasági Kongresszus ennél fogva határozatilag kimondja, hogy eziránt felir az igazságügyi, kereskedelmi, földmívelési és pénzügyi miniszterhez, ugysis mint miniszterelnökhöz, felkérvén őket, hogy nyujtsanak be egy javaslatot az országgyűléshez, melynek értelmében a tejszövetkezetek kivonatnak a kereskedelmi törvény hatásköre alól és a m. kir. földmívelésügyi miniszter hatásköre alá utasíttatnak.

Egyben elhatározza a kongresszus, hogy a G. E. O. Sz.-t és a M. G. Sz.-t hasonszellemű feliratok benyujtása iránt megkeresi.

E feliratok és átiratok szerkesztésével a kongresszus az elnökséget bizza meg.

II. Tárgy : „A tejkereskedelem ellenőrzése és tejhamisítások korlátozása céljából szükséges törvényes intézkedések.”

Határozat :

A kongresszus tekintettel arra, hogy a tej és tejtermékek hamisítása az egész országban nagy mérvben

el van terjedve, a jelenlegi törvényes intézkedéseket nem tartja kielégítőnek a hamisítások meggátlására, hanem szükségesnek tartja:

1. hogy a mezőgazdasági termények, termékek és cikkek hamisításának tilalmazásáról szóló 1895. évi XLVI. t. cz. és annak végrehajtási utasítása átdolgoztassék és kiegészítettessék, különösen a büntetések szabályoztassanak, szigorítottassanak és összhangba hozassanak az 1876. évi 14. t. cz. rendelkezéseivel;

2. hogy külön felülbíráló tanács szerveztessék a tej és tejtermékekre vonatkozó kihágási ügyek elbírálására, mely az állandó borvizsgáló bizottság mintájára tejszakértőkből legyen összeállítva;

3. hogy a vidéken létesítendő mezőgazdasági kamarák a szükséghez mérten vegyészeti intézeteket állítsanak fel a tápszerek ellenőrzésére, melyek a kormány támogatásában részesüljenek;

4. az orsz. m. kir. chemiai intézet tápszerellenőrző osztályának vegyészei, — úgy mint jelenleg is, de nagyobb mértékben támogassák a hatóságokat a tápszerek ellenőrzésében és ez az intézet képezzen ki gyakorlatilag vegyészeket a felállítandó tápszervizsgáló vegyészeti intézetek számára;

5. hogy a nagyobb városokba szállítandó tej — tekintettel a tejkereskedelem gyors lebonyolítására, — a vasutakon is ellenőriztessék;

6. a kiviteli termékek kívánatra állami ellenőrzés alá vétessenek.

III. Tárgy: „Nagyvárosoknak tejjel való ellátása.”

Határozat:

Mondja ki a kongresszus, hogy nemcsak kívánatos, hanem szükségesnek is tartja, miszerint városainknak tejjel való ellátása mielőbb szabályoztassék s erre ugy

a képviselőházat, mint az illetékes m. kir. földmivelésügyi miniszter urat fel is kéri. Ezen feliratok szerkesztésével a kongresszus az elnökséget bizza meg.

Tekintve azt, hogy úgy a fogyasztó, mint a termelő közönségnek előnyére szolgál, ha az élelmiszerek szállítása minél kevesebb nehézségbe ütközik s minél rövidebb uton történik, az Első Országos Tejgazdasági Kongresszus felkéri a kereskedelemügyi magas kormányt, hogy ;

1. a tejnek a nyári hónapokban éjjeli vonatokkal való szállítását engedélyezze s a feladó állomásokon a tejnek legalább esti 10 óráig való átvételére kötelezze a személyzetet ;

2. hogy a tejnek és tejtermékeknek vonatokra feladása rendes „Megállóhelyeken“ is lehetővé tétessék.

IV. Tárgy : „A falusi tejszövetkezetnek és egyéb hasonló tejgazdasági intézményeknek országosan szervezett vezetése felügyelete és ellenőrzése.“

Határozat :

I. Miután a tejszövetkezetek mezőgazdaságunknak leghatékonyabb fejlesztői és a falusi földmivelők gyarapodásának legbiztosabb eszközei, kimondja a kongresszus, hogy a tejszövetkezetek szaporítását szükségesnek tartja és felkéri az O. M. G. E.-et, s a G. E. O. Sz. révén az összes gazdasági egyesületeket, valamint a Magyar Gazda Szövetséget a tejszövetkezeti mozgalomnak erélyes felkarolására és arra, hogy ezen fontos munkásság eredményesebbé tétele céljából a nagyméltóságu földmivelésügyi miniszter hathatós támogatását is kérelmezzék.

II. A falusi tejszövetkezetek és egyéb — a tej közös értékesítése céljából létesített — hasonló tejgazdasági intézmények, hazai tejgazdaságunk, a szövetkezés, valamint az egyes tejtermelők érdekének szolgálata és megvédése céljából az országban egyöntetűen szervezett vezetés, felügyelet és ellenőrzés alá veendők.

III. Ezen vezetés, felügyelet és ellenőrzés az érdekelt gazdatársadalom és a földmivelésügyi kormány egyetértő működésére bízandó.

IV. Ennélfogva a már fennálló tejszövetkezeti szövetségek mintájára, még pedig akár kapcsolatban valamely gazdasági egyesülettel, akár anélkül, de minden esetben önálló szervezettel, vidékenként ily szövetségek létesítendőek.

V. A földmivelésügyi kormány befolyásának biztosítása, másrészt az ügyvitel lebonyolításának megkönnyítése céljából ezen szövetségek mellé nevezett kormány 1—1 kiküldött közeget osztana be és alája rendeli a szövetség területén működő állami vajmestereket.

VI. Állami támogatásban csak ily szövetségek tagjai részesíthetők.

VII. Küldjön ki a kongresszus egy bizottságot, mely a G. E. O. Sz. kiküldettjeivel és a földmivelésügyi miniszter képviselőivel együttesen dolgozzon ki tervezetet a határozatok megvalósítására.

II. SZAKCSOPORT.

I. Tárgy: „A tej feldolgozási módjának befolyása a tejgazdaság jövedelmezőségére.”

Határozat:

1. A gazdaközönség figyelme felhivandó arra, hogy megfelelő tejkezeléssel jóval tartósabbá tehető a tej, mint az a jelenlegi kezelés mellett tapasztalható s így a friss tej szállítása az eddiginél jóval nagyobb körzetekből történhetik.

2. A sajt értékesítés — bár korlátozottabb mértékben — kiterjesztendő különösen ott, a hol megfelelő szak tudás rendelkezésre áll. Enélkül ez nem ajánlatos.

3. A vaj készítés legjobban általánosítható módja a tej értékesítésnek, melyet csaknem mindenütt üzhetünk és ezért az a gazdaközönség figyelmébe különösen ajánlandó, annál is inkább, mivel a tejgazdaság meghonosítása mindenütt a belterjesebb gazdálkodást vonja maga után s mivel a tejgazdaság fejlesztése legbiztosabb rugóját képezi az állattenyésztés fejlődésének.

4. A tejgazdaság jövedelmezősége nemcsak az értékesítés minőségétől függ, hanem és első sorban attól, hogy egy-egy tehén után ugyanazon takarmány árán mennyi tejet tudunk termelni. Ezért kiváló gond fordítandó a helyes tenyészkiválasztásra.

II. Tárgy: „A tejgazdasági melléktermékek értékesítése.”

Határozat:

1. Hazai gazdaságokban a lefölözött tej író és savó ezidőszerint különösen a borjunevelés és hizlalás, nemkülönben a süldő-hizlalás, főleg hussértés útján értékesíthető legcélszerűbben. A tejgazdasági melléktermékek közül a lefölözött tej és író nagy tápértékénél fogva emberi táplálékul is igen alkalmas. A lefölözött tejnek forralt állapotban való fogyasztását különösen a nagyobb városok nép- és tejkonyháiban kellene meghonosítani.

2. Szükséges a nyers lefölözött tej fogyasztásának és feletetésének káros következményeit, nevezetesen a gümőkór terjesztésének veszélyét népies modorban irt közlemények útján a nép szélesebb rétegével, különösen a tejszövetkezetekkel bíró községek lakosságával megismertetni.

3. Szükséges, hogy a magas kormány pályázatok kiírásával és a beérkezett legjobb pályaterveknek jutalmazásával a mi viszonyainknak megfelelő kisebb, egyszerűbb pasteurizáló gépek szerkesztését előmozdítsa.

Szükséges továbbá a pasteurizálás kérdésének tanul-

mányozására és annak a gyakorlatban leendő bevezetésére egy bizottság megalakítása.

4. A kongresszus mondja ki, miszerint sürgősen szükséges a fölözőgép dobján visszamaradt iszapnak elégtételt miniszteri rendelettel mindenkire kötelezővé tenni.

III. Tárgy: „A tejkezelés módjának befolyása a tej és a belőle készült termékek minőségére és a tiszta kulturák szerepe a tejnek vajjá és sajttá való feldolgozásánál.”

Határozat:

I.

A tejtermelés és kezelés ellenőrzése:

A tejgazdasági kongresszus ama kívánságának ad kifejezést, hogy a termelés és tejkezelés az eddiginél behatóbban ellenőriztessék.

II.

A gümőkör elleni védekezés:

Sürgősen szükséges a szarvasmarhák gümőkórja elleni védekezés, még pedig nemcsak az okozott gazdasági károk, hanem az emberek fertőzésének veszélye miatt is.

III.

A vaj és sajtok feldolgozásánál a tiszta kulturákról:

1. A tejgazdasági kongresszus sürgősen kérje fel a magas kormányt, hogy a tej és tejtermékek előállításánál kiterjedten végzendő kísérletekhez megfelelő eszközöket bocsásson rendelkezésre.

2. Tekintettel a tiszta kulturákkal már eddig is elért értékes eredményekre, a kongresszus kíváncsnak jelentse, hogy a magas kormány ezeknek gyakorlati alkalmazását elősegítse.

3. Evégből időközönként tanfolyamok létesíttessenek, ahol a gyakorlatban működő vaj- és sajtmesterek a tejgazdaság újabb vívmányaival megismertessenek.

Tanulmányi kirándulás.

Az első országos tejgazdasági kongresszus tagjainak részvételével a *főherceglaki uradalmi és a pélmonostori szövetkezeti tejgazdaságok* megtekintése céljából szeptember hó 3-án rendezett tanulmányi kirándulás minden részletében fényesen sikerült, s kedves emlékeket hagyott hátra a résztvevők lelkében.

A kirándulókat a pélmonostori állomáson a főherceglaki uradalom részéről *Mayer Emil* igazgató és a főherceglaki tisztikar és Pélmonostor község részéről *Werner Ferencz* jegyzővel az élén a községi előljáróság ünnepélyesen fogadták. — Az üdvözlő beszédek elhangoztával a kirándulók az uradalom keskenyváganys vasutján Főherceglakra utaztak, ahol a jószágigazgatóság kedves figyelemmel felszolgált villásreggelivel vendégelte meg a társaságot. A villásreggeli alatt — a kongresszus elnöke — gróf *Benyovszky Móricz* főispán ur köszöntö meg a szíves fogadtatást, s Őfenségét, Frigyes kir. herceget és családját éltetve, felkérte a jószágigazgatóságot, hogy a kirándulók hódolatteljes üdvözlését Őfenségeik elé juttatni szíveskedjék.

Mayer Emil igazgató válaszában örömének adott kifejezést, hogy a főhercegi uradalom tejgazdaságát és állattenyésztését az ország minden részéből összejött társaságnak bemutatthatja, s készséggel megígérte, hogy Őfenségeiknek a kirándulók üdvözlését tudomásul hozza.

Villásreggeli után az egész társaság felkerekedett s az uradalmi tisztikar előzékeny kalauzolása mellett megtekintette a sajtkészítő telepet s a Főherceglakon elhelyezett hollandi és schorthorn keresztezésű tehén állományt.

A magában véve is érdekes szemlét különösen értékesé és tanulságossá tették azok a kimerítő magyarázatok, melyekkel az uradalom igazgatósága és tisztikara a demonstrációt kísérték.

A látottak és hallottak után a legteljesebb meglelégedéssel hagyták el a kirándulók Főherceglakot s szívesen elismerték, hogy a kirándulás programjának Főherceglakra vonatkozó részlete fényesen sikerült.

Dél előtt 10 órakor a kirándulók a főhercegi uradalmi tisztikarral egyetemben uradalmi fogatokon visszahajtottak Pélmonostorra, ahol program szerint a tejszövetkezetnek berendezését tekintették meg, a leg-

őszintébb elismeréssel adózva a megejtett szemle után azoknak a lelkes férfiaknak, akiknek buzgólkodása és fáradhatatlan tevékenysége ezen virágzó értékesítő vállalatot megteremtette.

Ezzel a kirándulás programjának szellemi táplálékot nyújtó része véget ért s miután a tapasztaltak a várakozásnak minden tekintetben megfeleltek, a társaság meglegegedetten ült az ebédhez, melyet a kirándulás vezetősége a vasuti vendéglőben előre megrendelt.

Ebéd alatt a hangulat egyre vidámabb lett, s a lelkek telve a nap szép emlékeivel, tüzet fogtak s szebbnél-szebb beszédekben váltották ki azon nemes érzéseket, melyeket a kölcsönös tisztelet, szeretet s a vendéglátók iránti hála fakasztottak a szivekben.

TARTALOM:

	Lapszám.
Reflexiók	3
A kongresszus tagjainak névjegyzéke	12
Az első országos tejgazdasági kongresszus naplója	27
<i>A kongresszust megnyitó együttes ülés</i>	29

Az első szakcsoport ülése :

I. Tárgy: „A tejszövetkezetek felülvizsgálatának és ellenőrzésének a kereskedelmi bíróságok hatásköréből való kivonása“	33
II. Tárgy: „A tejkereskedelem ellenőrzése és a tejhamisítások korlátozása céljából szükséges törvényes intézkedések“	44
III. Tárgy: „Nagyvárosoknak tejjel való ellátása“	61
IV. Tárgy: „A falusi tejszövetkezeteknek és egyéb hasonló tejgazdasági intézményeknek országosan szervezett vezetése, felügyelete és ellenőrzése“	71

A második szakcsoport ülése:

I. Tárgy: „A tejfeldolgozás módjának befolyása a tejgazdaság jövedelmezőségére“	87
II. Tárgy: „A tejgazdasági melléktermékek értékesítése“	105
III. Tárgy: „A tejkezelés módjának befolyása a tej és a belőle készült termékek minőségére és a tiszta kultúrák szerepe a tejnek vajjá és sajttá való feldolgozásánál“	116
<i>A kongresszust berekesztő együttes ülés</i>	127
Az I. Orsz. Tejgazdasági Kongresszus határozatai	131
Tanulmányi kirándulás	137

148070

